

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Wiktor KUŹNIAR (1879–1935), geolog, jeden z pionierów idei ochrony przyrody w Polsce, autor dwóch prac paleobotanicznych, pracownik Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie, adiunkt Uniwersytetu Jagiellońskiego, radny miasta Krakowa.

+
KUCZYŃSKI
& GÜRTLER
KRAKÓW-RYNEK
PAŁAC SPISKI

Fotografia wykonana w zakładzie Kuczyński i Gürtler w Krakowie, być może przed I wojną światową, wielkość: 12,5 × 8,5 cm. Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Opracował: Piotr KÖHLER

Hanna CZECZOTTOWA (1888–1982) – profesor nadzwyczajny Polskiej Akademii Nauk, dendrolog, fitosocjolog, paleobotanik, autor wielu prac, m.in. opracowań flory Azji Mniejszej, monografii na temat zmienności morfologicznej buka, graba, dębu, studiów nad genezą bursztynów bałtyckich; badacz flor trzeciorzędowych Polski, głównie mioceńskiej flory zagłębia brunatnowęglowego Turów. Współorganizatorka licznych ekspedycji przyrodniczych, m.in. do Ameryki Północnej, Wysp Kanaryjskich, Turcji, Mongolii, autorka bogatego zielnika dendrologicznego, zasłużona dzięki odkryciu klasycznych stanowisk flor kopalnych.

Hanna Czeczottowa przed pniem *Cupressinoxylon* sp. wydobytym z nadkładu węgla brunatnego kopalni Turów, 1974 r. Fotografia, 9,2 × 16,3 cm (Pracownia Fotograficzna Kopalni Węgla Brunatnego Turów, fot. Bolesław Dużyński). Właściciel: Dział Paleobotaniki Muzeum Ziemi PAN, Warszawa.

Opracowała: Zofia BARANOWSKA-ZARZYCKA

ROZSTANIA • OBITUARIES

PROF. DR HAB. BOHDAN RODKIEWICZ
(24 IV 1925–20 III 1998)

W dniu 20 marca 1998 r. zmarł profesor dr hab. Bohdan Rodkiewicz, znakomity embriolog roślin, autor kilku podręczników akademickich i ponad 100 prac naukowych, a zarazem człowiek niezwykle skromny i życzliwy.

Tak niedawno wraz z Nim świętowaliśmy 70-lecie urodzin, przedstawiając na łamach *Wiadomości Botanicznych* Jego życie i zasługi. Tym trudniej jest nam, którzy pracowaliśmy pod Jego kierunkiem w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w tej chwili żegnać się z Nim. Profesor imponował nam zawsze szeroką wiedzą, nie tylko z dziedziny biologii. W kręgu Jego zainteresowań znajdowały się także historia oraz bieżące zagadnienia społeczne i polityczne. W dyskusjach ukazywał nam często, jak rozmaicie można interpretować te same zdarzenia, szczególnie w obliczu zmian politycznych zachodzących w naszym kraju. Uczył nas niezależnego, własnego podejścia do spraw i ludzi, stałego rewidowania poglądów, scepty-

cyzmu wobec powszechnie uznawanych sądów i postaw. Zwracał naszą uwagę przede wszystkim na fakty i czyny, gdyż szczególnie był uczulony na wszelkie gołosłowne deklaracje i brak konkretnego działania. Był człowiekiem niezbyt skłonny do łatwych kompromisów, nie zwracał uwagi na pozory i konwenanse. Naprawdę liczyła się dla Niego istota sprawy.

Niezwykła pracowitość Profesora przejawiała się zarówno w pracy naukowej, jak i dydaktycznej. Do końca ubiegłego roku akademickiego prowadził wykłady, które stale aktualizował. Czytał najnowszą literaturę, robił notatki i rysunki. Cały wykład przygotowywał na piśmie, kontrolując w ten sposób jego jasność i logikę. Starał się tak przygotować do zajęć, by móc wyklądać bez korzystania z notatek, ponieważ uważał, że wykład czytany jest nużący dla słuchaczy. Nawiązywał bezpośredni kontakt ze studentami, zawsze był gotów pomóc im w opanowaniu materiału. Z myślą o nich podejmował kilkakrotnie trud napisania skryptów i podręczników zawierających aktualną wiedzę z dziedziny genetyki, embriologii roślin lub biologii rozwoju. Ostatni podręcznik został przyjęty do druku w Państwowym Wydawnictwie Naukowym na kilka tygodni przed śmiercią Profesora.

W pracy naukowej Profesor odznaczał się intuicją w doborze problematyki badań i znakomitą umiejętnością syntezy. Często już po wstępnych seriach obserwacji formułował hipotezy dotyczące praw rozwojowych, które znajdowały potwierdzenie w dalszych doświadczeniach. Przykładem mogą być wyniki badań nad występowaniem kalozy w ścianach żeńskich komórek mejotycznych (makrosporocytów) roślin kwiatowych (lata 70.). Pierwsze doniesienia o tym, w połączeniu ze znanym faktem występowania kalozy w ścianach mikrosporocytów, pozwoliły Profesorowi sformułować hipotezę o znaczeniu kalozy jako polisacharydu pełniącego rolę filtra molekularnego. Potwierdziły tę hipotezę badania autoradiograficzne oraz rozmieszczenie kalozy wokół megasporocytów i tetrad megaspor u roślin o monosporowym typie rozwoju gametofitu żeńskiego. Kaloza pojawia się na początku I profazy w komórkach mejotycznych w zalążkach. W zaawansowanej profazie kaloza zanika na tym biegunie mejocyty, gdzie w przyszłości ma się uformować funkcjonalna megaspora – komórka macierzysta woreczka zalążkowego. Izolacja, jaką zapewnia filtr kalezowy jest istotna tylko w okresie, kiedy komórka sporofitowa zmienia się w komórkę linii generatywnej – staje się mejocytem. W późniejszym okresie komórki pomejotyczne nie mogą być izolowane, gdyż ta, która rozwija się w woreczek zalążkowy korzysta z substancji pokarmowych pochodzących z sąsiednich tkanek.

W badaniach nad megasporogenezą storczyków, które początkowo wykazały istnienie ciągłej warstwy kalozy wokół mejocytu i tetrady, co uniemożliwiało by kontakt między funkcjonalną megasporą a tkankami zalążka, Profesor zaproponował powtórzenie doświadczeń w taki sposób, żeby obserwować w mejocytach i tetradach ścianę graniczącą z komórkami zalążka. Po dokładnej analizie zdjęć okazało się, że ściana między megasporą a komórkami zalążka nie jest pokryta ciągłą warstwą kalozy, lecz przypomina sito. Przez „oczka” w warstwie kalozy przenikają plasmodesmy, zatem kontakt i wymiana substancji między megasporą aktywną a zalążkiem jest zachowany.

Podobnie, po przeczytaniu publikacji o rozmieszczeniu plastydów podczas mikrosporogenezy u *Impatiens*, Profesor dopatrzył się w opisanych zjawiskach działania bardziej powszechnego mechanizmu organizacji cytoplazmy i wrzecion kariokinetycznych w typie mikrosporogenezy równoczesnej (po I podziale nie następuje rozdzielenie komórek diady ścianą, dopiero po zakończeniu II podziału mejotycznego cztery mikrospory równocześnie oddzielają się ścianami). Rzeczywiście, badania nad przebiegiem tego typu mikrosporogenezy u kilku innych gatunków roślin prowadzone w latach 80. potwierdziły, że organelle komórkowe w regularny sposób skupiają się i przemieszczają w kolejnych stadiach mikrosporogenezy. Po I podziale mejotycznym przesuwają się w płaszczyźnie równikowej i tworzą w niej warstwę oddzielającą najpierw jądra potomne, a następnie wrzeciona podziałowe w II części mejozy. Profesor uznał to zjawisko za mechanizm zapobiegający zlewaniu się wrzecion kariokinetycznych. Fuzja wrzecion kariokinetycznych występuje w kilku procesach jako fizjologiczny sposób łączenia materiału genetycznego podczas mitozy. W mikrosporogenezie byłaby zjawiskiem niepożądanym, dlatego płytka utworzona przez organelle pomiędzy jądrami gwarantuje właściwy przebieg II podziału i równomierny rozdział organelli do mikrospor po zakończeniu mejozy.

W latach 90. głównym nurtem zainteresowań Profesora Rodkiewicza stała się embriogeneza zachodząca w nasieniu, jako wzorzec procesu morfogenetycznego. Profesor interesował się embriologią eksperymentalną i rozwojem zarodków somatycznych, jednak za najistotniejsze uważał dokładne poznanie tego, co dzieje się w roślinie w warunkach naturalnych. Podkreślał, że taka wiedza ułatwi celowe eksperymentowanie i właściwą ocenę wyników badań prowadzonych w kulturach tkankowych. Jego zainteresowanie problemem morfogenezy było znacznie szersze i dotyczyło również organizmów zwierzęcych. Czytał bardzo wiele oryginalnych prac z zakresu biologii

rozwoju, co skłoniło Go do rozpoczęcia pracy nad polskim podręcznikiem z tej dziedziny.

Przytaczamy tu tylko kilka przykładów ukazujących sysntetyczne podejście Profesora do pracy naukowej. W każdym z podejmowanych tematów potrafił wskazać to, co najbardziej istotne i zainteresować tym swoich współpracowników. Pracowaliśmy pod kierunkiem Profesora przeszło 20 lat w atmosferze wzajemnej życzliwości, co zawdzięczamy przede wszystkim Jego osobistemu przykładowi mądrości życiowej. Zapamiętaliśmy Jego słowa wypowiedziane w drugim dniu stanu wojennego, że w świecie jaki nas otacza jest tyle dobrego, ile znajdziemy w nas samych. Każdym dniem swojej pracy Profesor pokazywał jak należy owo dobro pomnażać przez rzetelne podejście do nauki i życzliwość dla ludzi. Każdemu ze współpracowników służył radą (niekiedy z łagodną kpina) w rozwiązywaniu problemów zawodowych. Stale dopingował nas do wytężonej pracy, zdobywania stopni naukowych i cieszył się z osiągniętych przez nas sukcesów. Chętnie celebrował w szerokim koleżeńskim gronie wszelkie promocje i jubileusze, co stwarzało okazję do nawiązania między nami bardziej bezpośrednich, przyjaznych stosunków. Każdy z nas, współpracowników Profesora, zachowa w pamięci te chwile oraz dobro, którego dzięki Niemu doświadczyliśmy.

Odejście Profesora jest bardzo bolesne nie tylko dla Jego uczniów, ale także wielu kolegów – profesorów z naszego Uniwersytetu i licznych gremiów naukowych, w których brał udział. Cieszył się autorytetem dzięki wiedzy i jasności wygłaszanych sądów, a Jego skłonność do polemiki zyskała uznanie wśród innych uczonych o wybitnej osobowości.

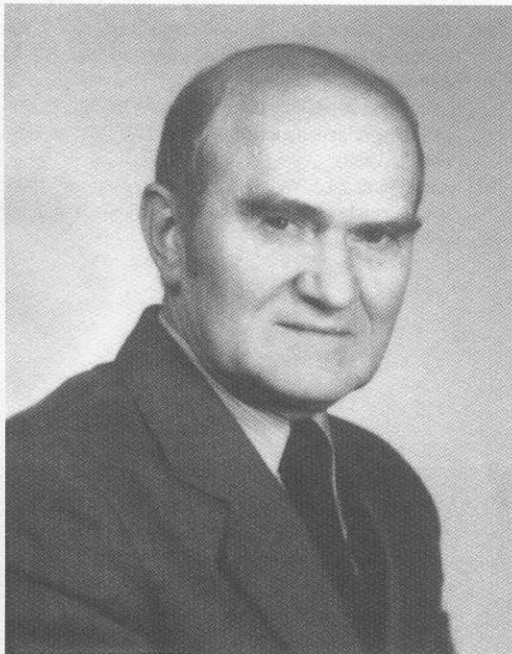
Uroczystości pogrzebowe w Lublinie i w Warszawie zgromadziły szerokie grono ludzi nauki z różnych stron Polski. Prochy Profesora Rodkiewicza spoczęły na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Pożegnaliśmy Profesora Bohdana Rodkiewicza, lecz Jego osobowość nadal będzie oddziaływała na nasze sądy i postępowanie.

Renata ŚNIEŻKO, Józef BEDNARA

Od Redakcji: Dane biograficzne oraz spis wybranych publikacji prof. dr hab. B. Rodkiewicza opublikowano w *Wiadomościach Botanicznych* 39(3/4).

DR WACŁAW JARONIEWSKI
(4 VIII 1921–10 VIII 1998)

Wacław Jaroniewski urodził się 4 sierpnia 1921 roku we wsi Zakrzewo. Szkołę średnią ukończył

w Kole w 1945 r. Na Wydziale Farmaceutycznym w Łodzi uzyskał najpierw stopień (1949), potem dyplom magistra farmacji (1952). Już podczas studiów rozpoczął pracę w Katedrze Farmakognozji i Upraw Roślin Leczniczych jako asystent prof. Jana Muszyńskiego. W 1950 r. został powołany do służby wojskowej i pełnił ją aż do 1957 r. (m.in. jako kierownik apteki szpitalnej), uzyskując stopień majora. Następnie w ciągu siedmiu lat kierował apteką w Szpitalu Klinicznym Nr 4 Akademii Medycznej w Łodzi. W r. 1964 wrócił na macierzystą uczelnię, gdzie objął stanowisko starszego asystenta Katedry Historii Farmacji i uzyskał w 1970 r. stopień doktora nauk farmaceutycznych za pracę *Michał Rawita Witanowski (1859–1943) – życie i działalność*, o jednym z najwybitniejszych aptekarzy regionu łódzkiego przełomu XIX i XX wieku. Została ona opublikowana w formie broszury w serii *Życiorysy zasłużonych farmaceutów* [6]. Następnie znów objął kierownictwo apteki, tym razem w szpitalu im. Jordana. Jednocześnie wykładał w Medycznym Studium Zawodowym Nr 2 w Łodzi, pracując tam do 1992 r. (również po przejściu na emeryturę (1981).

Dr Wacław Jaroniewski pozostawił po sobie bogatą spuściznę naukową i popularnonaukową – ponad 480 publikacji. Jego książki z dziedziny herpetologii [5, 7, 9, 11] i ziołolecznictwa [16, 17] są ogólnie znane. Atlas *Jadowite węże świata* jest jedynym tego rodzaju opracowaniem w Polsce [11]. Autor utworzył

13 polskich nazw rodzajowych i 48 polskich nazw gatunków tropikalnych węży jadowitych. Książka *Rosliny lecznicze i ich praktyczne zastosowanie* doczekała się dwóch wydań [16]. Dwa wydania miała również publikacja *Ziołolecznictwo. Kompendium fitoterapii*, której był współautorem, omawiająca 200 roślin leczniczych [17]. Był także płodnym autorem naukowych i popularnonaukowych artykułów poświęconych różnorodnej tematyce (botanika farmaceutyczna, farmakognozja, ziołolecznictwo, historia farmacji, herpetologia), które zamieszczał w czasopismach takich jak: *Farmacja Polska*, *Gazeta Farmaceutyczna*, *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*, *Wiadomości Zielarskie*, *Wszechświat*, *Żyjmy dłużej*. Spod jego pióra wyszło także 20 recenzji.

Dr Wacław Jaroniewski był członkiem kilku towarzystw naukowych. Należał do bardzo aktywnych, zasłużonych działaczy Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego (od 1956 r.). W latach 1958–1987 pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Prasowej. Od 1970 do 1976 r. piastował funkcję sekretarza Sekcji Historii Farmacji Łódzkiego Oddziału tego Towarzystwa, potem zastępcy przewodniczącego (1976–1982 i od 1986) i przewodniczącego Sekcji (1982–1986). Opublikował kilka opracowań o kolejnych jubileuszach Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego [8, 10, 12], ostatnio z okazji 50-lecia Oddziału [14]. Wspólnie z J. Hołyńskim ogłosił 3 artykuły o historii pabianickiej Polfy [3]. Ostatnio pracował nad wydaniem *Kto jest kim w farmacji polskiej*. Wchodził w skład Zarządu (długoletni sekretarz) Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika, do którego wstąpił w 1961 roku. W latach 1988–1991 był w Zarządzie Głównym tego Towarzystwa. Dr W. Jaroniewski należał do Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego od 1982 r. Czynn timer uczestniczył w obchodach 50-lecia Oddziału wygłaszając referat o osiągnięciach farmaceutów – członków PTB w zielarstwie i ziołolecznictwie. Jego publikacja na ten temat ukazała się w jubileuszowym wydawnictwie [13]. Należał także do Polskiego Towarzystwa Medycyny i Farmacji (od 1965 r.) i Polskiego Towarzystwa Zoologicznego (1970–1982). Na zebraniach towarzystw naukowych wygłosił ponad 50 referatów dotyczących głównie ziołolecznictwa i historii farmacji.

Doktor Wacław Jaroniewski został uhonorowany licznymi odznaczeniami: Brązowym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny” (1956), Złotym Krzyżem Zasługi (1981), Medalem im. J. Łukasiewicza (1981), Honorową Odznaką Miasta Łodzi (1984), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski

(1988). W 1974 roku otrzymał nagrodę pierwszego stopnia Ministra Oświaty i Wychowania.

Zmarł 10 sierpnia 1998 r. Odszedł od nas niespodziewanie w pełni sił twórczych, do końca pracując nad różnorodnymi publikacjami. Pozostanie w naszej pamięci.

Biografia dr Wacława Jaroniewskiego znajduje się w *Kto jest kim w botanice polskiej* [15], a także w innych opracowaniach [1, 2, 4].

Emilia ANDRZEJEWSKA-GOLEC

LITERATURA

- [1] ANDRZEJEWSKA-GOLEC E. 1996. Związki Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Łodzi z Oddziałem Łódzkim Polskiego Towarzystwa Botanicznego. W: CZYZEWSKA K., HEREŻNIAK J. (red.), *50 lat polskiego Towarzystwa Botanicznego na ziemi łódzkiej*. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Łódź, s. 81–87.
- [2] CHOMICKI M. 1982. Odznaczeni Medalem Łukasiewicza. *Farmacja Polska* **38**(2–3):98.
- [3] HOŁYŃSKI J., JARONIEWSKI W. 1986. Dzieje Pabianickich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” w Pabianicach. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* cz. I–III. **49**(2,3): 265–271; 349–358; 507–515.
- [4] HOŁYŃSKI J. 1996. 75-lecie urodzin dr n. farm. Wacława Jaroniewskiego. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* **59**(3): 373–375.
- [5] JARONIEWSKI W. 1969. Gady jadowite. Atlas. PZWS, Warszawa. (wyd. 2–1973).
- [6] JARONIEWSKI W. 1970. Wacław Rawita Witanowski (1859–1943). ZG PTF. Warszawa.
- [7] JARONIEWSKI W. 1971. Skorpiony, pająki i węże jadowite. PAN, Kraków.
- [8] JARONIEWSKI W. 1974. Działalność Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego w Łodzi w latach 1947–1974. Informator opracowany z okazji X Naukowego Zjazdu PTF w Łodzi 1974. WDL. Łódź.
- [9] JARONIEWSKI W. 1975. Węże morskie. PAN, Kraków.
- [10] JARONIEWSKI W., PANKIEWICZ H. 1977. XXX-lecie Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. PTF. Łódź.
- [11] JARONIEWSKI W. 1984. Jadowite węże świata: atlas. WSiP, Warszawa (wyd. 2–1988, wyd. 3–1992).
- [12] JARONIEWSKI W. 1988. Czerdziestolecie Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego 1947–1987. Łódź.
- [13] JARONIEWSKI W. 1996. Osiągnięcia członków Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego w zielarstwie i ziołolecznictwie. W: CZYZEWSKA K., HEREŻNIAK J. (red.), *50 lat Polskiego Towarzystwa Botanicznego na ziemi łódzkiej*. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Łódź, s. 89–95.
- [14] JARONIEWSKI W., KASZCZYK-GRODZICKA D., SYKULSKI J. 1997. Pięćdziesięciolecie Polskiego Towarzystwa

Farmaceutycznego w Łodzi 1947–1997. OŁ PTF, Łódź.

- [15] MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. (red.) 1995. Kto jest kim w botanice polskiej. *Polish Bot. Stud. Guidebook Ser. 14*.
- [16] OZAROWSKI A., JARONIEWSKI W. 1987. Rośliny lecznicze i ich praktyczne zastosowanie. IWZZ. Warszawa (wyd. 2–1989).
- [17] SAMOCHONIEC L., WÓJCICKI J., JARONIEWSKI W. 1995. Ziołolecznictwo. Kompendium fitoterapii. Wolumed, Wrocław (wyd. 2–1998).

DR JAN WIŚNIEWSKI (29 VII 1928–19 IX 1998)

Dr Jan Wiśniewski był długoletnim i zasłużonym pracownikiem Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie pracował na różnych stanowiskach – asystenta technicznego, starszego asystenta i adiunkta. Przez cały okres działalności naukowo-badawczej zajmował się florą i roślinnością segetalną (polną) na obszarze powiatu łowickiego, a także ich przemianami pod wpływem działalności człowieka.

Dr J. Wiśniewski urodził się 29 lipca 1928 roku w Złakowie Kościelnym (pow. łowicki), w równinnym krajobrazie znanym z dzieł malarskich Józefa Chełmońskiego, w centrum wciąż żywej kultury ludowej

dawnego Księstwa Łowickiego. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Zdunach, miejscowości gminnej. W okresie okupacji przebywał w Żłakowie Kościelnym, gdzie uczęszczał na tajne komplety nauczania, zaliczając zakres dwóch klas gimnazjum. Po wyzwoleniu naukę kontynuował w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w Zdunach, otrzymując w 1949 r. świadectwo dojrzałości. Następnie podjął studia biologiczne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. W roku 1952 otrzymał dyplom ukończenia studiów wyższych I stopnia z zakresu biologii.

Przeszło 6 lat pracował w Instytucie Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu, w Zakładzie Przędzalnictwa i Tkactwa w Łodzi, na stanowisku starszego asystenta w pracowni kotoniny. Opracował i oddał do wykorzystania trzy wnioski naukowo-techniczne, dotyczące biologiczno-chemicznego „uszlachetnienia” włókna lnu i konopi. W związku z reorganizacją przestał pracować w Instytucie i przez pewien okres wykonywał prace zlecone w Zakładzie Endokrynologii Akademii Medycznej w Łodzi. Kilka miesięcy był kontrolerem technicznym w Zakładzie Zwalczania Szkodników Zbożowo-Mącznych, Okręgowego Biura na woj. łódzkie z siedzibą w Łodzi, skąd zwolnił się na własną prośbę z powodu braku zainteresowania tym rodzajem pracy.

We wrześniu 1959 roku podjął pracę w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego na stanowisku asystenta technicznego. W tym czasie eksternistycznie studiował na kursie magisterskim (mikrobiologii) i w czerwcu 1961 r. uzyskał stopień magistra biologii. Od 1 października 1962 roku objął stanowisko starszego asystenta naukowo-dydaktycznego, a po roku awansował na stanowisko adiunkta. Dnia 21 maja 1968 r. otrzymał stopień doktora nauk przyrodniczych, nadany przez Radę Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. Promotorem jego pracy doktorskiej, zatytułowanej „Zbiorowiska chwastów segetalnych powiatu łowickiego (woj. łódzkie)”, był prof. dr hab. Jakub Mowszowicz.

Od 1972 r. uczestniczył dr J. Wiśniewski w badaniach zespołowych (wraz z dr A. U. Warcholińską, doc. R. Sową, dr Z. Wnukiem i dr J. T. Sicińskim) przy realizacji problemu resortowego „Opracowanie rejonizacji chwastów segetalnych w Polsce”. Podczas opracowywania wyników dał się poznać jako niezawodny członek zespołu, pełen inwencji, wyjątkowo koleżeński, a przy tym pogodny, mimo nawału pracy i zbliżających się terminów. Wynikiem tych badań terenowych były liczne publikacje oraz wygłoszone komunikaty i referaty na zjazdach, sympozjach oraz konferencjach, a także zespołowa nagroda drugiego

stopnia Rektora Uniwersytetu Łódzkiego za osiągnięcia uzyskane w badaniach naukowych w roku 1988.

Tematyce flory i roślinności segetalnej był wierny przez cały okres pracy naukowej, a wiąże się to prawdopodobnie ze znajomością tej problematyki od najmłodszych lat, wyniesionej z pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. Prawie wszystkie publikacje dotyczą obszaru Małej Ojczyzny, tego typowego rolniczego terenu. W późniejszym okresie uczestniczył w badaniach umownych, w problemie resortowym (RE), dotyczącym roślinności południowych Kujaw.

W ciągu 19 lat pracy w charakterze nauczyciela akademickiego, dr J. Wiśniewski prowadził różnorodne zajęcia dydaktyczne dla studentów biologii, na studiach stacjonarnych i zaocznych. Były to ćwiczenia z systematyki i ekologii roślin, pracownia specjalizacyjna i magisterska oraz ćwiczenia terenowe. Opiekował się wieloma pracami magisterskimi. Interesujące rezultaty badawcze jednej z nich, dotyczącej chwastów w uprawach szklarniowych m. Łodzi, opublikował w 1974 r. ze studentem pochodzącym z Cypru – Vladimirosem Asprou. Kilka razy uczestniczył w pracach Komisji rekrutacyjnych na I rok studiów biologii – jako sekretarz, egzaminator i członek komisji.

Za osiągnięcia w pracy naukowej, dydaktycznej, organizacyjnej i wychowawczej był wielokrotnie wyróżniany nagrodą Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z okazji „Dnia Nauczyciela”, a przez wiele lat otrzymywał specjalny „dodatek dla nauczycieli przodujących w pracy dydaktycznej i wychowawczej”.

Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz, wieloletni bezpośredni przełożony, w opinii do władz Uczelni pisał: „Należy podkreślić osobiste zalety charakteru, tj. skromność, wielką koleżeńskość, obowiązkowość i bardzo solidne wywiązywanie się z powierzonych sobie pracy. Znam go jako człowieka spokojnego i miłego usposobienia, dobrego współpracownika”.

W związku z pogorszeniem wzroku, dr J. Wiśniewski nie mógł dalej kontynuować pracy naukowo-dydaktycznej w Uniwersytecie Łódzkim i poprosił o rozwiązanie stosunku pracy z dniem 1 X 1981 r. Przez lata pozostawał w stanie spoczynku, uznany przez Komisję Lekarską ZUS za rencistę III grupy inwalidzkiej. Jednak poprawa wzroku, a równocześnie pogarszanie warunków materialnych sprawiły, że w październiku 1985 r. ponownie podjął pracę na etacie naukowo-technicznym biologa-specjalisty, pracując w różnych okresach w wymiarze 1/2 lub 1/3 etatu. Zajmował się wówczas różnymi sprawami technicznymi i organizacyjnymi w Zakładzie, ale głównie kierował budową i urządzaniem ogrodu dydaktyczno-dosлідniczego przy Gmachu Biologii. Dzięki Jego pracy zostało wprowadzonych około 600 gatunków

roślin, co sprawiło, że ogród mógł zacząć służyć celom dydaktycznym.

W Uniwersytecie Łódzkim dr Wiśniewski przestał pracować 31 grudnia 1993 roku, przechodząc na zasłużoną emeryturę. Nie zerwał kontaktów powstałych w czasie długich lat pracy. Uczestniczył w spotkaniach, zebraniach i posiedzeniach naukowych, odwiedzał kolegów.

W uznaniu zasług w wielu dziedzinach pracy zawodowej i społecznej otrzymał liczne odznaczenia, a w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1984) oraz Honorową Odznakę m. Łodzi (1971).

Należał do Polskiego Towarzystwa Botanicznego, będąc przez dwie kadencje skarbnikiem ŁO PTB, a także do Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika oraz Ligi Ochrony Przyrody. Był także członkiem Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” (1946–1949), Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego od 1969), a potem Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Dr Jan Wiśniewski był człowiekiem skromnym, spokojnym, taktownym i koleżeńskim, mającym bezpośredni stosunek do ludzi. Odszedł niespodziewanie, z czym trudno się pogodzić, gdyż jeszcze kilkanaście dni wcześniej był w Katedrze. Zmarł 19 września 1998 roku, a po mszy żałobnej został pochowany na cmentarzu parafialnym w łódzkich Łągiewnikach. Żegnała go najbliższa rodzina, władze Uczelni, grono kolegów z pracy oraz znajomi.

Jan T. SICIŃSKI

SPIS PUBLIKACJI DR JANA WIŚNIEWSKIEGO

- [1] WIŚNIEWSKI J. 1963. Wpływ niektórych grzybów na rozkład włókna *Cannabis sativa* L. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **15**: 33–46.
- [2] WIŚNIEWSKI J. 1965. Niektóre rzadsze chwasty powiatu łowickiego. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **18**: 131–134.
- [3] WIŚNIEWSKI J. 1966. Materiały do flory rowów przydrożnych i śródpolnych powiatu łowickiego. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **22**: 155–159.
- [4] WIŚNIEWSKI J. 1967. *Echinochloëto-Setarietum* Kruseman et Vlieger (1939) 1940 w uprawach ziemniaków i buraków w pow. łowickim. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **23**: 133–144.
- [5] WIŚNIEWSKI J. 1968. Występowanie zespołu maku piaskowego – *Papaveretum argemonis* w powiecie łowickim. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **28**: 119–123.
- [6] WIŚNIEWSKI J. 1969. O występowaniu zespołu *Digitariaetum ischaemi* R. Tx. et. Prsg. (1942) 1950 w powiecie łowickim. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **31**: 111–115.
- [7] WIŚNIEWSKI J. 1970. Zespół *Vicietum tetraspermae* Kruseman et Vlieger 1939 w powiecie łowickim (woj. łódzkie). *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **36**: 53–61.
- [8] WIŚNIEWSKI J. 1971. O zespole *Lamio-Veronicetum politae* Kornaś 1950. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **41**: 141–144.
- [9] WIŚNIEWSKI J. 1971. Zespół *Arnosero-Scleranthetum* (Chouard 1925) Tx. 1937 w pow. łowickim (woj. łódzkie). *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **41**: 135–139.
- [10] WIŚNIEWSKI J. 1971. Zespół *Centunculo-Anthoeretum* (W. Koch 1926) Moor 1937. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **41**: 131–134.
- [11] WIŚNIEWSKI J. 1972. Chwasty polne woj. łódzkiego, cz. I. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **51**: 93–103.
- [12] WIŚNIEWSKI J. 1974. Chwasty polne woj. łódzkiego, cz. II. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **54**: 41–45.
- [13] WIŚNIEWSKI J. 1974. Zmiany w składzie zbiorowisk segetalnych w PGR Różany (woj. łódzkie) w latach 1964–1973. *Phytocenosis* **3**, 3/4: 251–258.
- [14] WIŚNIEWSKI J. 1976. Chwasty polne północnych obszarów woj. łódzkiego, cz. III. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **2**: 49–58.
- [15] WIŚNIEWSKI J. 1976. Chwasty polne północnych obszarów woj. łódzkiego, cz. IV. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **8**: 17–29.
- [16] WIŚNIEWSKI J. 1978. O zmianach zachwaszczenia upraw roślin okopowych i warzywnych w wybranych stanowiskach na obszarze Polski Środkowej. *Acta Univ. Lodz. Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **20**: 171–182.
- [17] WIŚNIEWSKI J., ASPROU V. 1974. Chwasty w uprawach szklarniowych m. Łodzi. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II* **54**: 47–57.
- [18] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1974. Kalcyfilne chwasty woj. łódzkiego i półn.-zach. części woj. kieleckiego. W: E. KUŹNIEWSKI (red.), *Rejonizacja chwastów segetalnych dla potrzeb rolnictwa*. Materiały Sympozjum zorganizowanego w ramach realizacji problemu 104. IUNG, Puławy: 223–244.
- [19] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1976. Wpływ stosowania herbicydów na zmiany stanu i stopnia zachwaszczenia upraw zbóż w środkowej Polsce. W: *Sbornik dokladov VIII-go naucnogo simpoziuma po temie „Ekologičeskie aspekty mnogoletnego primenenija gerbicydov w selskom chozajstwie*. IUNG, Wrocław: 269–284.
- [20] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1977. Wyniki badań nad rejonizacją chwastów segetalnych w różnych kompleksach rolniczo-produkcyjnych w woj. łódzkim i północno-zachodniej części woj. kieleckiego. W: E. KUŹNIEWSKI (red.), *Wyniki badań nad rozmieszczeniem niektórych gatunków chwastów segetalnych w różnych regionach kraju*. Sprawozdanie z tematu resortowego 104. O2 za lata 1971–1975. Puławy–Opole: 137–167.
- [21] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1978. Zróżnicowanie florystyczno-ekologiczne zbiorowisk segetalnych w środkowej Polsce. W: R. SOWA, A. U. WARCHOLIŃSKA (red.), *Nie-*

które aspekty ekologii chwastów segetalnych. Materiały II Krajowej Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104. IUNG, Puławy – Wrocław, Instytut Biologii Środowiskowej UŁ, Łódź: 27–40.

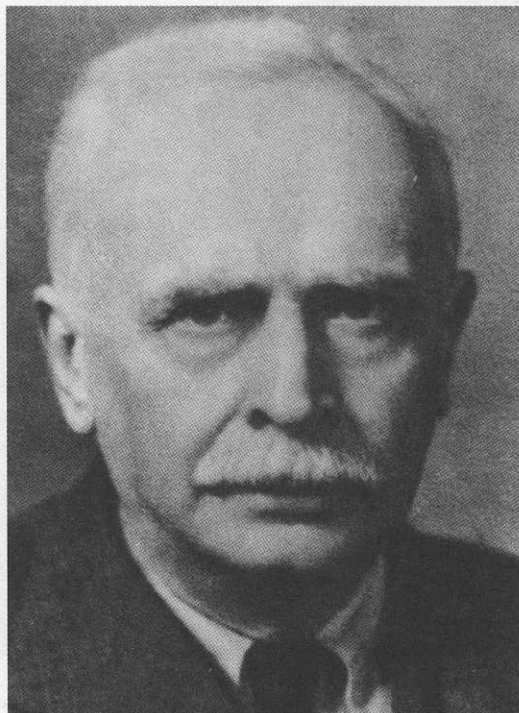
- [22] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1978. Przegląd flory segetalnej środkowej Polski. W: *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych*. Materiały II Krajowej Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104. IUNG, Puławy – Wrocław, Instytut Biologii Środowiskowej UŁ, Łódź: 41–57.
- [23] SICIŃSKI J. T., SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J., WNUK Z. 1979. Wyniki badań nad chwastami w punktach stałych na wybranych kompleksach glebowo-rolniczych środkowej Polski. W: *Niektóre aspekty ekologii chwastów segetalnych*. Materiały II Konferencji zorganizowanej w ramach realizacji problemu 104. Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska Akademii Rolniczej w Szczecinie. IUNG, Puławy – Wrocław, Szczecin: 41–44.
- [24] SOWA R., WARCHOLIŃSKA A. U., WIŚNIEWSKI J. 1994. Występowanie wybranych gatunków chwastów w uprawach rolniczych. Makroregion Środkowy. Supplement 1. Woj. łódzkie. Red. H. ROLA, IUNG, R. 292/5: 21–32 + rys. 30–36.
- [25] WARCHOLIŃSKA A. U., SOWA R., WIŚNIEWSKI J. 1988. Występowanie wybranych gatunków chwastów w uprawach rolniczych. Makroregion Środkowy. Woj. łódzkie. Red. J. T. SICIŃSKI, H. ROLA, IUNG, 220(5): 21–30 + rys. 38–46

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

50 ROCZNICA ŚMIERCI
PROF. DR DEZYDEREGO SZYMKIEWICZA
(1885–1948)

50 anniversary
of Prof. dr. Dezydery Szymkiewicz's death

Profesor Dezydery Szymkiewicz należał do grona najwybitniejszych przyrodników polskich końca XIX i pierwszej połowy XX wieku. Urodził się 1 czerwca 1885 r. w Wilkiji (okolice Kowna) na Litwie, jako syn lekarza Stanisława i Marii ze Stankiewiczów. Młodość D. Szymkiewicza przypadła na okres schyłku imperium carskiego. Były to lata narastającego niezadowolenia i rewolucyjnych protestów nie tylko w Rosji, lecz także niepodległościowych zrywów w zniewolonej przez carat Polsce. Nie mogło to pozostać bez wpływu na młodego, wychowanego w patrio-

tycznym duchu chłopca, który po ukończeniu szkoły realnej w Samarze (1902 r.) wstąpił na Politechnikę Warszawską, gdzie w latach 1902–1905 studiował na Wydziale Mechanicznym i Inżynieryjno-Architektonicznym. Jego studia na Politechnice przerwało aresztowanie w 1905 roku za udział w strajku studenckim i zesłanie na Syberię, do Ujścia Katakawskiego, gdzie przebywał około półtora roku. Pracował tam jako technik przy budowie kolei żelaznej. Pomimo zesłania, D. Szymkiewicz prowadził nadal działalność konspiracyjną, a nawet współdziałał w zorganizowaniu strajku robotników, za co skazany został na kilka miesięcy więzienia w Ufie. Podczas pobytu na Syberii poznał tragiczny los zesłańców, pochodzących z różnych części imperium rosyjskiego, a równocześnie uległ fascynacji wspaniałą przyrodą syberyjskich stepów. Ta fascynacja światem roślin, zapoczątkowana na dalekim zesłaniu, miała mu towarzyszyć aż do końca życia. Lata pobytu na Syberii, gdzie zetknął się z prześladowaniami, skrajną nędzą i katorżniczą pracą zesłańców odcisnęły silne piętno na osobowości D. Szymkiewicza i uwarściły go na wszelkie przejawy niesprawiedliwości, ksenofobii i ludzkiej krzywdy. Przerwane w 1905 roku relegowaniem z Politechniki Warszawskiej studia, D. Szymkiewicz zmuszony był kontynuować poza granicami imperium rosyjskiego, we Francji, gdzie na Sorbonie na Wydziale Nauk

Fot. 1. Wycieczka przyrodników z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie na Polesie. Sarny, 1933 r.

Phot. 1. Excursion of naturalists from Jan Kazimierz University in Lwów to Polesie. Sarny, 1933.

Ścisłych studiował nauki przyrodnicze (1906–1908). Do kraju powrócił z dyplomem ukończonych studiów, doskonałą znajomością flory europejskiej, a zwłaszcza śródziemnomorskiej oraz bogatymi zbiorami zielnikowymi. W latach 1908–1920 pracował jako nauczyciel matematyki, fizyki i botaniki w Gimnazjum w Płocku, a następnie we Włocławku. W tym okresie opublikował podręcznik fizyki na użytek szkolny. Działal również społecznie jako radny miejski Włocławka i redaktor postępowego dziennika socjalistycznego. Równolegle prowadził intensywne prace badawcze. Momentem przełomowym w jego biografii był przyjazd do Krakowa, dla zasięgnięcia opinii Profesora Władysława Szafera o opublikowanych przez siebie arkuszach *Flory polskiej*. Spotkanie to musiało wywrzeć na Profesorze Szaferze głębokie wrażenie, skoro zapamiętał je do końca życia i opisał we *Wspomnieniach przyrodnika* w następujących słowach:

„Poznałem go w okolicznościach niezwykłych. Oto w czasie, gdy pracowałem nad pierwszym tomem *Flory polskiej*, zjawił się u mnie Szymkiewicz, wówczas nauczyciel gimnazjalny we Włocławku i zawiadomił mnie, że brak opisowej flory polskiej uważa za tak dotkliwy i istotny, iż postanowił dzieło takie

sam napisać. Położył przede mną na stole pierwsze dwa wydrukowane własnym kosztem arkusze, które sam we Włocławku opracował. Było to w moim życiu jedno z największych przeżyć: nie spodziewałem się nigdy znaleźć w Polsce takiego botanika i – poza jedynym Szymkiewiczem – na podobnego nie natrafiłem.”

Pozostając pod wrażeniem tego spotkania, Profesor Szafer zaproponował Dezyderemu Szymkiewiczowi pracę w Instytucie Botanicznym UJ na stanowisku młodszego asystenta. Stanowisko to zajmował Szymkiewicz od 1 października 1920 do 30 września 1923 r. Rygorozum z filozofii i botaniki na UJ złożył z wynikiem celującym. Nieco wcześniej, bo w dniu 5 lipca 1920 r. Wydział Nauk Przyrodniczych PAU, na wniosek Sekcji Botanicznej, przyjął D. Szymkiewicza w skład Komisji Fizjograficznej. W 1922 r. zawarł w Krakowie związek małżeński z mgr Janiną Adolfiną Nowak, absolwentką Wydziału Biologii UJ, którą poznał podczas swego pobytu we Włocławku. Przyszła żona D. Szymkiewicza pracowała tam jako nauczycielka gimnazjum żeńskiego. W okresie walk o niepodległość Polski była ona czynnym żołnierzem polskich formacji wojskowych. Po przyjeździe do Krakowa pracowała na stanowisku asystentki w Ogrodzie

Fot. 2. Prof. D. Szymkiewicz wśród młodzieży akademickiej.

Phot. 2. Prof. D. Szymkiewicz with academic youth.

Botanicznym UJ. Szymkiewiczom urodziło się dwoje dzieci. Syn Dezydery Jan (ur. 1923), obdarzony niezwykłymi zdolnościami, był nadzieją rodziny i wróżyło mu wspaniałą przyszłość. Nadzieje te przekreśliła II wojna światowa, w której zginął z bronią w ręku, walcząc w oddziale partyzanckim Armii Krajowej. Córka Aldona, urodzona w 1925 r., jest magistrem nauk agrotechnicznych UJ, mieszka do dziś w Krakowie.

Z dniem 1 października 1923 r. D. Szymkiewicz mianowany został starszym asystentem w Zakładzie Botaniki UJ, którą to funkcję pełnił do 30 września 1924 r. Prowadził w tym czasie wykłady zlecone. W dniu 1 stycznia 1925 r. wygłosił wykład habilitacyjny, w którym omówił zagadnienie: „Jakie rośliny należy uważać, jako kserofity”. W październiku 1924 r. został mianowany zastępcą profesora, a w dniu 6 listopada 1925 r., po uzyskaniu *veniam legendi*, profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Botaniki i Fizjologii Roślin na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej. Na profesora zwyczajnego tej uczelni został powołany 4 kwietnia 1936 r. W tym samym roku mianowano go członkiem Komisji Geograficznej PAU.

W trudnych latach okupacji wykładał w Lwowskim Instytucie Politechnicznym (1939–1941), a od

roku 1941 do 1944 na Leśnych Kursach we Lwowie i Krynicy. Tuż po zakończeniu wojny D. Szymkiewicz organizował przy Wydziale Rolniczym UJ Wyższe Kursy Leśne, przemianowane następnie na Studium Leśne. W 1946 r., dzięki jego staraniom, Senat UJ powołał Wydział Rolniczo-Leśny. W październiku 1946 r. utworzono pierwszą w Polsce Katedrę Ekologii i Klimatologii UJ, którą prof. Szymkiewicz kierował do końca swojego życia. Równoległe z pracą w uczelni pełnił od roku 1945 funkcję dyrektora Instytutu Badawczego Leśnictwa w Krakowie.

Prace naukowe Prof. D. Szymkiewicza dotyczyły czterech głównych nurtów jego zainteresowań: ekologii roślin wraz z klimatologią, botaniki i morfologii roślin, fitogeografii oraz biometrii. W każdej z tych dziedzin wykazywał dużą samodzielność i oryginalność rozwiązań metodycznych. W pracach D. Szymkiewicza uderza pomysłowość, jasność precyzowania celów oraz matematyczna wręcz dokładność. Zdaniem Prof. W. Szafera miały one swe źródło w „niezwykłym jak na biologa wykształceniu, które nabył nie od razu w pracowniach biologicznych, lecz w pracowniach fizycznych i inżynierskich....”.

Ulubioną dziedziną badań prof. D. Szymkiewicza była ekologia roślin. Dzięki licznym, oryginalnym

rozprawom, które dotyczyły między innymi problemów niedosytu wilgotności, transpiracji roślin tatrzańskich, parowania torfowisk naturalnych i osuszonych, gospodarki wodnej roślin, wpływu mroźnych wiatrów na przebieg polarnej granicy lasu, publikowanych po polsku i po francusku, prof. D. Szymkiewicz uchodził w ekologii za najwyższej miary autorytet naukowy. Na jego badania powoływali się często: Braun-Blanquet, Rübel, Briecman-Jerosch, Cain, Davillard, Popławska, Rübner i wielu innych. W swoich badaniach D. Szymkiewicz wykraczał poza granice Polski, rozwiązując zagadnienia o charakterze ponadregionalnym, dotyczące Eurazji, Ameryki Północnej, a nawet Sahary. W tym ostatnim przypadku wyniki jego studiów miały znaczenie zarówno naukowe, jak i praktyczne. Zmodyfikowany przez D. Szymkiewicza prosty aktynometr, służący do pomiaru natężenia bezpośredniego promieniowania słonecznego, był używany w Europie oraz poza jej granicami, w tym nawet na dalekiej Jawie. Za poligony terenowe do badań z zakresu ekologii służyły D. Szymkiewiczowi założone przez niego pierwsze w Polsce stacje ekologiczne: w Dublanach pod Lwowem (1927) i na Pole-siu, na torfowisku Czemerne (1929/1930). Oprócz badań *stricto* ekologicznych, prowadzono w nich także stałe obserwacje mikroklimatyczne. Prof. D. Szymkiewicz był w tym czasie przewodniczącym sekcji Meteorologicznej Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie przy Ministerstwie Rolnictwa. Wspaniałym ukoronowaniem jego badań ekologicznych prowadzonych także w Tatrach, Karpatach Wschodnich i w okolicach Lwowa było opublikowanie w roku 1932 obszernego, pierwszego w Polsce podręcznika pt. *Ekologia roślin*, o którym Profesor W. Szafer napisał, że: „Jest to dzieło w naszym dorobku naukowym pomnikowe”.

Prof. D. Szymkiewicz był świetnym znawcą roślin. Jego ulubionymi grupami systematycznymi były rodziny złożonych, jaskrowatych i krzyżowych, a także komosowatych. Dzięki doskonałej znajomości ich ekologii, morfologii oraz opanowaniu metod eksperymentalnej fizjologii roślin i biometrii, znajomość ta wykraczała poza powszechnie przyjmowane normy. Zaowocowała ona opublikowaniem w 1928 roku we Lwowie podręcznika *Botanika*, o którym Prof. W. Szafer napisał następująco: „Dzieło to samo jedno starczyłoby za tytuł do zasługi sięgającej ponad zwyczajną miarę, jaką przykładamy do dzieł ludzi uznanych za budowniczych nauki polskiej.”

Wiele oryginalnych rozpraw D. Szymkiewicz poświęcił geografii roślin. Pierwsze prace z tej dziedziny dotyczyły flory Polski, po czym rozszerzając zakres swoich zainteresowań, objął nimi niemal całą kulę

ziemską. Szczególną zasługą D. Szymkiewicza było wprowadzenie do światowej geografii roślin współczynnika pokrewieństwa rodzajowego. Na kilka dni przed śmiercią, prof. D. Szymkiewicz przedstawił na posiedzeniu PAU wyniki swoich oryginalnych badań nad znaczeniem roślin kwiatowych (na poziomie rodzin) dla określenia stopnia podobieństwa flor na kuli ziemskiej.

Odrębną dziedziną zainteresowań prof. D. Szymkiewicza była matematyka, a zwłaszcza możliwości wykorzystania stosowanych przez nią metod do badań przyrodniczych. Ukoronowaniem wielu jego prac z tego zakresu było opublikowanie w 1948 roku podręcznika akademickiego, zatytułowanego *Zadania i metody statystyki*.

Prof. D. Szymkiewicz był jednym z założycieli i pierwszym redaktorem czasopisma *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. Funkcję tę pełnił w latach 1922–1928. Był także założycielem i od 1927 r. redaktorem czasopisma *Kosmos*, Seria B, *Przegląd Zagadnień Naukowych*.

Prof. D. Szymkiewicz nie był typem uczonego, żyjącego w wyizolowanym świecie nauki. Podnosił zawsze społeczne jej funkcje i społeczne obowiązki pracowników naukowych. O taki charakter nauki troszczył się, pełniąc w latach 1933–1938 funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika, a po wojnie pierwszego redaktora czasopisma *Wszechświat*. Ogłaszał w nim liczne artykuły i notatki przyrodnicze, przyczyniając się w ten sposób do popularyzacji wiedzy. Temu samemu celowi służyły jego wykłady w Towarzystwie Uniwersytetów Robotniczych (TUR) im. Adama Mickiewicza we Lwowie.

Żywy temperament społeczny i publicystyczny D. Szymkiewicza wyrażał się w różnych formach. We Lwowie, wspólnie z R. Rollandem, założył i był przewodniczącym Ligi Ochrony Praw Człowieka i Obywatela w Polsce. Dzięki łatwości wyrażania myśli i wrażliwości na sprawy publiczne, pisał często artykuły do prasy, niejednokrotnie codziennie. Opiekował się także Związkiem Niższych Funkcjonariuszy Państwowych.

Profesor D. Szymkiewicz był człowiekiem niezwykle czynnym. Nawet w okresie wojny i okupacji, pomimo choroby i trudnych warunków, pracował nieustraszenie, pisząc podręczniki statystyki i klimatologii oraz publikacje z zakresu geografii roślin. W liście do Prof. Anieli Kozłowskiej informował, że „choćby wyglądał jak głód w Indiach, pracuję po 10 godzin na dobę.”

Prof. D. Szymkiewicz był wielokrotnie odznaczany i honorowany różnymi godnościami. W 1945 roku

powołano go na Członka Korespondenta PAU, w 1946 odznaczono Złotym Krzyżem Zasługi. Był członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Polskiego Towarzystwa Leśnego i Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika, doceniając wielkie zasługi prof. D. Szymkiewicza, poświęciło Jego pamięci Rocznik *Kosmosu* nr LXVI (1948–1951) „w głębokim hołdzie za to, że pomnożył chwałę nauki polskiej, a Towarzystwo do niebываłego doprowadził rozkwitu”.

Powszechnie znana była jego szlachetność, szacunek dla prawdy, odwaga w głoszeniu własnych poglądów i prawdziwie chrześcijańska miłość bliźniego. Wyrażała się ona między innymi w pomocy dla ludzi krzywdzonych, bezbronych i chorych. Szczególną opieką otaczał prof. D. Szymkiewicz młodzież akademicką, która odwzajemniała tę troskę darząc go wyjątkowym szacunkiem i zaufaniem. Warto w tym miejscu zacytować fragment wspomnień Prof. K. Kuźniara, który o D. Szymkiewiczu pisze następująco:

„We Lwowie znany był z tego, że jeśli zobaczył studenta w zużyтым ubraniu lub płaszczu, przywoływał go delikatnie do siebie i wręczał pewną kwotę na uzupełnienie braków”.

W trudnych latach powojennych prof. D. Szymkiewicz, pełniąc funkcję Delegata Ministra Oświaty do Spraw Młodzieży Akademickiej w Krakowie, niejednokrotnie stawał w jej obronie, ryzykując bezpieczeństwo osobiste. Nie znalazło to uznania w oczach ówczesnych władz, do tego stopnia, że, jak pisze Prof. W. Szafer: „przy końcu życia nie miał gdzie wykładać ani egzaminować”.

Interesujące i nigdzie do tej pory nie publikowane informacje o tym ostatnim – kto wie, czy nie najtrudniejszym – okresie życia prof. D. Szymkiewicza i jego konfliktach z ówczesnymi władzami politycznymi, a zwłaszcza ze służbą bezpieczeństwa, zawdzięczamy mgr inż. Waldemarowi Warnickiemu, który w latach 1946–1948 studiował leśnictwo w Krakowie i był asystentem Profesora, zatrudnionym na etacie intendenta Oddziału Leśnego UJ. Jak wynika z jego relacji, przyczyną tych konfliktów była zdecydowana odmowa prof. D. Szymkiewicza współpracy z resortem Bezpieczeństwa Publicznego. Konflikty pojawiły się bardzo wcześnie, bo już w roku 1946. Pierwszy z nich dotyczył żądania uczestnictwa funkcjonariuszy tego resortu w rekrutacji kandydatów na pierwszy rok studiów. Prof. D. Szymkiewicz stanowczo odrzucił to żądanie, stwierdzając, że „egzamin i rekrutacja studentów są naborem na studia leśne, a nie do służby bezpieczeństwa”. Incydent ten oraz nasilające się represje wobec studentów uświadomiły Profesorowi, jak wiel-

kie zagrożenie stwarzają dla nich podawane w życiorysach dane o przynależności do Armii Krajowej i innych organizacji ruchu oporu, udziale w wojnie obronnej 1939 r. oraz o przeszłości frontowej. Z tych też względów polecił mgr inż. W. Warnickiemu przeglądnięcie wszystkich podań i życiorysów oraz wykreślenie z nich tego rodzaju informacji. Kolejny konflikt prof. D. Szymkiewicza z władzami bezpieczeństwa dotyczył odrzucenia propozycji przyjęcia na studia bez egzaminów wstępnych kilku konfidentów Urzędu Bezpieczeństwa.

Wierność wyznawanym zasadom, której konsekwencją była nieustępliwa postawa prof. D. Szymkiewicza wobec propozycji współpracy z Resortem Bezpieczeństwa sprawiła, że jego interwencja w obronie studentów prześladowanych po 3-Majowych manifestacjach 1946 roku nie odniosła żadnego skutku. Mało tego, prof. D. Szymkiewicz nie został nawet przyjęty na rozmowę przez ówczesnego komendanta Urzędu Bezpieczeństwa, mimo że pełnił funkcję Pełnomocnika Ministra Oświaty do Spraw Młodzieży Akademickiej w Krakowie. Pragnąc za wszelką cenę ratować represjonowanych uczestników manifestacji, prof. D. Szymkiewicz doprowadził do przyjazdu do Krakowa premiera Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, E. Osóbki-Morawskiego oraz zorganizował jego spotkanie ze studentami i władzami bezpieczeństwa. Dzięki autorytetowi Profesora i pełnemu zaufaniu, jakim darzyła go młodzież akademicka, spotkanie to przebiegło spokojnie, a zatrzymane w czasie manifestacji osoby zostały zwolnione z aresztu. Od tego momentu władze bezpieczeństwa nasiliły swoją wrogość wobec Profesora, nie szczędząc mu różnego rodzaju szykan i przykrości. Pojawiła się między innymi groźba likwidacji zorganizowanych przez prof. D. Szymkiewicza studiów leśnych w Krakowie oraz przeniesienia kierowanego przez niego Instytutu Badawczego Leśnictwa do Warszawy. Obydwie te groźby zrealizowano w niedługim czasie po śmierci Profesora. Inną formą represji było ograniczanie kontaktów naukowych Profesora z krajami zachodnimi.

Trudy burzliwego i pracowitego życia oraz stałe napięcie nerwowe, jakie towarzyszyło Prof. D. Szymkiewiczowi w latach powojennych sprawiły, że jego serce odmówiło posłuszeństwa. Profesor zmarł nagle, 15 maja 1948 roku.

W pięćdziesiątą rocznicę jego śmierci, główną salę wykładową reaktywowanego po dziesięcioletniej przerwie Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie nazwano, na wniosek wychowanków, imieniem Prof. dr Dezyderego Szymkiewicza.

PRO MEMORIA

• **220 rocznica urodzin Jana Józefa Celińskiego** (5 III 1779–16 V 1832), ur., zm. w Warszawie, farmaceuty, profesora farmacji w Królewskim Uniwersytecie Warszawskim, autora prac z zakresu farmacji i botaniki farmaceutycznej, m.in. *Opis rozbioru wilczego tyka* (1804), współautora pierwszego polskiego lekospisu *Pharmacopaea Regni Poloniae* (1817) oraz pierwszego podręcznika farmacji (1811).

• **155 rocznica urodzin Edwarda Strasburgera** (1 II 1844–19 V 1912), ur. w Warszawie w spo-

zowanej rodzinie niemieckiej, zm. w Bonn, współtwórca cytologii roślin, klasyka biologii, docenta Szkoły Głównej Warszawskiej, profesora uniwersytetów w Jenie i Bonn, rektora tej ostatniej wszechnicy, twórcy sławnej szkoły naukowej obejmującej zagadnienia cytologii, anatomii i embriologii roślin, odkrywcę procesu mitozy (kariokinezy) (1875) oraz mejozy czyli podziału redukcyjnego (1888), autora wielu publikacji dotyczących różnych aspektów budowy i rozwoju komórek, a także podręcznika botaniki uniwersyteckiej (1894, wspólnie z F. Nollem, H. Schenkiem i A. F. Schimperem) tłumaczonego na kilkanaście języków (m.in. polski), używanego przez kilka pokoleń biologów.

• **130 rocznica urodzin Anny Missuny** (1869–2 V 1922), paleontologa, botanika, ur. w majątku Bykowszczyzna na Białorusi, zm. pod Moskwą, nauczycielki na pensji w Rydze, asystentki geologii Uniwersytetu Moskiewskiego, prowadziła badania terenowe w różnych regionach Rosji, Litwy i Białorusi, autorki prac z geologii, paleontologii i botaniki, m.in. *Spis roślin zebranych w pow. dziśnieńskim w r. 1893 i 1894* (1896).

• **110 rocznica urodzin, 60 rocznica śmierci Antoniego Ossowskiego** (2 VI 1889–9 IX 1939), farmaceuty, ur. w Warszawie, zm. w czasie bombardowania Lublina, asystenta R. Wettsteina w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Wiedeńskiego, profesora Katedry Farmakognozji i Botaniki Lekarskiej Uniwersytetu Warszawskiego, autora prac z dziedziny farmakognozji, botaniki farmaceutycznej i geografii roślin, m.in. *Badania nad geograficznym rozmieszczeniem naparstnicy czerwonej* (*Digitalis purpurea* L.).

• **100 rocznica urodzin Karoliny Lubliner-Mianowskiej** (29 IV 1899–18 XI 1963), briologa, torfoznawcy, ur. w Warszawie, zm. w Gdańsku, zatrudnionej w różnych instytucjach, m.in. na stanowisku asystenta Zakładu Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego, adiunkta Katedry Botaniki Politechniki Gdańskiej, pracownika naukowego Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, autorki prac z m.in. zakresu briologii i torfoznawstwa oraz analizy pyłkowej torfowisk, np. *Analizy pyłkowe torfowisk pasa bezświerkowego* (1934), *Wskazówki do badania torfu. Metody geobotaniczne, polowe i laboratoryjne* (1951), *Badania składu chemicznego pyłku* (1–2, 1956, 1957), wieloletniej działaczki ZHP (pod pseudonimem Bukowa Jagoda).

• **390 rocznica śmierci Caspara Schwenckfelda (Schvenckfelta)** (14 VIII 1563–9 VI 1609), lekarza, przyrodnika śląskiego, ur. w Gryfowie Śląskim, zm. w Zgorzelcu, absolwenta uniwersytetów w Lipsku i Bazylei, gdzie był uczniem sławnego botanika Caspara Bauhina, lekarza miejskiego w Gryfowie, Jeleniej Górze i Zgorzelcu, autora pracy *Stirpium et Fossilium Silesiae Catalogus* (Lipsiae 1600), zawierającej m.in. wykaz roślin dziko rosnących i uprawianych na Śląsku, geograficzny opis regionu, a także wiadomości o „skamieniałych drzewach”.

• **70 rocznica śmierci Feliksa Kotowskiego** (18 V 1895–29 VI 1929), ogrodnika, botanika, ur. w Krasnymstawie, zm. w Skierniewicach, profesora SGGW, autora ok. 90 prac naukowych i popularnych z zakresu genetyki, morfologii i fizjologii roślin warzywnych, głównie kapusty, pomidorów, cebuli oraz grochu, m.in. *Badania doświadczalne nad kwitnieniem i owocowaniem grochu* (1922).

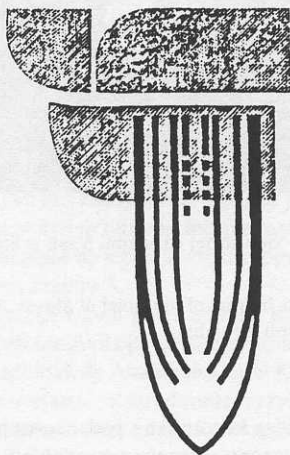
• **20 rocznica śmierci Ireny Rejment-Grochowskiej** (22 II 1911–6 V 1979), briologa, badaczki wątrobowców, ur., zm. w Warszawie, profesora, dyrektora Instytutu Botaniki, dziekana Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, przewodniczącej Oddziału Warszawskiego PTB, autorki publikacji dotyczących różnych aspektów flory wątrobowców, głównie w Polsce, m.in. opracowania polskich gatunków z rodzaju *Cephalozia* (1934, z T. Wiśniewskim), klucza do oznaczania pospolitszych gatunków krajowych wątrobowców (1950), tomu poświęconego wątrobowcom w serii *Flora stołkowodna Polski* (1971) oraz licznych prac florystyczno-fizjograficznych.

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

V MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM – STRUKTURA I FUNKCJA KORZENI (STARA LEŚNA, SŁOWACJA, 31 SIERPNIA–4 WRZEŚNIA 1998)

Fifth International Symposium on Structure and
Function of Roots
(Stará Lesná, Slovakia, 31 August–4 September 1998)

Konferencja odbyła się w Starej Leśnej w słowackich Tatrach Wysokich. Miejscem obrad było pięknie położone Centrum Konferencyjne Słowackiej Akademii Nauk – Hotel Akademia. Pod przewodnictwem prof. Otilii Gašparikovej, prezes Słowackiej Akademii Nauk, konferencję zorganizowały: Instytut Botaniki Słowackiej Akademii Nauk oraz Katedra Fizjologii Roślin Uniwersytetu im. Komenskigo w Bratysławie. Uczestniczyło w niej ponad 60 osób z 15 krajów: Austrii, Czech, Francji, Grecji, Holandii, Indii, Japonii, Niemiec, Polski, Rosji, Słowacji, Szwajcarii, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch (Fot. 1). Polskę reprezentowało pięciu uczestników: dwie osoby z Warszawy (prof. Z. Starck – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego i mgr A. Gniazdowska – Uniwersytet Warszawski), jedna z Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku (dr B. Kieliszewska-Rokicka) i dwie z Uniwersytetu Poznańskiego (prof. A. Woźny i mgr S. Samardakiewicz). Ogółem podczas obrad wygłoszono 41 wykładów i doniesień oraz zaprezentowano 34 plakaty.

Oficjalnego otwarcia dokonała prof. Otilia Gašpariková, w której przemówieniu ożyły wspomnienia z czterech dotychczasowych konferencji (wszystkie odbyły się w Słowacji, w tym dwie w Starej Leśnej). Wykłady inauguracyjne wygłosili: prof. P. W. Barlow z Anglii („Where did roots come from and where are they going?”) oraz prof. L. Dolan, także z Anglii („Developmental genetics of the *Arabidopsis* root epidermis”). Profesor P. W. Barlow w swym wykładzie mówił przede wszystkim o „korzeniach” korzeni. Przedstawił ewolucję korzeni, a także wyjaśnił w jaki sposób podziały komórek i dalszy ich wzrost mogły doprowadzić do zjawiska rozgałęziania się organów. Zwrócił ponadto uwagę na fakt, że w procesie ewolucji zmianie uległ jeden z czynników. Dotychczas bowiem przebiegała ona w warunkach siły grawitacji działającej na Ziemi ($1 \times g$). Loty kosmiczne natomiast umożliwiły umieszczanie roślin w warunkach obniżonej grawitacji (rzędu $10^{-4} \times g$). Zrodziło to kilka problemów interesujących nie tylko specjalistów „od korzeni”, z których najistotniejsze, zdaniem profesora, dotyczą: najlepszego dostosowania się rośliny do zmienionej grawitacji; rozprzestrzenienia się życia pochodzącego z Ziemi na inne planety Układu Słonecznego i poza ten układ oraz przewidywań, jak potoczy się ewolucja w środowisku o zmienionej grawitacji. Z kolei wykład profesora L. Dolana, oparty na wynikach badań ekspresji genów, dotyczył przede wszystkim komórek epidermy. Wykazano, że układy tkanek wyodrębniają się progresywnie w toku embriogenezy. Najwcześniej wyodrębnia się protoderma – już na etapie zarodka globularnego. Później, w stadium sercowatym, daje ona początek czapeczce korzenia bocznego, a wyodrębnienie się z protodermy dwóch typów komórek epidermy jest kompletne w stadium torpedy. Te dwa typy komórek istnieją także w późniejszym okresie rozwoju (na etapie siewki). Decydującą rolę odgrywa wtedy informacja „pozycyjna” komórki.

Konferencję podzielono na 5 sekcji tematycznych: 1. Strukturalne i molekularne aspekty wzrostu i rozwoju korzenia (Structural and molecular aspects of root growth and development); 2. Pobieranie, transport i utylizacja jonów (Absorption, transport and utilization of ions); 3. Pobieranie i transport wody (Absorption and transport of water); 4. Interakcje korzeń-pęd (Root-shoot interactions); 5. Korzenie w warunkach stresowych (Roots under stress conditions).

Najwięcej wykładów (14) zaprezentowano w sekcji pierwszej. W sekcji tej wykłady dotyczyły m.in. analizy genetycznej procesu morfogenezy korzenia; zagadnień związanych ze strukturą i ultrastrukturą komórek różnych rejonów korzenia; przyrostu wtórne-

Fot. 1. Uczestnicy V Sympozjum – Struktura i Funkcja Korzeni przed Hotelem Słowackiej Akademii Nauk w Starej Leśnej. Obok symbolu Sympozjum (z prawej) – prof. O. Gašpariková.

Phot. 1. The participants of Fifth Symposium on Structure and Function of Roots in front of the Hotel of Slovak Academy of Science in Stará Leśná. Near the symbol of Symposium – prof. O. Gašpariková (on the right).

go, cytoszkieletu mikrotubulowego i mikrofilamentowego; działania wybranych związków chemicznych, w tym roślinnych regulatorów wzrostu i rozwoju; chemotropizmu; modelowania trójwymiarowej architektury systemu korzeniowego; wideomikroskopii komórek roślinnych. Wykład prof. I. Lichtscheidl: „Videomicroscopy of plant cells”, podczas którego uczestnicy mogli zapoznać się z szerokimi możliwościami metod wideomikroskopii, cieszył się szczególnym zainteresowaniem. W czasie prezentacji wideofilmu wszyscy z zapartym tchem oglądali tętniące życiem wnętrza komórki roślinnej.

Sekcja druga to wykłady m.in. o: kanałach wapieniowych w błonie komórkowej; wpływie różnych czynników na aktywność enzymów; pobieraniu jonów w określonych warunkach; oddychaniu korzeniowym u roślin wolno i szybko rosnących. Sekcja trzecia poświęcona była transportowi wody w korzeniu i różnym uwarunkowaniom tego transportu. W sekcji czwartej główną uwagę poświęcono interakcjom pomiędzy korzeniem a pędem – w odżywianiu mineralnym, a także w sytuacji podtopienia bądź przesuszenia gleby; roli gradientu auksyn i cytokinin w kontrolowaniu dominacji wierzchołkowej; transportowi

cytokinin między korzeniem a pędem oraz próbie wyjaśnienia przyczyny stosunkowo szybkiej reakcji pędu na niekorzystne warunki jakim poddano korzeń. Ostatnia, piąta sekcja grupowała wykłady o korzeniach rosnących w warunkach stresu. Przedstawiono wyniki działania chłodu, niedoboru wody oraz ołowiu, a także próbę przybliżenia wybranych aspektów związanych z mechaniką wzrostu korzenia w glebie.

W trakcie konferencji zorganizowano dwie wycieczki – pieszą w Tatry oraz autokarową w malowniczy i pełen zabytków region Spiszu (zwiedzano m.in. historyczne miasto Lewoczę, ruiny zamku Spiski Hrad oraz Spiską Kapitułę). Uczestnicy konferencji zapoznali się również z florą Tatr podczas bogato ilustrowanego wykładu M. Valachovicza „Flora and vegetation of High Tatra Mts.”.

Konferencja pozostawiła w nas pozytywne wrażenia nie tylko z powodu treści merytorycznych, dobrej organizacji, ale również niezwyklej życzliwości organizatorów.

Na zakończenie konferencji, podczas wieczoru pożegnania, wszyscy odśpiewali hymn „korzeniowców” (którego współautorką jest m.in. dr M. Wierzbicka z Warszawy). Uczestnicy konferencji

mieli również okazję zaprezentować swoje talenty wokально-taneczne. Odbyła się bowiem nieformalna sesja: pieśni i tańce narodów reprezentowanych na konferencji.

Sławomir SAMARDAKIEWICZ, Adam WOŹNY

**VI MIĘDZYNARODOWY KONGRES
AEROBIOLOGICZNY
(PERUGIA, WŁOCHY,
31 SIERPNIĄ-5 WRZEŚNIA 1998)**

**6th International Congress on Aerobiology
(Perugia, Italy, 31 August-5 September 1998)**

VI Międzynarodowy Kongres Aerobiologiczny, zorganizowany przez Międzynarodowe Towarzystwo Aerobiologiczne w Perugii, stolicy regionu Umbria, zgromadził około 360 uczestników z 33 krajów. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Kongresu był prof. G. Fringuelli, a sekretarzem naukowym dr F. Th. M. Spijkema. Obrady odbywały się w głównym budynku Uniwersytetu.

Program naukowy Kongresu obejmował 6 sesji referatowych, 2 sesje posterowe i 6 sesji towarzyszących. Do prezentacji w czasie Kongresu zgłoszono 133 referaty i 102 poster. Obrady sesji tematycznych

toczyły się równolegle w dwóch salach. Sesje referatowe były poprzedzone referatami wprowadzającymi, a obrady Kongresu otworzył plenarnym wykładem na temat rozwoju aerobiologii prof. P. Mandrioli, prezydent Włoskiego Towarzystwa Aerobiologicznego. Zwrócił on uwagę, że szybki rozwój środków komunikowania się naukowców w ostatnich latach zaowocował powstaniem międzynarodowych grup współpracy. To z kolei umożliwiło porównanie metod badawczych, ocenę pracy i pogłębienie podstawowej wiedzy aerobiologicznej. Podkreślił również, że aerobiolog powinien nie tylko umieć identyfikować żywe cząstki obecne w powietrzu, ale także posiadać rozległą wiedzę na temat zasad ich ruchów w atmosferze oraz znać działanie urządzeń stosowanych do pobierania próbek powietrza do analiz. Przegląd tematyki prac aerobiologicznych opublikowanych w ostatnim okresie wskazał na wzrost zainteresowania pyłkiem roślin i alergią. W konkluzji wykładu wysunięto propozycję skupienia uwagi aerobiologów na aeroalergeniach, obiegu powietrza w pomieszczeniach zamkniętych i na dalekim transporcie.

Sesje referatowe i plakatowe obejmowały prezentacje w sześciu grupach tematycznych: 1. Podstawowe mechanizmy w aerobiologii, 2. Środowisko, 3. Monitoring, 4. Nośniki alergenów, 5. Wpływ niealergenów, 6. Zastosowanie aerobiologii w innych dziedzinach.

Referaty w pierwszej grupie dotyczyły procesów rozproszenia, transportu i osadzania się żywych cząstek unoszonych w powietrzu oraz wpływu czynników meteorologicznych na te procesy. W wykładzie wprowadzającym J. Emberlin (Anglia) omówiła wpływ ocieplenia atmosfery ziemskiej na zmianę czasu kwitnienia roślin, zmiany w ilości wytwarzanego pyłku oraz na rozprzestrzenianie się roślin, bakterii, wirusów i grzybów. Występowanie wielu przedstawicieli z tych grup jest limitowane czynnikami klimatycznymi, ale zmiana tych czynników może spowodować poszerzenie ich zasięgu i wywołać wiele chorób. Również rodzaj zanieczyszczeń powietrza zmienił się w ostatnich kilkudziesięciu latach, zarówno jeżeli chodzi o typ, jak i o ilość zanieczyszczeń. Dotyczy to szczególnie zanieczyszczeń fotochemicznych, które wywołując zmiany w alergennych białkach na powierzchni ziarna pyłku, mogą być przyczyną wzrostu liczby chorób alergicznych układu oddechowego.

Za interesujące w tej grupie tematycznej należy uznać referaty dotyczące: oceny różnych metod liczenia ziarn pyłku – 12 pasów pionowych lub 4 poziomych na szkiełku (P. Carinanos, Hiszpania); porównania skuteczności różnych substancji lepnych w chwytaniu ziarn pyłku (F. Warner, Anglia); porówna-

nia skuteczności działania różnych aparatów stosowanych do chwytania ziarn – Burkard, Lanzoni, Partrap FA 52 (E. Tedeschini, Włochy); odkrycia zjawiska formowania się koron pyłkowych wczesną wiosną i latem, widocznych na bezchmurnym niebie (J. P. Piikki, Finlandia).

W sesji poświęconej środowisku omówiono zanieczyszczenia powietrza, zawartość powietrza w pomieszczeniach zamkniętych i fenologię występowania ziarn pyłku. Referaty dotyczyły wpływu SO₂, NO₂ i O₃ na organizm ludzki. Stwierdzono wyższą wrażliwość na aeroalergeny w regionach o powietrzu bardziej zanieczyszczonym (G. Moscato, Włochy; D. M. Berman, Płd. Afryka). W pomieszczeniach zamkniętych badano: skuteczność środków czyszczących (detergentów) w hamowaniu wzrostu grzybów i obniżaniu koncentracji alergenu *Alternaria* (M. L. Mulienberg, USA); występowanie wysokich stężeń spor grzybów w magazynach ziemniaków, co mogło być przyczyną zepsucia ziemniaków i pojawienia się objawów uczuleń u pracowników (N. C. Barui, Indie). Badania fenologiczne podkreśliły fakt występowania zróżnicowania dat rozpoczęcia sezonu kwitnienia roślin w zależności od topografii terenu i klimatu (A. L. Zanotti, Włochy).

Tematyka w trzeciej grupie dotyczyła metodyki badawczej, monitoringu pyłku i spor grzybów oraz prognozowania. Obiecująca propozycja niemieckiej służby meteorologicznej odnosiła się do wykorzystania zautomatyzowanego mikroskopu optycznego, wspomaganego przez komputer, do analizy zawartości powietrza, co znacznie skraca czas liczenia ziarn pyłku (B. Schultz, Niemcy). Badania zawartości powietrza we Włoszech (B. Romano) wykazały obecność ziarn pyłku pewnych roślin ozdobnych, które powodują uczulenia. Są to zarówno rośliny ogrodowe, np. narcyz, goździk, jak i hodowane w domach, np. *Euphorbia pulcherrima* zwana powszechnie „gwiazdą betlejemską”, która wytwarza lateks powodujący uczulenia skórne. Badania związane z prognozowaniem sezonu pyłkowego opierają się na znajomości fizjologii roślin i czynników klimatycznych. Prześledzenie temperatury kumulatywnej i wysokości opadów w miesiącach poprzedzających sezon pyłkowy może być pomocne w prognozowaniu początku sezonu, jego intensywności i maksymalnej koncentracji pyłku (E. Dominguez, Hiszpania).

Nośnikami alergenu, omawianymi w kolejnej grupie tematycznej, mogą być ziarna pyłku i spory grzybów. W jednym z referatów określono w wyniku badań fenologicznych i klinicznych alergenny charakter pyłku *Juniperus oxycedrus* na obszarze śródziemnomorskim i stwierdzono, że uczulenia wywołane

pyłkiem *Juniperus* i *Cupressaceae-Taxaceae* są tak poważne, jak uczulenia na pyłek traw (A. Mari, Włochy). Zależność między liczbą ziarn pyłku w powietrzu i ilością alergenu pyłku omówił F. Speksma na przykładzie pyłku brzozy. Stwierdził, że przed i po sezonie występowania pyłku brzozy nie znaleziono alergenu tego pyłku w powietrzu. Monitoring aerobiologiczny będący podstawą do określenia stężeń pyłku, prowadzony przez długi okres, może wykazać pewne tendencje w przebiegu sezonów pyłkowych. W referacie na temat wpływu czynników środowiska na wystąpienie chorób alergicznych podkreślono, że wyższe koncentracje alergennego pyłku, wzrost zanieczyszczeń fotochemicznych powietrza i zmiana stylu życia w ostatnich 10 latach mogą być przyczynami wzrostu zachorowań i zróżnicowania uczuleń u pacjentów (P. Minale, Włochy). T. Frei (Szwajcaria) zwrócił uwagę na fakt, że w ostatnich 10 latach koncentracje pyłku traw w powietrzu w jego kraju zmniejszyły się i, co za tym idzie, zmniejszyło się natężenie występowania astmy, ale równocześnie wzrosło stężenie pyłku brzozy, leszczyny i grabu, powodując nasilenie przypadków astmy indukowanej pyłkiem drzew.

W grupie tematycznej: „Wpływ nie-alergenów na wyniszczenie środowiska i występowanie patologii u ludzi i roślin” omówiona została m.in. rola żywotności w dalekim transporcie patogenów grzybowych, powodujących chorobę bananów. Chociaż badania terenowe wykazały, że spory mogą być przenoszone z wiatrem na duże odległości, to mało jest udowodnionych przypadków wystąpienia chorób w miejscach dotychczas nie zarażonych. Badania laboratoryjne wyjaśniły, że ekspozycja spor na 6 godzinne lub dłuższe działanie promieni UV niszczy ich żywotność. W świetle tych wyników transport żywych spor na odległość większą niż kilkaset kilometrów jest mało prawdopodobny (P. J.A. Burt, Anglia). Wpływ patogenów grzybowych na zdrowie pracowników zakładów garbarskich prześledzono na Litwie; podkreślono konieczność stałej kontroli poziomu stężeń w powietrzu spor grzybów (A. Lugauskas).

Tematem ostatniej sesji było zastosowanie aerobiologii w rolnictwie, melissopalinoologii i medycynie sądowej. Problematyka ta znalazła odzwierciedlenie w wielu wystąpieniach. Z zainteresowaniem wysłuchano referatów na temat modelu prognozowania pól. We Włoszech prowadzone były badania nad modelem prognozowania zbioru oliwek. W modelu są wykorzystywane nie tylko czynniki agronomiczne i fitopatologiczne, ale również poziom koncentracji pyłku, z uwagi na jego istotną rolę w procesach biologicznych (L. Pieroni). W innym wystąpieniu stwierdzono, że wczesne prognozowanie zbiorów wino-

gron, oliwek i cytrusów może być dokonane trzy miesiące przed zbiorami, w oparciu o wiarygodne techniki pobierania próbek powietrza i analizowania koncentracji pyłku w atmosferze. Istotną sprawą jest uzupełnienie pierwszej, wczesnej prognozy opartej na analizie pyłku, agrometeorologicznymi danymi w ciągu roku (L. Montanarella, Włochy). W kolejnym referacie omówiono wykorzystanie analiz palinologicznych do ustalenia botanicznego i geograficznego pochodzenia miodów. W niektórych próbach miodu z terenu Zachodniego Bengal (Indie) dominujące były ziarna pyłku roślin wiatropylnych, mniej liczne były spory grzybowe (A. Malakar).

Duże zainteresowanie wzbudziło pojawienie się w czasie Kongresu książki „Mediterranean Melissopalynology”, wydanej przez Wydział Rolniczy Uniwersytetu w Perugii. Książka, której autorem jest G. Ricciardelli D'Albore, była dostępna dla uczestników Kongresu, aczkolwiek w ograniczonej liczbie egzemplarzy. Celem książki było opisanie ziarn pyłku pojawiających się najczęściej w miodach śródziemnomorskich. Sfotografowano i opisano ponad 200 ziarn pyłku miodów jedno – i wielokwiatowych. W opisie podano pozycję taksonomiczną danej rośliny, nazwę w kilku językach, czas kwitnienia, występowanie na obszarze śródziemnomorskim, stopień zanieczyszczenia miodów i ich wartość organoleptyczną. Podano również cechy ziarn pyłku, takie jak: kształt, polarność, rzeźbę, liczbę i typ otworów oraz budowę wewnętrzną.

Wśród zaplanowanych sympozjów towarzyszących, sponsorowanych przez firmy farmaceutyczne i Włoskie Towarzystwo Botaniczne, należy wspomnieć o obradach na temat występowania *Ambrosia* na terenie Europy. Celem tego spotkania było uzmysłowienie alergologom i aerobiologom europejskim narastającego problemu ekspansji tego alergennego chwastu. Zaskakujące były liczby ziarn pyłku *Ambrosia* uzyskane w wyniku pomiarów w 50 miejscach w Europie. Sięgały one od kilkuset do dwóch tysięcy ziarn w 1m³ powietrza w ciągu doby, przy wartości progowej wywołującej objawy kliniczne choroby poniżej 20 ziarn/m³. Większość wysokich koncentracji w powietrzu pyłku *Ambrosia* zanotowano na Węgrzech.

W czasie trwania Kongresu odbyły się również zebrania członków Włoskiego Towarzystwa Aerobiologicznego, Pan-Amerykańskiego Towarzystwa Aerobiologicznego i Międzynarodowego Towarzystwa Aerobiologicznego, połączone z wyborami nowych władz na lata 1998 – 2000. Ustalono też, że następny, VII Międzynarodowy Kongres Aerobiologiczny odbędzie się w 2002 roku w Quebec, w Kanadzie.

Wszyscy uczestnicy Kongresu otrzymali streszczenia referatów i komunikatów posterowych. Z myślą o udostępnieniu tematyki Kongresu szerszemu ogółowi zainteresowanych, zaplanowano wydanie specjalnego numeru czasopisma *Aerobiologia* z prezentowanymi pracami.

Danuta STĘPAŁSKA

III OGÓLNOPOLSKIE SPOTKANIE NAUKOWE „TAKSONOMIA, KARIOLOGIA I ROZMIESZCZENIE TRAW W POLSCE” (KRAKÓW, 17–18 LISTOPADA 1998)

3rd National Scientific Meeting „Taxonomy,
karyology and distribution of grasses in Poland”
(Cracow, Poland, 17–18 November 1998)

Już po raz trzeci w okresie ostatnich czterech lat grono botaników, zajmujących się mniej lub bardziej systematycznie trawami, zgromadziło się w Krakowie, aby wymieniać myśli i poglądy na temat tej interesującej grupy roślin.

W III Spotkaniu uczestniczyło blisko 50 osób z 20 ośrodków naukowych z Poznania, Siedlec, Lublina, Łodzi, Szczecina, Olsztyna, Wrocławia, Słupska, Bydgoszczy i Krakowa. Organizatorzy z zadowoleniem stwierdzili, że wielu uczestników przybyło do Krakowa już po raz trzeci, a jednocześnie ucieszyli się faktem, że kilka osób wzięło udział w Spotkaniu pierwszy raz, co świadczy o wzrastającym zainteresowaniu tą problematyką. Bowiem trawy, chociaż są roślinami znanymi, wciąż wymagają badań, zwłaszcza podstawowych. Mimo że wiemy o nich coraz więcej, to jednocześnie – co wydaje się paradoksalne, ale tak

dzieje się w przypadku niemal wszystkich badań naukowych – poszerza się nasz obszar niewiedzy o nich. Bo, jak twierdził Hegel z prostotą właściwą filozofom: „To, co znane, nie jest jeszcze przez to, że jest znane, czymś poznanym”.

Podczas dwudniowych obrad wygłoszono 13 referatów i zaprezentowano 22 plakaty. W większości treść tych wystąpień dotyczyła problemów zawartych w tytule Spotkania. W centrum zainteresowania referujących znalazły się więc: ogólne i szczegółowe problemy z taksonomii klasycznej i numerycznej (np. „Morfologia i zmienność wewnątrzgatunkowa *Avena strigosa*” – prof. T. Korniak, „O zmienności anomalnej u traw” – doc. R. Kosina), nomenklatury (np. „Bronię rodzaju *Avenella*” – doc. L. Frey), cytologii (np. „Zmienność liczb chromosomowych w merystemach wierzchołkowych korzeni oraz analiza kariotypu *Bromus willdenowii*” – dr A. Kula) oraz dotyczące rozmieszczenia i rozprzestrzeniania się traw w Polsce i poza jej granicami (np. „Rodzaj *Agropyron* w Polsce” – doc. M. Mizianty, „*Aegilops cylindrica* i *Alopecurus myosuroides* – najczęściej zawlekanе trawy z importowanym do Polski zbożem” – mgr J. Guzik). Ponadto poruszano inne zagadnienia, nie mieszczące się ściśle w ramach określonych przez organizatorów, jak choćby z zakresu embriologii (np. „Apomiksja u *Gramineae*” – prof. R. Czapik), fitosocjologii (np. „Trawy w zbiorowiskach segetalnych Polski” – prof. S. Balcerkiewicz, mgr P. Górski i dr G. Pawlak), ekologii (np. „Rozmieszczenie traw na trawnikach Lublina położonych w strefie oddziaływania zanieczyszczeń komunikacyjnych” – doc. W. Harkot i mgr Z. Czarniecki), czy też interesujących relacji między grzybem, owadem a trawą („Występowanie układu *Epichloë typhina-Phorbia phrenione* w populacjach gatunków traw: efekty demograficzne i zależności filogenetyczne” – dr M. Lembic). Po raz pierwszy zaproponowano uczestnikom tzw. prezentacje (forma pośrednia między referatem a plakatem), podczas których mówiono o trawach kubańskich (prof. K. Roostański) i z obszarów nadbajkalskich (prof. W. Żukowski) oraz przedstawiono zasady powstawania bazy danych, która zostanie wykorzystana do napisania bibliografii prac dotyczących taksonomii, rozmieszczenia i kariologii traw w Polsce, obejmującej literaturę kończącego się stulecia (doc. M. Mizianty, doc. L. Frey i mgr B. Paszko).

Kolejny raz okazało się, że tworzenie tego rodzaju forum wymiany myśli jest uzasadnione. Świadczą o tym zarówno interesujące tematy poszczególnych wystąpień, jak i żywe dyskusje (na ile pozwalał bardzo wypełniony program) podczas sesji referatowych i plakatowych, które przenosiły się na czas przerw i to-

czyły się do późnego wieczoru po zakończonych obradach. Dzięki temu uczestnicy Spotkania mieli sposobność uzmysłowienia sobie, jak wiele trudnych problemów czeka jeszcze na rozwiązanie. Wyniki prac przedstawionych podczas Spotkania zostaną opublikowane w 1999 r. w formie osobnego suplementu do *Fragmenta Floristica et Geobotanica*.

Na zakończenie III Spotkania zarówno organizatorzy, jak i uczestnicy wyrazili nadzieję, że ta krótka, choć mocno już ugruntowana tradycja krakowskich spotkań będzie kontynuowana i czwarty zjazd odbędzie się w 2000 r., a więc tuż pod koniec XX w.

Organizatorzy są bardzo wdzięczni i dziękują Komitetowi Botaniki PAN za częściowe dofinansowanie krakowskiego Spotkania.

Ludwik FREY, Marta MIZIANTY

SESJĄ NA TEMAT POCZĄTKÓW OCHRONY PRZYRODY W POLSCE (WARSZAWA, 21 GRUDNIA 1998)

Session on the beginnings of nature protection
in Poland

(Warsaw, Poland, 21 December 1998)

W dniu 21 grudnia 1998 r. odbyła się w Pałacu Staszcza w Warszawie sesja zorganizowana przez Komisję Historii Nauk Przyrodniczych Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN oraz Zespół Historii Biologii przy Instytucie Historii Nauki PAN pt.: „Współczesny rzut oka na początki ochrony przyrody w Polsce” poświęcona 50. rocznicy śmierci prof. Adama Wodziczki (1887–1948). W sesji uczestniczyła doc. dr hab. Zdzisława Wójcik, uczennica A. Wodziczki. Na sesję złożyły się cztery referaty wygłoszone przez członków Sekcji Historii Botaniki PTB: „Koncepcja ochrony przyrody Mariana Raciborskiego” (mgr Beata Wójcik – doktorantka Instytutu Botaniki UJ), „Aktualność myśli Jana Gwalberta Pawlikowskiego na tle współczesnych trendów ochrony przyrody” (prof. dr hab. Zbigniew Mirek – Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków), „Hugo Conwentz (1855–1922) – botanik i organizator ochrony przyrody” (mgr Magdalena Mularczyk – Ogród Botaniczny UW), oraz „Adam Wodziczko a Jan Svatopluk Prochazka – dyskusje i podobieństwa” (dr Wanda Grębecka – Instytut Historii Nauki PAN, Warszawa).

W dyskusji zwrócono uwagę na to, że wśród przedstawionych w referatach postaci brak zoologów, którzy wcześniej niż botanicy rozpoczęli starania o ochronę przyrody. Zwrócono również uwagę na ciągłą aktualność tez Pawlikowskiego sformułowanych ponad 70 lat temu (np. nadal ponawiane są próby za-

lesiania muraw kserotermicznych, ewidencja obiektów przyrodniczych godnych ochrony nie jest aktualizowana od czasów Raciborskiego i Pawlikowskiego), wskazywano na źródła polskiej ochrony przyrody w romantyzmie. Omawiano również takie zagadnienia, jak: „ecospirituality”, humanistyczne aspekty ochrony przyrody, duchowość itp.

Ogólny wydźwięk sesji, zarówno referatów, jak i dyskusji był pesymistyczny: partykularny, doraźny interes ekonomiczny coraz łatwiej zwycięża (również w Polsce) nad podstawowym interesem ludzkości, jakim jest jej dalsze trwanie, a ochrona przyrody na obecnym jej poziomie skuteczności może tylko w niewielkim stopniu opóźnić nieuchronny tragiczny finał. Planuje się opublikowanie treści referatów.

Piotr KÖHLER

Z ŻYCIA PTB

POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

51 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO

„BOTANIKA POLSKA U PROGU XXI WIEKU”
– SESJA SEKCJI PALEOBOTANICZNEJ
(GDAŃSK, 15–19 WRZEŚNIA 1998)

51st Congress of the Polish Botanical Society, „Polish
Botany on the threshold of the XXI century”
– Session of the Paleobotanical Section
(Gdańsk, Poland, 15–19 September 1998)

W połowie września bieżącego roku odbył się na terenie Uniwersytetu Gdańskiego ostatni w tym stuleciu Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Zgromadził on ogromną liczbę uczestników – ok. 800 osób z całej Polski. Po uroczystym otwarciu Zjazdu w Teatrze Wybrzeże i po sympozjum plenarnym, botanicy wzięli udział w sesjach referatowych i posterowych w 12 sekcjach PTB. Każdy z uczestników Zjazdu otrzymał pięknie wydane materiały konferencyjne zawierające streszczenia referatów i posterów oraz przewodnik sesji terenowych „Szata roślinna Pomorza”.

Obrady sekcji paleobotanicznej trwały jedno przedpołudnie, uczestniczyło w nich tylko ok. 25 osób, zostało wygłoszonych 11 referatów. Tak niewielka reprezentacja środowiska paleobotanicznego zapewne wynikała z faktu, że dwa miesiące wcześniej, na przełomie czerwca i lipca, odbyła się w Krakowie Piąta Międzynarodowa Konferencja Paleobotaniczno-Palinologiczna. Podczas tej konferencji wielu

paleobotaników z Polski zaprezentowało wyniki swoich badań.

Program sesji referatowej w Gdańsku obejmował badania nad roślinami kopalnymi poczynając od okresu sylurskiego po historię najnowszą. Pierwszej części obrad przewodniczyła prof. K. Wasylikowa (Instytut Botaniki PAN, Kraków). Sesję rozpoczął przekrojowy referat dr hab. D. Zdebskiej (Uniwersytet Jagielloński, Kraków) poświęcony ewolucji budowy morfologicznej i anatomicznej pierwszych roślin lądowych. Następny referat został wygłoszony przez prof. E. Turnau (Instytut Nauk Geologicznych PAN, Kraków). Autorka dogłębnie i szczegółowo przedstawiła historię badań makro – i mikroflor paleozoiku, prowadzonych w Polsce od XIX wieku do czasów obecnych. Do przerwy w obradach zostały zaprezentowane ponadto dwa referaty. Pierwszy dotyczył kutek pochodzących z górnokarbońskich pokładów węgla Górnośląskiego Zagłębia Węglowego (S. Florjan, Uniwersytet Jagielloński, Kraków), drugi – badań morfologicznych wybranych taksonów pyłkowych z dolnomiocenskich pokładów brunatnowęglowych z rejonu Konina (A. Kohlman-Adamska, Muzeum Ziemi PAN, Warszawa; M. Ziemińska-Tworzydło, Uniwersytet Warszawski, Warszawa). Program sesji przewidywał jeszcze jeden referat – o historii badań palinologicznych mezozoiku w Polsce (J. Ziaja, Instytut Botaniki PAN, Kraków), który jednak z uwagi na chorobę autorki nie odbył się. Autorka zwróciła się listownie z prośbą o przysyłanie na jej ręce biogramów osób zajmujących się palinologią mezozoiku, celem pełniejszego opracowania tego tematu.

Po przerwie sesję referatową poprowadziła prof. E. Turnau. Wygłoszonych zostało 6 referatów; przedstawiały one wyniki badań palinologicznych osadów późnoglacialnych i holocenów oraz badań archeobotanicznych. Były to: „Późnoglacialny i wczesnoholocenowy etap rozwoju jeziora Karaśnego i torfowiska wysokiego Durne Bagno na Polesiu Lubelskim” (K. Bałaga, Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej, Lublin), „Otoczenie jeziora Baba jako przykład rozwoju szaty roślinnej o niewielkim stopniu synantropizacji na tle tradycyjnych ośrodków zasiedleńczych w Wielkopolsce” (K. Milecka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań), „Zmiany szaty roślinnej w dolinie Warty w okolicach Śremu” (I. Okuniewska-Nowaczyk, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Poznań), „Neolityczne i wczesnośredniowieczne stanowiska archeobotaniczne z Wyżyny Lubelsko-Wołyńskiej” (M. Lityńska-Zajac, Instytut Archeologii i Etnologii PAN), „Różnorodność flory okolic Jakuszowic (Płaskowyż Proszowicki) od okresu rzymskiego do współczesności” (H. Trzcińska-Tacik, Uniwersytet Jagielloński,

Kraków; M. Lityńska-Zajac, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Kraków), „Historia cisa we Wierchlesie” (A. Noryskiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań). Ostatni referat dotyczył zastosowania programu komputerowego *Polpal dla Windows* do badań palinologicznych osadów czwartorzędowych (A. Walanus, Politechnika Śląska, Gliwice, D. Nalepka, Instytut Botaniki PAN, Kraków).

Sesja posterowa sekcji paleobotanicznej odbyła się we wtorek po południu, po obradach plenarnych. Podczas sesji zaprezentowano 5 posterów. Dwa dotyczyły badań aeropalinologicznych („Kalendarz pyłkowy dla Białegostoku – wyniki z lat 1995–1997”, M. Kupryjanowicz, Uniwersytet w Białymstoku; „Porównanie opadu pyłku drzew i krzewów w Lublinie w latach 1995–1996”, K. Piotrowska, Akademia Rolnicza, Lublin); kolejne postery przedstawiały: florę pyłkową interglacjału eemskiego i wczesnego vistulianu w Kurowie (Z. Balwierz, Uniwersytet Łódzki, Łódź), sukcesję roślinności na torfowiskach Białe Ługi (M. Kloss, Instytut Ekologii PAN, Dziekanów Leśny) oraz formowanie współczesnej tafecenozy karpologicznej na przykładzie rzeki Sanki (S. Pelc, W. Cabaj, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kraków).

Obrady w sekcji przebiegały w kameralnej atmosferze i pomimo niewielkiej liczby uczestników były niezwykle interesujące i owocne.

Po sesjach referatowych i posterowych uczestnicy Zjazdu mieli możliwość wzięcia udziału w licznych wycieczkach terenowych do najbardziej interesujących pod względem florystycznym i krajobrazowym miejsc Pomorza. Wszyscy uczestnicy otrzymali przewodniki i foldery poszczególnych stanowisk oraz liczne mapy. Wycieczki były doskonale przygotowane zarówno pod względem naukowym, jak i organizacyjnym, zadbano o całodzienné wyżywienie i zapewniło liczne atrakcje.

Katarzyna KRAJEWSKA

XV KONKURS DENDROLOGICZNY „ZNAM DRZEWA I KRZEWY”

15th Dendrological Competition „I know trees and shrubs”

22 października 1998 r. odbył się w Łodzi Konkurs Dendrologiczny dla młodzieży szkół podstawowych i średnich, zorganizowany już po raz piętnasty przez Ośrodek Łódzki. Inicjatorami i głównymi organizatorami konkursu były: Sekcja Dendrologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego, reprezentowana przez pracowników Katedry Botaniki Uniwersyte-

tu Łódzkiego oraz Liga Ochrony Przyrody (Zarząd Okręgu w Łodzi).

Konkurs obejmował dwa etapy:

– pierwszy, który odbył się w gmachu Instytutu Biologii i Nauk o Ziemi UŁ i obejmował test pisemny złożony z 40 pytań, za które można było uzyskać 96 punktów;

– drugi (praktyczny), który odbył się tego samego dnia w sąsiedztwie gmachu Biologii, polegający na rozpoznaniu 37 okazów drzew oraz krzewów i pozwalający uzyskać maksymalną liczbę 75 punktów.

Łączna liczba punktów, jaką można było uzyskać z części pisemnej i praktycznej wynosiła 171. W konkursie wzięło udział 48 uczniów z 16 szkół z Łodzi i Pruszkowa k/Warszawy. Były to:

– Szkoły Podstawowe nr: 2, 6, 8 z Pruszkowa, 45, 111, 120, 198, Terenowy Ośrodek Edukacji Ekologicznej z Łodzi;

– Licea Ogólnokształcące nr: I, IV, XII, XXVI, XXX, XXXII, XLII, XLIX.

Wszystkich uczestników konkursu podzielono na dwie grupy: uczniów szkół podstawowych (26 osób) oraz uczniów szkół średnich (22 osoby). Za podstawę oceny przyjęto łączną liczbę punktów uzyskanych z testu pisemnego i praktycznej znajomości drzew i krzewów. W skład jury wchodził: dr Jan T. Siciński (przewodniczący) oraz prof. dr hab. Janusz Hereźniak, dr Jeremi Kołodziejek, mgr Barbara Lech, mgr Agnieszka Adamczewska i mgr Joanna Janowska.

W grupie szkół podstawowych nagrody otrzymali:

1. Jakub Maciejewski – SP nr 198 (152 pkt.)
2. Monika Nowak – SP nr 120 (147 pkt.)
3. Izabela Bartczak – SP nr 45 (143 pkt.);

wyróżnienia otrzymali:

4. Angelika Szokalska – SP nr 45 (139 pkt.)
5. Marcin Bors – SP nr 198 (135 pkt.)
6. Anna Bartczak – SP nr 45 (129 pkt.);

za zakwalifikowanie się do II etapu konkursu nagrodzeni zostali:

7. Piotr Budzisiak – SP nr 120 (128 pkt.)
8. Karolina Mirowska – SP nr 120 (126 pkt.)
9. Emilia Majewska – SP nr 2 (122 pkt.)
10. Aleksandra Wronecka – SP nr 2 (119 pkt.).

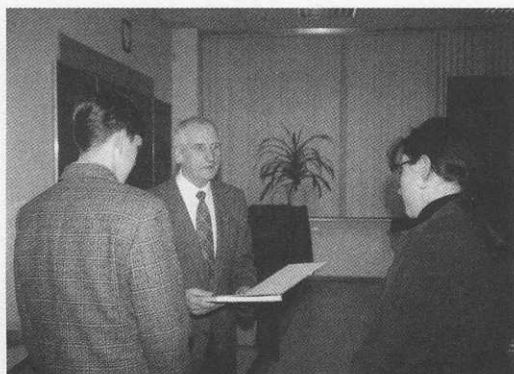
W grupie szkół średnich nagrody otrzymali:

1. Magdalena Łazińska – LO nr I (151 pkt.)
2. Ewa Hornicka – LO nr XVII (146 pkt.)
3. Magdalena Raczynska – LO nr IV (140 pkt.)

Rafał Wojaczyński – LO nr XXXII (140 pkt.);

wyróżnienia otrzymali:

4. Marcin Włodarczyk – LO nr XII (135 pkt.)
5. Justyna Oklińska – LO nr XXXII (133 pkt.)
6. Piotr Goldstein – LO nr XII (123 pkt.);

Fot. 1. Uroczyste wręczenie nagród laureatom XV konkursu Dendrologicznego w Łodzi. Od lewej: M. Włodarczyk, uczeń XII LO, dr J. T. Siciński, przewodniczący jury konkursu oraz mgr K. Łakomska, przedstawicielka Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi (fot. P. Goldstein).

Phot. 1. Delivery of awards to winners of the 15th dendrological competition in Łódź. From left: M. Włodarczyk, a pupil of Secondary School, dr J. T. Siciński, president of competition jury and mgr K. Łakomska, representative of Environmental Protection Fund in Łódź (Phot. P. Goldstein).

za zakwalifikowanie się do II etapu konkursu nagrodzeni zostali:

7. Michał Jankowski	LO nr XXXII (119 pkt.)
8. Katarzyna Kucharczyk	LO nr XXVI (117 pkt.)
9. Piotr Wojtera	LO nr XLIX (116 pkt.)
10. Jan Pawlak	LO nr XXVI (93 pkt.).

Pierwsze miejsce i główną przechodnią nagrodę zbiorową w postaci statuetki żubrów, ufundowaną przez Sekcję Dendrologiczną PTB, otrzymała ekipa Szkoły Podstawowej nr 45 (411 pkt.), prowadzona przez mgr Annę Łazińską. Spośród szkół średnich pierwsze miejsce zajęła młodzież z XXXII LO (392 pkt.), przygotowana przez mgr Macieja Mamińskiego.

Nagrody książkowe dla laureatów i wyróżnionych uczestników konkursu ufundował Zarząd Ligi Ochrony Przyrody w Łodzi, dzięki pomocy finansowej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi. Laureaci pierwszych trzech miejsc nie mogą uczestniczyć w następnych edycjach tego konkursu.

Uroczyste wręczenie nagród odbyło się dnia 8 grudnia 1998 roku w gmachu Ochrony Środowiska UŁ przy ul. Banacha 1/3 podczas zebrania Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego (Fot. 1). Uczestnicy Konkursu otrzymali wydawnictwa albumowe o tematyce przyrodniczej.

Spotkanie łódzkich przyrodników uświetnił również prof. Adam Boratyński z Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku, który przedstawił referat pt. „Dendroflora strefy śródziemnomorskiej północnego Maroka”.

Joanna JANOWSKA, Agnieszka ADAMCZEWSKA

ZEBRANIE SEKCJI HISTORII BOTANIKI PTB (KRAKÓW, 18 LUTEGO 1999)

**Meeting of the Section of History of Botany of
the Polish Botanical Society
(Kraków, Poland, 18 February 1999)**

W dniu 18 lutego 1999 roku w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki UJ i PAN odbyło się zebranie Sekcji Historii Botaniki PTB połączone z posiedzeniem Oddziału Krakowskiego PTB. Podczas zebrania dr Michał Zagulski z Uniwersytetu Lwowskiego wygłosił dwa referaty, jeden z nich: „Polskie zbiory archiwalne i zielnikowe w herbarium Uniwersytetu Lwowskiego” poświęcony był tematyce historycznej. Prelegent zapoznał przybyłych z historią zielnika Uniwersytetu Lwowskiego oraz z najważniejszymi kolekcjami, zebranymi przez botaników związanych z nauką polską od końca XVIII w. Zapoznał również z bogatymi materiałami archiwalnymi znajdującymi się obecnie w zielniku lwowskim, a zgromadzonymi przez ostatniego lwowskiego ucznia Mariana Raciborskiego (1863–1917) – Tadeusza Wojciecha Wilczyńskiego (1888–1981). W dyskusji po referacie podkreślono znaczenie współpracy między ośrodkiem botanicznym krakowskim i lwowskim, istniejącej do drugiej wojny światowej, a obecnie ponownie stopniowo nawiązywanej.

Autor planuje opublikowanie treści referatu.

Piotr KÖHLER

„CZWARTKI BOTANICZNE” W ODDZIALE KRAKOWSKIM PTB W I KWARTALE 1999 R.

**„Botanical Thursdays” at the Polish Botanical
Society, Cracow Division, in the 1st quarter of 1999**

W styczniu 1999 r. odbyły się 4 posiedzenia. 7 stycznia dr hab. Andrzej Jankun (Instytut Botaniki UJ) wygłosił referat „300-lecie Ogrodu Botanicznego w Halle”. Tydzień później mgr Marek Leda (Instytut Botaniki UJ) przedstawił referat „Czy w Polsce występuje *Populus nigra* L.?” Na kolejnym posiedzeniu, 21 stycznia, mgr Elżbieta Worobiec (Instytut Botaniki PAN) zaprezentowała „Wyniki analizy pyłkowej węgli brunatnego z pokładu „Henryk” (złoże „Legnica”,

miocen)". W dniu 28 stycznia Oddział gościł prof. dr hab. Antoniego Jutrzenkę-Trzebiatowskiego z Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, który wygłosił referat: „Stan badań i pozycja systematyczna grądów zboczowych na terenie Polski”.

W lutym, po przerwie semestralnej, odbyły się dwa posiedzenia. Na pierwszym, 18 lutego, wspólnym z zebraniem Sekcji Historii Botaniki PTB, goszczący w Krakowie dr Michaił Zagulski z Uniwersytetu Lwowskiego zapoznał słuchaczy z treścią dwóch referatów: „Polskie zbiory archiwalne i zielnikowe w herbarium Uniwersytetu Lwowskiego” oraz „Badania storczyków w zachodniej części Ukrainy”. Tydzień później dr Zdzisław Bednarz (Akademia Rolnicza w Krakowie) przedstawił „*Wollemia nobilis* – dendrologiczne odkrycie końca XX wieku”.

W marcu odbyły się trzy posiedzenia. 11 marca Ewa Mej (studentka UJ) i mgr Tadeusz Bochnia (Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, Stacja w Dobczycach) zreferowali temat „Toksyny sinic”. W następnym tygodniu dr Beata Biedrońska-Słota (Muzeum Narodowe, Kraków) przedstawiła temat „Perski kobierzec jako źródło informacji o wyglądzie dawnych ogrodów na Wschodzie”. Dnia 25 marca Oddział gościł prof. dr Manfreda Kluge z Uniwersytetu Technicznego w Darmstadt, który wygłosił referat „*Geosiphon* – mutualistic symbiosis between fungi and cyanobacteria – new discoveries”.

Posiedzenia Krakowskiego Oddziału PTB w pierwszym kwartale 1999 r. odbywały się tradycyjnie o godzinie 18, w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki UJ i PAN, przy ul. Lubicz 46 w Krakowie. Na 9 posiedzeniach 10 prelegentów zreferowało 10 tematów.

Serdecznie zapraszamy Członków PTB z innych Oddziałów do wygłaszania referatów na „czwartkach botanicznych” w Krakowie.

Sławomir FLORJAN

BOTANIKA ZA GRANICĄ BOTANY ABROAD

JAPOŃSKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE

Botanical Society of Japan

Początki Japońskiego Towarzystwa Botanicznego sięgają 1878 roku. Wtedy zostało założone przez profesora botaniki Ryokichi Yatabe (Fot. 1), przy współpracy z profesorem zoologii Edwardem Morse, Biologiczne Towarzystwo Uniwersytetu Tokijskiego (Biological Society of the University of Tokyo). W roku

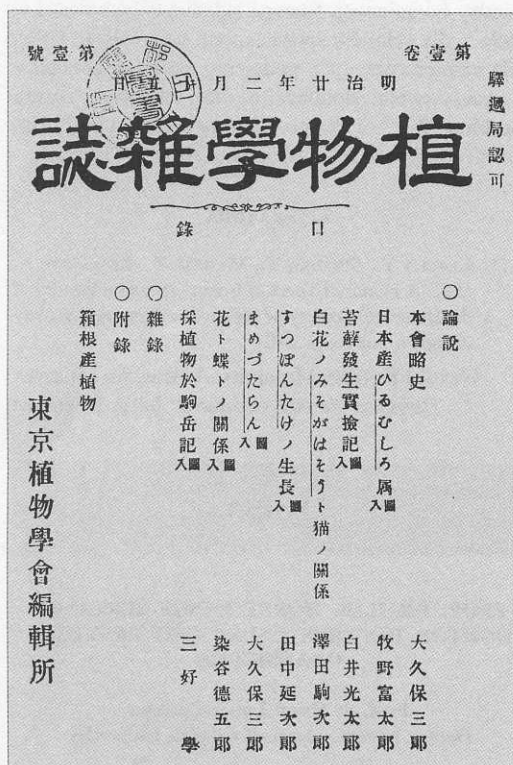
Fot. 1. Profesor Ryokichi Yatabe, założyciel Japońskiego Towarzystwa Botanicznego.

Phot. 1. Professor Ryokichi Yatabe, founder of the Botanical Society of Japan.

1882 botanicy odłączyli się od Biologicznego Towarzystwa i utworzyli samodzielne towarzystwo botaniczne – Tokijskie Towarzystwo Botaniczne (Botanical Society of Tokyo). Od czasu założenia najważniejszą formą działalności Towarzystwa jest promocja badań botanicznych i upowszechnianie ich wyników. W tym celu już w roku 1887 powołano do życia periodyk *Shokubutugaku-zasshi* (*The Botanical Magazine, Tokyo*) (Ryc. 1 i 2), który, za wyjątkiem przerwy w 1945 r. spowodowanej działaniami drugiej wojny światowej, ukazuje się do dzisiaj pod zmienionym tytułem *Journal of Plant Research* (w roku 1988 ukazał się vol. 111; Ryc. 3). W roku 1931 Towarzystwo zmieniło nazwę na obecną: Japońskie Towarzystwo Botaniczne (Botanical Society of Japan). W roku 1932, tj. po 50 latach działalności, Towarzystwo liczyło 536 członków. Pierwsze walne spotkanie członków Towarzystwa miało miejsce w Tokio w roku 1933 za prezydentury Prof. Manabu Miyoshi. Od tego czasu konferencje organizowane są corocznie jesienią; w ostatnich latach, co godne podkreślenia, gromadziły średnio 700–800 uczestników, zarówno członków Towa-

rzystwa, jak i nie zrzeszonych pracowników naukowych i studentów. Poczynając od 1993 roku Towarzystwo funkcjonuje jako ogólnokrajowa korporacja botaniczna. W 1998 roku, po 116 latach istnienia i efektywnej działalności, Towarzystwo liczyło 2300 członków, włącznie z liczną rzeszą członków zagranicznych. W setną rocznicę istnienia, w 1982 roku, wydano obszerną publikację książkową *A hundred years of Botany in Japan – History of the Botanical Society of Japan* [1], w oparciu o którą przygotowano prezentowaną powyżej krótką historię Towarzystwa.

Główny cel działalności Towarzystwa, tj. promocja studiów z zakresu wszystkich dyscyplin botanicznych, nie zmienił się do dzisiaj. Udało się natomiast zintegrować japońskie środowisko botaniczne, podjąć szereg przedsięwzięć międzynarodowych, w tym interdyscyplinarnych, zintensyfikować działalność wydawniczą, stworzyć forum wymiany myśli naukowej poprzez organizację spotkań różnych grup zainteresowań, oprócz corocznych jesiennych konferencji,

Ryc. 1. Pierwszy zeszyt czasopisma Shokubutugaku-zasshi (*The Botanical Magazine, Tokyo*) wydany w 1887 roku.

Fig. 1. First issue of *The Botanical Magazine, Tokyo* issued in 1887.

THE		通信者認可
BOTANICAL MAGAZINE.		
Vol. 4.]	October 10, 1890.	[No. 44.
CONTENTS.		
A few Words of Explanation to European Botanists. (in English.) By Prof. R. YATABE, Sc. D., President of the Tokyo Botanical Society. 1		
Two New Species of Japanese Plants. (in English.) By Prof. R. YATABE, Sc. D. (Plates XII, XIII) 2		
Plants of Nakanoshima in Kagoshima Prefecture. By Mr. Y. TASHIRO 5		
Plants Employed in Medicine in the Japanese Pharmacopoeia. (continued.) By Mr. K. SAWADA 12		
Polyporus officinalis (Ehricke) found at Nikkō. By Mr. SHIRAI 15		
Notes on a Botanical Excursion to the Provinces of Shinano, Kōzuke, and Shimotsuke. (continued.) By Mr. M. MIYOSHI 17		
On some Lichens collected in the Province of Tosa. By Mr. M. MIYOSHI 21		
Colours and Scents of Flowers. By Mr. S. HOSI 23		
Guide to Anatomical Work in Botany.—Part III. (illustrated.) By Mr. S. IKENO. On some Japanese Peronosporae. By Mr. N. TANAKA 26		
On the Generic Name of Red-rust-fungus (<i>Akashi</i>) of the Mulberry Tree. By Mr. N. TANAKA 27		
Botanical Notes: 28		
Cryptomeria Avenue of Nikkō.—Stem-structure of <i>Cissus japonica</i> Willd.—Aerial Root of <i>Luffa Petola</i> .—Relation between the Leaves of Plants and the Latitude of the Locality.—Communications from Kurile Islands.—Botanical Garden of the Normal School in Fukuoka Prefecture.—Natural History Club in Mie.—Habitat of <i>Sciadopitys verticillata</i> Sieb. et Zucc.; and of <i>Rubus peltatus Maxim.</i> — <i>Sisostrema iripicium</i> R. et Br.— <i>Cyclomyces fuscus</i> Fr.— <i>Fomes glaucotus</i> Cook.— <i>Hydnum aspratium Berk.</i> — <i>Hydnum japonicum Lev.</i> — <i>Ithyphallus rugulosus</i> — <i>Rhizoglyphus rubescens Tul.</i> — <i>Stemonitis fusca Roth.</i> — <i>Stemonitis herbarica Peck.</i> —Leaf Disease of the Mulberry Tree.—Smut of Indian Corn.—Root Disease of the Mulberry Tree.—Fruit Disease of <i>Prunus triflora Roxb.</i> 33		
Names of Plants in English and Japanese. (continued.) 35		
Queries and Replies: 35		
Miscellaneous: 35		
Recent Works on Botany.—Members of the Tokyo Botanical Society.—Monthly Meeting of the Tokyo Botanical Society.—Publications received. 1-2		
Appendix: 1-2		
List of the Plants of Chūgoku. 1-2		
All letters and communications to be addressed to the TOKYO BOTANICAL SOCIETY, No. 6, Minami-Senju-Machi, Tokyo, Japan.		

Ryc. 2. Spis treści w języku angielskim jednego z pierwszych zeszytów *The Botanical Magazine, Tokyo*.

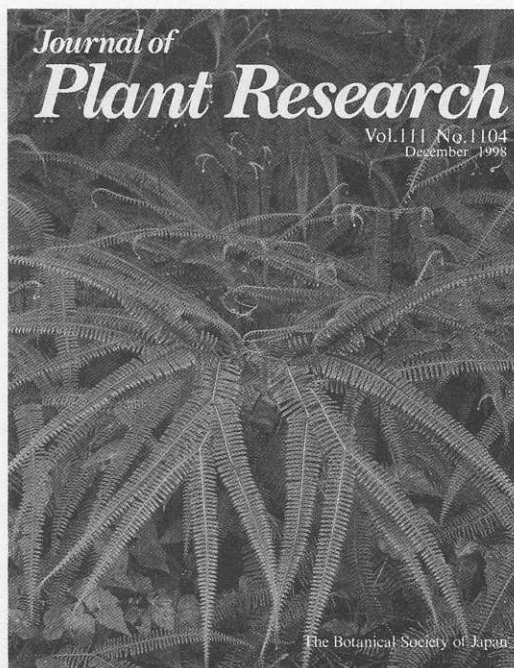
Fig. 2. Contents in English of one of the first issue of *The Botanical Magazine, Tokyo*.

kóre organizowane są przez jeden z dziewięciu oddziałów regionalnych. Od 1986 roku Towarzystwo przyznaje młodym, dobrze zapowiadającym się naukowcom nagrody („The Botanical Awards for Young Scientists”), które wręczane są uroczystie na corocznych konferencjach.

Japońskie Towarzystwo Botaniczne prowadzi nieustannie bardzo aktywną działalność wydawniczą. Z ważniejszych publikacji wymienić należy:

– *Journal of Plant Research* (wcześniej *The Botanical Magazine, Tokyo*): czasopismo publikuje w języku angielskim oryginalne prace i zamawiane artykuły przeglądowe z zakresu szeroko pojętej nauki o roślinach. Kwartalnik; rocznie ukazuje się jeden tom o objętości 500–600 stron. Ostatnio ukazał się Vol. 112 (1999). Funkcję redaktora naczelnego sprawuje od 1999 r. Prof. Hiroshi Tobe (Kyoto University).

– *Special Issue of Journal of Plant Research*: dotychczas ukazało się pięć następujących publikacji

Ryc. 3. Jeden z ostatnich zeszytów *Journal of Plant Research*.

Fig. 3. One of the last issue of *Journal of Plant Research*.

książkowych: H. Shibaoka et al. (red.) 1978. *Controlling Factors in Plant development*; S. Miyachi et al. (red.) 1991. *Regulation of Photosynthetic Process*; A. Komamine et al. (red.) 1993. *Cellular and Molecular Biology in Plant Cell Culture*; T. Hori et al. (red.) 1997. *Ginkgo Biloba. A Global Treasure*; K. Iwatsuki, P. H. Raven (red.) 1997. *Evolution and Diversification of Land Plants*.

– *Biological Science News*: miesięcznik o charakterze „newsletter” publikowany w języku japońskim, wydawany wspólnie z Japońskim Towarzystwem Zoologicznym, prezentuje bieżący serwis z życia i działalności społeczności biologów, notatki o najnowszych wynikach badań oraz informacje o bieżących wydarzeniach obu towarzystw.

– *Japanese Scientific Terms* – *Section of Botany*: lista terminów naukowych z zakresu szeroko pojętej nauki o roślinach w języku japońskim i ich odpowiedników w języku angielskim. Pierwsza wersja „listy” została opublikowana w formie książkowej (585 stron) w 1990 r. wspólnie przez Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury i Japońskie Towarzystwo Botaniczne (Maruzen Co. Ltd.).

– *Japanese Scientific Terms for Education of Biology*: lista biologicznych terminów naukowych (w języku japońskim) stanowiąca pomoc w nauczaniu biologii, opracowana wspólnie przez Japońskie Towarzystwo Botaniczne i Zoologiczne, wydana w 1998 r. przez University of Tokyo Press.

Obecne władze Towarzystwa (na lata 1999–2000), to: Prezydent – Atsushi Komamine (1997–2000); Były Prezydent – Kunio Iwatsuki (1995–1996); Sekretarz Generalny – Jin Murata; Skarbnik – Kintake Sonoike; Sekretarz Naukowy – Hiroyoshi Takano; Członkowie Prezydium – Kunio Iwatsuki, Yoshinori Ohsumi, Kiyotaka Okada, Hiroho Hukuda, Yasuo Maeda, Masamitsu Wada. Redakcja *Journal of Plant Research*: Hiroshi The (Redaktor Naczelny), Toshihiro Hara, Takayuki Hoson, Masamichi Takahashi. Dyrektor Administracyjny – Tomiko Morigaki.

Członkostwo w Japońskim Towarzystwie Botanicznym jest otwarte dla wszystkich osób, także z zagranicy, które aktywnie zajmują się dowolną dyscypliną z zakresu nauki o roślinach, bądź popularyzacją wiedzy botanicznej. Roczna składka członkowska w 1998 r. dla członków spoza Japonii wynosiła 40 USD. Dla zainteresowanych podajemy aktualny kontakt z Towarzystwem: Botanical Society of Japan, Toshin Building, 2–27–2 Hongo, Bunkyo-ku, Tokyo 113, Japan (Tel. +81–3–38145675; Fax: +81–3–38145352).

LITERATURA

- [1] KIMURA Y., SIBAOKA T., MASUDA Y., KOMAMINE A. 1982. A Hundred Years of Botany in Japan. History of the Botanical Society of Japan. The Botanical Society of Japan, Tokyo, ss. 280.

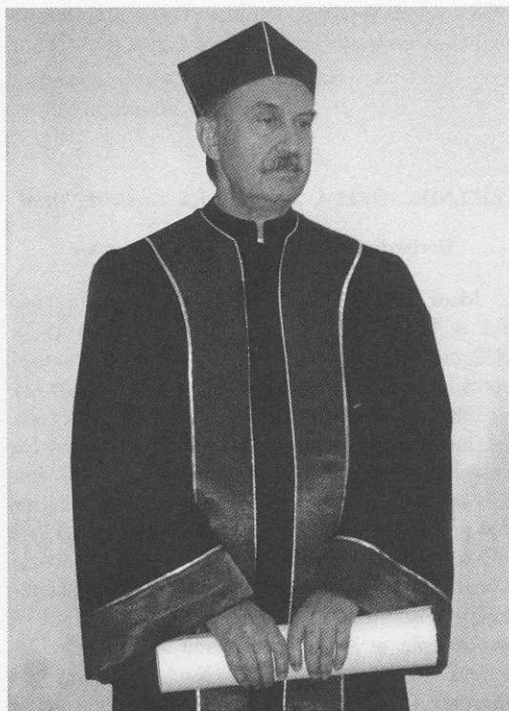
Hiroshi KUDOH, Masamitsu WADA, Jin MURATA
Tłumaczenie i opracowanie: Jan J. WÓJCICKI

VARIA

PROF. DR HAB. HORST LANGE-BERTALOT
DOKTOR HONORIS CAUSA UNIWERSYTETU
GDAŃSKIEGO

Prof. dr Horst Lange-Bertalot
Doctor honoris causa of Gdańsk University

Prof. Horst Lange-Bertalot z Uniwersytetu Johanna Wolfganga Goethego we Frankfurcie nad Menem jest wybitnym botanikiem, światowej sławy algologiem, znakomitym specjalistą z zakresu taksonomii i ekologii okrzemek.

Fot. (Phot.) J. Suchoples

Urodził się 26 lutego 1936 roku w Gdańsku. Swą edukację rozpoczął w Szkole Podstawowej w Sopocie. Po opuszczeniu tego miasta w 1945 r., uczęszczał do szkół w Szlezwiku-Holsztynie. W roku 1956 rozpoczął studia biologiczne na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu J. W. Goethego we Frankfurcie nad Menem. Ich uwieńczeniem było uzyskanie stopnia doktora nauk przyrodniczych na podstawie rozprawy „*Physiologisch-anatomische Untersuchungen zur Wundheilung bei Pflanzen unter besonderer Berücksichtigung der Frage des Wundreizes*”. Stopień doktora habilitowanego uzyskał na tym samym Wydziale w 1968 r. na podstawie dysertacji zatytułowanej „*Vergleichende Histogenese, Atmungsstoffwechsel, Intermediatsspiegel und Enzymaktivitäten bei vernalbendem und proliferierendem Kartoffelknollen-Parenchym*”. W 1971 r. Horst Lange-Bertalot został mianowany profesorem na Uniwersytecie we Frankfurcie nad Menem.

Można stwierdzić, ryzykując pewne uproszczenie, iż kariera naukowa Profesora składa się z dwóch zasadniczych etapów: pierwszy obejmuje lata 1963–1971, drugi – lata po uzyskaniu profesury. W pierwszym okresie Prof. Lange-Bertalot pracował w zespole Prof. Rosenstocka i zajmował się fizjologią ro-

ślin naczyniowych. Opublikowane w tym czasie 23 prace dotyczą m.in. regeneracji i gojenia ran u roślin, aktywności enzymatycznej i regulacji genetycznej w tworzeniu się materiału zapasowego w komórkach roślinnych. Od objęcia profesury przedmiotem badań Horsta Lange-Bertalota pozostają okrzemki – najliczniejsza taksonomicznie grupa glonów.

Profesor Lange-Bertalot jest autorem 12 książek i monografii oraz 65 publikacji dotyczących taksonomii i ekologii okrzemek. Pod jego kierunkiem wykonano 18 prac dyplomowych, a 6 osób uzyskało stopień naukowy doktora. Jest on równocześnie autorem lub współautorem opisu osiemnastu rodzajów oraz sześciuset gatunków i odmian okrzemek.

W latach 70., już jako profesor Uniwersytetu we Frankfurcie nad Menem, H. Lange-Bertalot podjął szeroko zakrojone badania hydrobiologiczne rzeki Men. Prace powstałe w tamtym okresie należą do klasyki literatury traktującej o zastosowaniu okrzemek jako wskaźników różnych parametrów fizyczno-chemicznych środowisk wodnych. Pozwoliły one na określenie związku pomiędzy stopniem zanieczyszczenia środowiska wodnego a występującymi w nim zbiorowiskami okrzemek, co z kolei miało istotne znaczenie dla prac podjętych w celu oczyszczenia wód Menu.

Do osiągnięć Profesora zasługujących na szczególne wyróżnienie należy bez wątpienia współautorstwo (wraz z Kurtem Krammerem) nowoczesnego, czterotomowego klucza do oznaczania okrzemek, który ukazał się w latach 1986–1991. W kluczu tym zastosowano klasyczny system, którego podstawy

Fot. 1. Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Gdańskiego, Prof. dr hab. Marcin Pliński nadaje godność doktora honoris causa Prof. dr hab. H. Lange-Bertalot (fot. J. Suchoples).

Phot. 1. Prof. dr hab. Marcin Pliński, Rector of Gdańsk University confers the title of doctor honoris causa on Professor H. Lange-Bertalot (phot. J. Suchoples).

opracował Friedrich Hustedt. Mimo zmian, jakie dokonały się później w taksonomii okrzemek, klucz ten nadal jest podstawą w pracy każdego diatomologa i z powodzeniem używany jest obecnie we wszystkich pracowniach fykologicznych, hydrobiologicznych, rybackich i tzw. inżynierii sanitarnej na całym świecie. Gigantyczny materiał okrzemkowy zebrany w wielu krajach podczas prac nad kluczem wykorzystany został również w licznych publikacjach.

W dorobku naukowym Profesora na szczególną uwagę zasługują kompleksowe opracowania i monografie flory okrzemkowej dla różnych regionów świata oraz obszerny rozdział w księdze „Rote Liste”, zawierający wykaz taksonów okrzemek wymarłych oraz tych, którym grozi wyginiecie we florze środkowej Europy. Najnowszym opracowaniem jest monografia tropikalnej flory okrzemkowej Ameryki Południowej.

Zarówno życie, jak i działalność naukowa Prof. Lange-Bertalota, związane są w sposób szczególny z Polską. Dzięki współpracy z Profesorem również polskie badania nad okrzemkami rozwijają się intensywnie. Efektem współpracy naszego środowiska z Profesorem jest szereg publikacji oraz dwie monografie. Szczególnym zaś dowodem owej współpracy jest nadawanie nowym, opisywanym po raz pierwszy gatunkom okrzemek nazw zawierających polskie akcenty i wprowadzanie ich na stałe do światowej literatury przedmiotu, czego przykładem mogą być:

Fragilaria polonica Witak & Lange-Bertalot, *Fragilaria cassubica* Witkowski & Lange-Bertalot, *Fragilaria sopotensis* Witkowski & Lange-Bertalot, *Navicula germanopolonica* Witkowski & Lange-Bertalot, *Gomphonema jadwigiæ* Lange-Bertalot & Reichardt i *Sieminskia* sp. nov.; dwie ostatnie nazwy autor zadeedykował Pani Prof. Jadwidzie Siemińskiej. W uznaniu wybitnych zasług Prof. Horsta Lange-Bertalota dla rozwoju algologii w Polsce, współpracy międzynarodowej w tej dziedzinie i kształceniu młodej kadry naukowej, Senat Uniwersytetu Gdańskiego, na wniosek Rady Wydziału Biologii, Geografii i Oceanologii, podjął uchwałę o nadaniu mu godności doktora honoris causa tej uczelni.

Promotorem przewodu doktorskiego była Prof. dr hab. Bożena Bogaczewicz-Adamczak z Instytutu Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego, zaś recenzentami dorobku naukowego byli: Prof. dr hab. Jadwiga Siemińska z Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie, Prof. dr hab. Lubomira Burchardt z Instytutu Biologii Środowiska Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu i Prof. dr hab. Marcin Pliński z Instytutu Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego.

Uroczystość nadania tytułu odbyła się 5 listopada

1998 r. w auli Wydziału Biologii, Geografii i Oceanologii Uniwersytetu Gdańskiego w Gdyni (Fot. 1).

Bożena BOGACZEWICZ-ADAMCZAK,
Waldemar SUROSZ

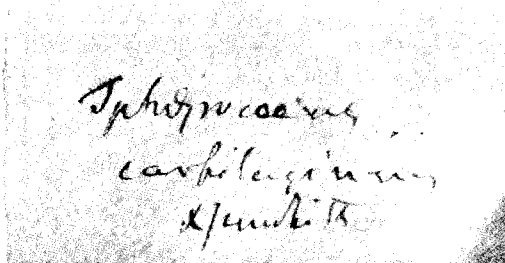
ZIELNIK JÓZEFA JUNDZIŁŁA – ADDENDUM

Herbarium of Józef Jundziłł – addendum

Józef Jundziłł (1794–1877) był profesorem botaniki w Uniwersytecie Wileńskim w latach 1827–1832, czyli aż do zamknięcia Uniwersytetu w ramach represji po powstaniu listopadowym [9]. Pomimo zaprzestania pracy zawodowej, kontynuował swe badania florystyczne, czego świadectwem są zachowane notatki ostatnio przeze mnie opracowane [6]. J. Jundziłł jest autorem jednego z najważniejszych zielników pochodzących z I połowy XIX w., będących w polskich zbiorach. Herbarium to po śmierci J. Jundziłła jego córka przekazała około 1884 r. Akademii Umiejętności, wraz z biblioteką ojca [5]. Znajduje się ono obecnie w Zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (KRAM). Przed kilku laty było przedmiotem moich badań, a ich wyniki opublikowałem [2, 5, 8]. Inne zbiory zielnikowe J. Jundziłła, już o znacznie mniejszej wartości, są jeszcze w Kijowie [3, 4].

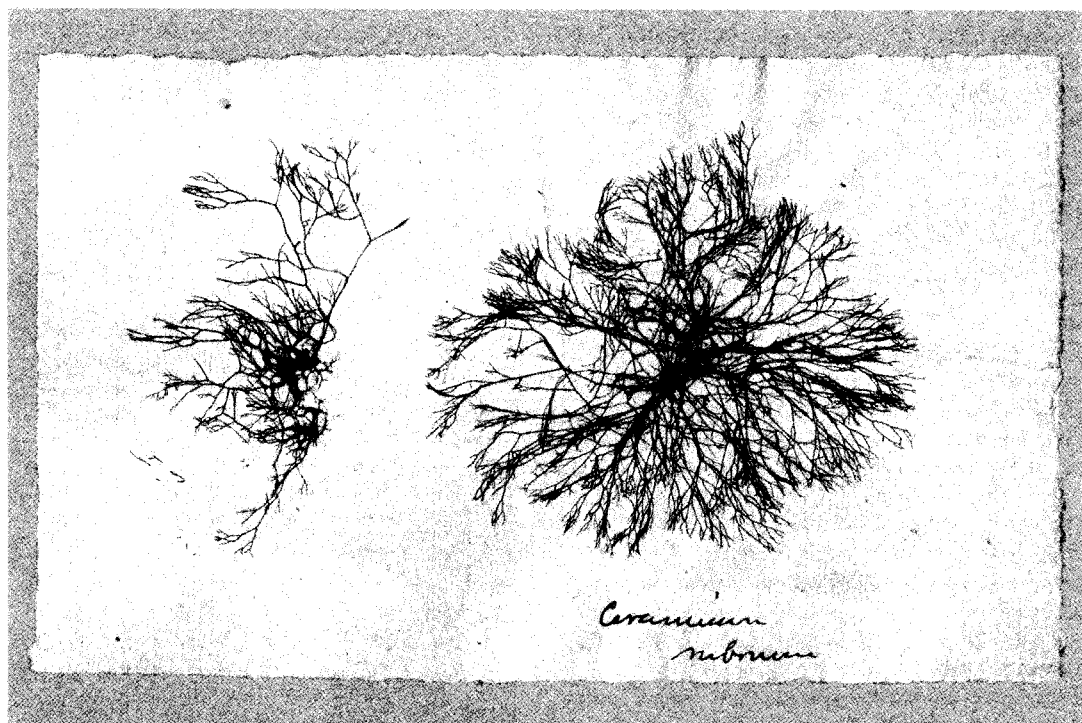
W czasie, gdy zielnik ten opracowywałem, składał się on z 7318 arkuszy, z czego 6249 – to rośliny naczyniowe, a pozostałe arkusze (1069) zawierały mchy, wątrobowce, grzyby, porosty i śluzowce. Zwracał uwagę całkowity brak glonów, chociaż część ze swych notatek florystycznych Jundziłł poświęcił tej grupie roślin [6: 68–69]. W pudłach zielnikowych nie było po tych roślinach śladu.

Jesienią 1998 r. prof. Barbara Gumińska przeka-

Ryc. 1. Etykieta zielnikowa o treści 'Sphaeroceas cartilagineum — X. Jundziłł'.

Fig. 1. Herbarium label 'Sphaeroceas cartilagineum — X. Jundziłł' of specimen of rev. S. B. Jundziłł (1761–1847).

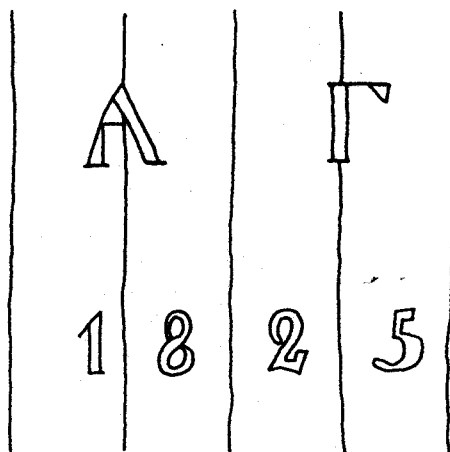
Ryc 2. Arkusz zielnikowy z okazem glonu.

Fig. 2. Herbarium sheet with a specimen of alga.

zała do Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (w Ogrodzie Botanicznym UJ w Krakowie) materiały, których używała podczas swych wykładów systematyki roślin niższych i grzybów. Wśród tych materiałów było 9 niewielkich arkuszy o wymiarach od 18 x 8 cm do 35 x 25 cm, zawierających przyklejone okazy glonów. Ich nazwy napisane były bezpośrednio na arkuszach [pisownia oryginału]: *Ceramium roseum*, *C. diaphanum*, *C. rubrum* – 2 arkusze, [*Ceramium* sp.] – arkusz nie podpisany, *Polysiphonia sticta*, [*Polysiphonia* sp.] – 2 arkusze nie podpisane. Jeden okaz zaopatrzony był w etykietę następującej treści: *Sphaeroceras cartilagineum* – X. Jundziłł. Okazy są w dobrym stanie (Ryc. 1, 2).

Papier, jaki użyto na obwoluty, posiada znak wodny papierni Afanasija Goncharova [1] z roku 1825 (Ryc. 3). Identycznego papieru użył J. Jundziłł do sporządzenia swego zielnika. Również charakterystyka pisma są identyczne z tymi na etykietach zbioru J. Jundziłła. Przypuszczam stąd, że te 9 arkuszy jest zaginionym fragmentem algologicznej części powyższego herbarium. Pozostaje jeszcze ustalić osobę, któ-

ra mogła wyłączyć glony z zielnika J. Jundziłła i przybliżyć czas, kiedy to nastąpiło. Kolekcja J. Jundziłła wraz z całym zielnikiem Polskiej Akademii Umiejęt-

Ryc. 3. Znak wodny papieru.

Fig. 3. Watermark of paper.

ności została przewieziona z byłego Muzeum Przyrodniczego PAU w Krakowie (ul. Sławkowska 17) do Instytutu Botaniki PAN (ul. Lubicz 46) jesienią 1967 r. Spośród profesorów, którzy wykładali w Uniwersytecie Jagiellońskim systematykę roślin niższych w ciągu ostatnich 30 lat jedynie prof. Bogumił Pawłowski (1898–1971) wcześniej zajmował się zielnikami i był z jego zawartością dobrze zaznajomiony. Przypuszczalnie na jego polecenie w drugiej połowie lat 60. okazy glonów wyłączono z herbarium J. Jundziłła; były w dobrym stanie, nie miały jednak danych o miejscu zbioru, więc z florystycznego punktu widzenia były bezwartościowe, ale za to świetnie nadawały się na materiał dydaktyczny.

Brak na etykietach innych informacji poza nazwą gatunku sprawia, że okazy te mają jedynie wartość historyczną. Jest ona tym większa, że jeden z nich, jak wskazuje adnotacja na etykiecie, pochodzi jeszcze ze zbioru poprzednika J. Jundziłła na Katedrze Botaniki Uniwersytetu Wileńskiego, jednego z największych przyrodników polskich przełomu XVIII i XIX w. – ks. Stanisława Bonifacego Jundziłła (1761–1847).

Nie dysponuję, niestety, danymi o pierwotnej liczbie arkuszy zielnikowych z glonami. Obecnie, po dołączeniu tych 9 arkuszy z glonami, zielnik J. Jundziłła składa się z 7327 arkuszy i obejmuje zarówno rośliny naczyniowe, jak i mszaki, grzyby, śluzowce, porosty i glony. Po opracowaniu omawiane okazy glonów zostały zwrócone Zielnikowi PAN i włączono je na powrót do kolekcji J. Jundziłła.

LITERATURA

- [1] KLEPIKOV S. A. 1978. Filigrani na bumage russkogo proizvodstva XVIII – nachala XX veka. Nauka, Moskwa
- [2] KÖHLER P. 1994. Collections of 18th Century Vilna Botanists in the Józef Jundziłł Herbarium. *Botanical Journal of Scotland* **46**(4): 589–593.
- [3] KÖHLER P. 1994. Old herbaria of Polish botanists in Vilna and Kiev. *Taxon* **43**(3): 487–488.
- [4] KÖHLER P. 1994. Zielniki botaników ośrodka wileńskiego z lat 1780–1840 w Kijowie, Krakowie i Wilnie. *Kwart. Hist. Nauki Techn.* **39**(1): 109–116.
- [5] KÖHLER P. 1995. Zielnik Józefa Jundziłła. *Polish Bot. Studies. Guidebook Series* **13**: 3–154.
- [6] KÖHLER P. 1997. Badania Józefa Jundziłła nad florą Litwy po 1830 r. (w świetle nieznanych materiałów rękopiśmiennych). *Kwart. Hist. Nauki Techn.* **42**(1): 43–74.
- [7] KÖHLER P. 1997. Biblioteka naukowa Józefa Jundziłła (1794–1877). *Kwart. Hist. Nauki Techn.* **42**(3–4): 63–84.
- [8] KÖHLER P. 1997. Herbarium of Józef Jundziłł (1794–1877). *Taxon* **46**(2): 365–366.
- [9] KÖHLER P. 1998. Leksykon Botaników Polskich. 26. Józef Jundziłł. *Wiad. Bot.* **42**(2): 87–89.

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

29. GRACJAN CHMIELEWSKI

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – Ur. 18 XII 1841 Kraśnik, zm. 17 V 1930 Wymysłów (kieleckie).
2. Rodzina – ojciec – Franciszek, matka – Agnieszka Świtanowska, żona – Waleria Oszczepalska.
3. Wykształcenie – Gimnazjum Gubernialne w Lublinie (– 1861), Instytut Politechniczny w Puławach (1862–1863), Szkoła Główna Warszawska – Wydz. Matematyczno – Przyrodniczy (1864–1867).
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Szkoła Główna Warszawska – magister nauk przyrodniczych (1867); praca – „Monografia wierzb, mianowicie krajowych”.
5. Przebieg pracy zawodowej – nauczyciel przedmiotów przyrodniczych (gł. przyrody, fizyki, chemii i kosmografii) w progimnazjum przy ul. Rymarskiej w Warszawie (1869–1872), następnie w miejskiej 6-klasowej szkole w Warszawie (później przemianowanej na 8-klasową) (1872–1905), równolegle nauczał w warszawskich pensjach żeńskich (np. J. J. Sikorskiej, J. Rudzkiej) oraz w szkole handlowej; organizator, dyrektor i nauczyciel historii naturalnej w lubelskiej 8-kla-

- sowej Męskiej Szkole Filologicznej im. Staszica (od 10 I 1906 do jej upaństwowienia w r. 1919).
6. Podróże naukowe – odbywał krajoznawcze wycieczki botaniczne, m. in. po Lubelszczyźnie (np. w okolicie Biłgoraja, Urzędowa i Kraśnika) oraz w Góry Świętokrzyskie.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka; popularyzacja wiedzy botanicznej.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych – nie jest znana, opracował m. in. 1) Prigotowitielnyj kurs botaniki po sprawnościelnomu mietodu s 23 litografirowannymi tablicami (...). 1. Warszawa 1876, Wyd. Noskowskiego. 2) Kurs przygotowawczy botaniki i wykład geografii handlowej dla szkół handlowych. T. 1–3 (bliższych informacji brak); 3) Klucz do oznaczania roślin spotykanych na wycieczkach botanicznych. Zawiera tablice, podług których dochodzi się do oznaczania nazw rodzajowych i gatunkowych roślin, należących do flory środkowej Europy, tak dziko rosnących jak i uprawianych pod gołym niebem. Według E. Postela przełożył, uzupełnił i zastosował do flory polskiej (...) Lublin 1909–1911, T. 1–2. Druk M. Kossakowska; oraz artykuły w *Wędrowcu, Przyrodzie i Przemysle* (m. in. Różnica między zwierzętami a roślinami 1872 (1): 85–86 i *Encyklopedii Wychowawczej* (hasło: Jundziłł Stanisław Bonifacy. T. 6, 1904, s. 95–97). Niektóre artykuły sygnował kryptonimem „G. Chm.”. Niepełną bibliografię podaje Estreicher.
 - 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Popularyzował przyrodnicze poznanie Lubelszczyzny. Wydany przez niego klucz do oznaczania roślin był przekładem przewodnika E. Postela „Vademecum für Freunde der Pflanzenwelt” na podstawie tłumaczenia rosyjskiego M. Meliorańskiego. Chmielewski uzupełnił go notatkami dotyczącymi występowania niektórych gatunków w Królestwie Polskim. Przekład ten został niejednoznacznie oceniony: J. Trzebiński zrecenzował go pozytywnie (*Ziemia* 20 (1912): 323), natomiast B. Hryniewicz – krytycznie.
 8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – gromadził zielnik z roślinami z Lubelszczyzny.
 9. Działalność w innych dziedzinach – Publikował w języku polskim i rosyjskim podręczniki (tzw. kursy przygotowawcze) z mineralogii i zoologii. Założył Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (1909).
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – pierwszy prezes Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – Order Virtuti Militari. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Niepodległości z Mieczami (1930).
 12. Inne informacje – Brał udział w powstaniu stycziowym – początkowo w oddziale L. Frankowskiego i A. Zdanowicza, następnie pod rozkazami gen. M. Langiewicza i w kawalerii Wierzbickiego, walczył pod Kaniową, Chrusliną i Żyrzynem (dosłużył się stopnia porucznika). Po upadku powstania znajdował się pod nadzorem policyjnym. Po przejściu na emeryturę w r. 1905 powrócił z Warszawy do Lublina, aby zorganizować pierwszą polską prywatną szkołę średnią. Od r. 1918 zamieszkał w willi w Sadurkach koło Nałęczowa, mimo podeszłego wieku uczestniczył w zjazdach wychowanków lubelskiej szkoły im. Staszica. Planował zestawić i opublikować spis roślin z Lubelszczyzny. Pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie (kwatery 29 a).
 13. Wykaz ważniejszych źródeł – Materiały niepublikowane – Domański C. W., Botanicy urodzeni i działający na Lubelszczyźnie w XIX w. (rkps) Materiały publikowane: „Słownik biologów polskich”. Warszawa 1987, PWN, s. 98; „Słownik biograficzny miasta Lublina”, T. 2. Lublin 1996, Wydawn. (?) s. 35–36.
 14. Materiały ikonograficzne – fotografia w: Szkoła czterech wieków. Lublin. Wydawn. (?) 1992., s. (?)
- Cezary W. DOMAŃSKI

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

30. JADWIGA ZOFIA DOBRZAŃSKA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 25 VII 1904 Dziekanowice koło Wieliczki, – 21 XII 1973 Glichów [obecnie gmina Wiśniowa, powiat Myślenice].
2. Rodzina – ojciec – Ludwik, nauczyciel i kierownik Szkoły Powszechnej w Dziekanowicach (zm. w 1919 r.), matka – Józefa Wildmann (zm. w 1921 r.).
3. Wykształcenie – 1912/1913–1915/1916 – Szkoła Powszechna w Dziekanowicach, a następnie w Wieliczce, 1916/1917–1923/1924 – Państwowe Realne Gimnazjum Żeńskie w Krakowie, 18 VI 1924 – matura tamże, 1924/1925–1928/1929 – Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagielloń-

skiego (15 trymestrów) ze szczególnym uwzględnieniem botaniki i geografii.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – IV 1930 – egzaminy naukowe z biologii jako przedmiotu głównego i geografii z geologią jako przedmiotu dodatkowego przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Krakowie dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich, 20 X 1932 – dyplom nauczyciela szkół średnich (egzamin pedagogiczny) tejże Komisji. Uchwałą Rady Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UJ z dn. 20 III 1946 (podtrzymaną uchwałą z dn. 29 I 1947) uznano dyplom nauczyciela szkół średnich za równorzędny z magisterium filozofii, 22 V 1951 – doktor nauk przyrodniczych [praca obroniona na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ, promotor: prof. Aniela Kozłowska]: *Badania florystyczno-ekologiczne nad roślinnością galmanową okolic Bolesławia i Olkusa. Acta Soc. Bot. Pol.* 1955, **24**(2): 357–416.
5. Przebieg pracy zawodowej – VIII 1926–31 VIII 1929 – Instytut Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1 IX 1929–31 VIII 1931 – stypendium Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z Funduszu Kultury Narodowej na pracę w Zielniku Instytutu Botanicznego UJ. Praca w szkolnictwie średnim – nauczycielka: 1 IX 1931–29 II 1932 – Komunalne Gimnazjum Koe-

dukacyjne im. Władysława Reymonta w Nowym Bytomiu, 1 III 1932–30 VI 1935 – Miejskie Gimnazjum Żeńskie im. św. Jadwigi w Pszczynie, 21 VIII 1933–30 VI 1935 – Państwowe Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Pszczynie, 1 VII 1935–30 VI 1936 – Państwowe Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze nr 863 w Cieszyźnie, 1 VII 1936–18 X 1938 – Państwowe Gimnazjum Klasyczne w Cieszyźnie, 19 X 1938 – do wybuchu II wojny światowej – Państwowe Liceum i Gimnazjum Żeńskie w Cieszyźnie [formalnie pracowała tam również po wojnie 1 IX 1945–31 XII 1947, otrzymała jednakże bezpłatny urlop celem kontynuowania pracy w Stacji Ochrony Roślin Krakowskiej Izby Rolniczej]. Po wybuchu II wojny światowej zamieszkała w Krakowie i prowadziła tajne nauczanie prywatne, X 1941 – XII 1942 – mieszkała na prowincji (m. in. u rodziny w Wiśniowej, pow. Myślenice), gdzie w dalszym ciągu prowadziła prywatne nauczanie w zakresie gimnazjum. Na skutek wezwania do stawienia się na roboty do Niemiec musiała powrócić do Krakowa i uzyskać stałe zajęcie zwalniające od robót w Rzeszy: 8 XII 1942–30 VI 1943 pracowała jako robotnica w fabryce „Iskra i Karmański” w Krakowie. Zagrożona powtórным wywiezieniem do Niemiec zmieniła pracę: 1 VII 1943–31 XII 1947 – pracowała w Stacji Ochrony

- Roślin Izby Rolniczej w Krakowie. Uniwersytet Jagielloński (1946–1953), następnie Wyższa Szkoła Rolnicza w Krakowie (1954–1964): 1 II 1946–31 VIII 1951 – starszy asystent w Zakładzie Botanicznym im. E. Janczewskiego na Wydziale Rolniczo-Leśnym, 1 IX 1951–30 IX 1964 – adiunkt w Katedrze Botaniki Wydziału Rolnego. W związku ze złym stanem zdrowia poprosiła o zwolnienie z dniem 1 X 1964 i uzyskała je jako adiunkt w Katedrze Botaniki WSR. Praca dodatkowa: 1945–1950 – wykładowca w Instytucie Pedagogicznym w Katowicach; 1955/1956 – zatrudniona w niepełnym wymiarze godzin w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie.
6. Podróże naukowe – wycieczki ze studentami (Góry Świętokrzyskie, Pustynia Błędowska, okolice Miechowa).
 - 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka, ekologia roślin i fitopatologia, ponadto badała gatunki *Cardamine pratensis* L., *Rumex acetosa* L., *Rumex thyrsoiflorus* Fing., *Biscutella laevigata* L. i *Avenastrum pubescens* (Huds.) Opiz oraz *Armeria elongata* (Hoffm.) Koch – ale nic na ten temat nie opublikowała.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Opublikowała jedynie 4 prace botaniczne, poniższy wykaz jest jednocześnie pełną bibliografią jej prac: 1. Badania florystyczno-ekologiczne nad roślinnością galmanową okolic Bolesławia i Olkusa. *Spraw. Posiedz. Pol. Akad. Umiejęt.* 1951 [wyd. 1952], 52(5): 348–349 [powinno być: 448–449]. 2. Ecological studies on the calamine flora in the neighbourhood of Bolesław and Olkusz. *Compt. Rend. Mens. Cl. Sci. Math. Nat. Acad. Polon. Sci. Lett.* 1951 [wyd. 1952] (5–10): 11. 3. *Galium trifidum* L. – Przytulia trójdzielna na Mazurach. *Galium trifidum* L. in Terra Masurensi in Polonia. *Fragm. Flor. Geobot.* 1954 [za 1953], 1(1): 101–104. 4. praca doktorska – patrz p. 4. Ponadto opublikowała jedną popularną pracę entomologiczną: Muchówki szkodliwe w polu i ogrodzie. Wiedza Powszechna. Czytelnik Warszawa 1950, zeszyt III, ss. 39.
 - 7c. Główne osiągnięcia naukowe – wykazanie obecności roślin wskaźnikowych pozwalających na wykrycie galmanu w glebie, wyjaśnienie kompleksu czynników hałdowych, a szczególnie roli cynku, warunkujących istnienie roślinności galmanowej, wyjaśnienie przyczyn karłowatości roślin galmanowych, wyróżnienie szczepów wirusa ziemniaczanego Y (smugowatość), opracowa-
- nie zespołów chwastów upraw ziemniaczanych [praca rozpoczęta, ale nieukończona].
8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcyjna – przez cały okres pracy w Katedrze prowadziła ćwiczenia z anatomii i systematyki roślin ze studentami I roku rolnictwa i leśnictwa. Zastępowała prof. A. Kozłowską (w czasie jej choroby w 1952 r. i dłuższych okresach nieobecności) w obowiązkach kierownika Zakładu Botaniki i w prowadzeniu wykładów dla I roku Wydz. Rolniczego i Wydz. Leśnego; wykład „Choroby i szkodniki roślinne i ich zwalczanie” na Wydz. Rolniczo-Leśnym UJ dla Studium Spółdzielczego. Instytut Pedagogiczny w Katowicach: 1945–1950 – wykładała systematykę i geografię roślin. Wydział Geograficzno-Biologiczny WSP w Krakowie: 1955/1956 – ćwiczenia z geografii i ekologii roślin. Była bardzo sumiennym dydaktykiem, prowadzącym zajęcia z dużym talentem i zaangażowaniem.
 9. Działalność w innych dziedzinach – pracując przed wojną w Zielniku Instytutu Botanicznego UJ zajmowała się porządkowaniem, wcielaniem i wymianą zbiorów oraz przygotowywaniem materiału przeznaczonego do wydawnictwa zielnikowego *Rośliny Polskie* (ser. II, setka 2). Po wojnie uporządkowała i następnie prowadziła bibliotekę w Zakładzie Botanicznym im. E. Janczewskiego na Wydziale Rolniczo-Leśnym UJ aż do zwolnienia się z pracy.
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – nie pełniła żadnych.
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – jedynie okolicznościowe nagrody pieniężne przyznawane przez rektora WSR w Krakowie.
 12. Inne informacje – na wybór kierunku studiów (botaniki) duży wpływ miało pierwsze zetknięcie się z prof. W. Szaferem, oraz udział w wycieczkach botanicznych, o czym sama wspominała. W 1939 r. otrzymała zasiłek z Polskiej Akademii Umiejętności na badania roślinności Gór Jabłonowskich; praca została przerwana wybuchem wojny, a zebrane wtedy materiały i zielniki uległy zniszczeniu. W czasie okupacji jej brat Tadeusz został aresztowany i zginął w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu w 1941 r. W okresie pracy w Stacji Ochrony Roślin jeździła po wsiach z odczytami popularnonaukowymi z zakresu fitopatologii i wygłaszała w tamtych latach również pogadanki przez radio. 1 I 1950–30 VI 1950 – otrzymywała stypendium krajowe Sekcji Naukowej Komisji Popierania Twórczości Na-

ukowej i Artystycznej przy Prezydium Rady Ministrów. Była pierwszą doktorantką prof. Anieli Kozłowskiej. W VI 1954 r. rektor Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, na podstawie pozytywnej oceny jej dorobku naukowego dokonanej przez prof. F. Górskiego, wystąpił o nadanie jej tytułu naukowego docenta [brak informacji o dalszych losach tego wystąpienia]. Na początku lat 60. rozpoczęła przygotowywanie rozprawy habilitacyjnej pt. „Opracowanie zespołów chwastów upraw ziemniaczanych w związku z nasileniem chorób wirusowych w ziemniakach”, której zakończenie przewidywano w 1965 r. Stan zdrowia uniemożliwił jej opracowanie tego zagadnienia. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego od czasów studiów, często uczestniczyła w cotygodniowych zebraniach Oddziału Krakowskiego PTB i wygłaszała tam referaty. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika od 1946 r. Miała opinię doskonałego florysty potrafiącego swe wiadomości przekazywać w zajmujący sposób. Niezwykła skromność i duży samokrytycyzm oraz coraz słabszy stan zdrowia (od połowy lat 50. XX w.) spowodowały, że jej dorobek naukowy jest bardzo niewielki. Oprócz botaniki interesowała się również zoologią, a szczególnie biologią ptaków, oraz popularyzacją biologii na poziomie niższym, i turystyką. Z powodu bardzo złego stanu zdrowia, po zaprzestaniu pracy zawodowej, zamieszkała na krótko (2 lata) w Domu Pomocy Społecznej (przy ul. Zielnej w Krakowie), następnie przewieziono ją do siostrzenicy w Glichowie i tam zmarła (na parkinsonizm). Pochowana w grobowcu rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Wiśniowiej.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne – Archiwum UJ: S II 325a 1924/24 (Katalog Senacki Studentów), S III Jadwiga Dobrzańska (teczka osobowa), S III 149 (D-J), WMP 171 (Jadwiga Dobrzańska), WR 44 (Jadwiga Dobrzańska), Komisja Egz. Nauczyc. (Jadwiga Dobrzańska); Archiwum Akademii Rolniczej w Krakowie: R II 37 (teczka osobowa); Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938”). Publikowane – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie. Skład osobowy uczelni oraz spis wykładów i ćwiczeń na rok akademicki 1955/56. Kraków 1956. Pieter J. 1957. Pierwsza wyższa uczelnia polska na Śląsku. Zwiążła relacja o byłym Instytucie Pedagogicznym w Katowicach. *Zaranie Śląskie* 1/2; cyt. s. 49.

14. Materiały ikonograficzne – zachowały się trzy zdjęcia: 1. w Archiwum AR w Krakowie – R II 37 (teczka osobowa) – zamieszczone jako pierwsze w niniejszym biogramie, 2. udostępnione przez dr Władysławę Jaros (AR) – z jej prywatnych zbiorów – drugie w niniejszym biogramie, oraz 3. w Bibliotece Jagiellońskiej – rkps Przyb. 796/76.

Piotr KÖHLER

MUZEA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

RAPORT O STANIE POLSKICH ZBIORÓW BOTANICZNYCH

Report on Polish botanical collections

UWAGI WSTĘPNE

Raport niniejszy został przygotowany na wniosek Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Komitetu Botaniki PAN. Jego przedmiotem są zbiory zielnikowe, zbiory karpologiczne, kolekcje paleobotaniczne i ikonograficzne oraz preparaty i tzw. zbiory mokre dla grup, których przechowywanie w innej formie jest niemożliwe (np. niektórych grup glonów); nie obejmuje natomiast innego typu zbiorów, jak kolekcje żywe w ogrodach botanicznych i arboretach, kolekcje kultur tkankowych, banki genów (banki nasion) oraz księgozbiory. Raport został wykonany w oparciu o dane ankietowe pochodzące z dwu różnych ankiet. Efektem pierwszej jest opublikowany w 1997 wykaz polskich zbiorów zielnikowych *Polish Herbaria*. Obejmuje on 67 kolekcji z terenu całej Polski i stanowi podstawę charakterystyki wielkości, jakości i znaczenia zbiorów. Pełny zakres publikowanych danych uaktualniono i udostępniono w internecie w formie bazy danych (por. źródła). Drugą, 15-punktową ankietę przygotowano specjalnie dla scharakteryzowania stanu uporządkowania, zabezpieczenia, obsługi i perspektyw rozwoju kolekcji botanicznych.

WIELKOŚĆ, JAKOŚĆ I ZNACZENIE POLSKICH KOLEKCJI

- Polskie kolekcje botaniczne gromadzone są w 67 zielnikach; 61 z nich związanych jest z następującymi instytucjami: uniwersytety (15), akademie

- rolnicze (14), regionalne muzea (9), wyższe szkoły pedagogiczne (5), placówki Polskiej Akademii Nauk (5), akademie medyczne (3), placówki podległe Ministerstwu Leśnictwa (2) oraz inne (1); 6 dalszych to zbiory prywatne. Łączna liczba arkuszy zielnikowych, torebek i preparatów zgromadzonych w polskich zielnikach wynosi blisko 4,1 mln.
- Zielniki rozrzucone są na terenie całego kraju; głównie jednak w ośrodkach akademickich. Już sama liczba instytucji (61) oraz osób stale pracujących na zbiorach (ok. 500) mówi o bardzo dużym ich znaczeniu dla szeroko pojętych badań naukowych. Zbiory stanowią także podstawowy element dokumentacji środowiska przyrodniczego.
 - Tylko 25 polskich kolekcji wymienia ostatnie wydanie międzynarodowego *Index Herbariorum* (Holmgren i in. 1990).
 - Wszystkie zielniki zgrupowane są w 36 miejscowościach i są mniej więcej równomiernie rozmieszczone na terenie kraju.
 - Większość z nich to zbiory względnie młode, powstałe dopiero po II wojnie światowej. Najstarsze materiały w zbiorach podstawowych pochodzą z II połowy ubiegłego stulecia. Wyjątek stanowi kilka wydzielonych zielników historycznych.
 - Zaledwie 6 zielników posiada zbiory przekraczające 250.000 arkuszy.
 - Całość polskich zbiorów liczy 4.041.857 arkuszy lub ich odpowiedników (koperty, pudełka itp.), w tym 2.834.041 stanowią rośliny naczyniowe, 562.722 mszaki, 229.528 grzyby i śluzowce, 357.516 porosty, 29.929 glony (Tab. 1). Glony i śluzowce są najslabiej reprezentowane w naszych zbiorach. W grupie glonów pewnym odpowiednikiem czy substytutem zielnika może być zbiór ikonograficzny (ikonoteka). Taka centralna ikonoteka gromadzona jest w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Liczy ona obecnie około 440.000 fotografii oraz rycin i należy do najbogatszych zbiorów tego typu w świecie.
 - Największe zbiory (Tab. 1.) zgromadzone są w Krakowie (wraz z zielnikami prywatnymi, ale bez ikonoteki glonów, ponad 1.000.000 arkuszy, czyli ok. 1/4 całości zbiorów krajowych). Jak jest to niewiele, świadczy porównanie ze znacznie mniejszymi Czechami, gdzie w samej Pradze są 2 zielniki, z których każdy liczy ponad 2 mln arkuszy.
 - Większość polskich kolekcji ma charakter lokalny lub regionalny. Bogatsze materiały zielnikowe spoza Polski znajdują się w kilku zaledwie zielni-

kach (KRA, KRAM, LBL, KOR, POZ, POZG, WA, WRSŁ). Zaledwie 8 zielników posiada w swych kolekcjach typy nomenklatoryczne, z czego nieco więcej (kilkadziesiąt do kilkaset typów) posiada 5 zielników. Najbogatsze w typy są zielniki krakowskie (KRA i KRAM), gdzie znajduje się ponad 2000 typów nomenklatorycznych (głównie roślin naczyniowych i mszaków), zielnik lubelski (LBL), gdzie przechowywanych jest kilkaset typów (głównie porostów), bogata kolekcja roślin naczyniowych z Afryki z wieloma typami przechowywana w Poznaniu (POZG), a także zielnik w Kórniku (KOR) z wieloma typami drzew, krzewów i krzewinek z obszaru śródziemnomorskiego i północno-zachodniej Azji; w Gdańsku (UGDA) znajduje się znacząca kolekcja storczyków tropikalnych z około 200 typami.

ZABEZPIECZENIE, UPORZĄDKOWANIE, OBSŁUGA I PERSPEKTYWY ROZWOJU POLSKICH KOLEKCJI

Stan zbiorów opracowano w oparciu o informacje uzyskane z 46 ankietowanych instytucji. Pozostałe 15 instytucji nie nadesłało informacji.

Stan ten przedstawia się następująco:

- Prawie połowa (22) instytucji nie posiada wydzielonych pomieszczeń na zbiory; te ostatnie przechowywane są w różnych miejscach – najczęściej w pokojach pracowników naukowych lub na korytarzach. Z trudnościami lokalowymi borykają się prawie wszystkie, nawet największe i najlepiej funkcjonujące zbiory.
- Jedynie trzy zielniki posiadają nowoczesne szafy kompaktowe.
- Żaden ze zbiorów nie posiada klimatyzacji.
- W 25 przypadkach (ponad połowa zielników) temperatura i wilgotność pomieszczeń nie odpowiadają warunkom potrzebnym do właściwego przechowywania zbiorów.
- W 42 instytucjach (na 46) pomieszczenia, w których przechowuje się zbiory nie są odkażane, a w 22 także same zbiory nie są w żaden sposób odkażone i konserwowane, przez co ulegają one wolnemu niszczeniu.
- Większość (39) kolekcji to zbiory martwe lub prawie martwe, przyrastające tylko okazjonalnie (przyrost poniżej 500 arkuszy rocznie); jedynie przyrost dwóch kolekcji waha się od 500 do 1000 arkuszy, czterech innych w granicach 1000 do 5000 arkuszy, a tylko w dwu przyrost osiąga 5000–10000 arkuszy rocznie.

Tabela 1. Liczba okazów zgromadzonych w polskich zielnikach z podziałem na grupy taksonomiczne.

Table 1. Number of specimens accumulated in Polish herbaria with division into systematic groups.

Akronim <i>Acronym</i>	Miasto <i>Town</i>	Konsultanci <i>Consultants</i>	Ogółem <i>Total</i>	Rośliny Naczyniowe <i>Vascular Plants</i>	Mszaki <i>Bryo- phytes</i>	Grzyby śluzowce <i>Fungi, Myxo.</i>	Porosty <i>Lichens</i>	Głony <i>Algae</i>	Inne <i>Others</i>
BDPA	Bolestraszyce	–	19000	10000	0	0	9000	0	0
BIL	Białowieża	A. Sokołowski	78350	68000	10100	0	250	0	0
BNPH	Ustrzyki Dolne	S. Kucharzyk	2460	2460	0	0	0	0	0
BSG	Białowieża	W. Adamowski	34500	28000	4000	0	2500	0	0
BYDG	Bydgoszcz	B. Kwiatkowska	6140	6140	0	0	0	0	0
CHNZ	Chrzanów	P. Grzegorzek	7909	7543	9	293	63	1	0
DRAPN	Drawno	J. Kujawa- Pawlacyk	7510	7130	313	0	67	0	0
GDMA	Gdańsk	M. Buliński	32000	31700	300	0	0	0	0
GPN	Poręba Wielka	P. Czarnota	1250	0	0	0	1250	0	0
HMIPC	Kraków	T. Kowalski	16000	0	0	16000	0	0	0
IUNG	Puławy	J. Gądor	11000	11000	0	0	0	0	0
KINM	Kielce	P. Król	2149	1595	155	0	399	0	0
KOR	Kórnik	J. Zieliński	68000	68000	0	0	0	0	0
KRA	Kraków	E. Dubiel	306400	240000	15400	30500	15000	0	5500
KRAM	Kraków	Z. Mirek	645223	413000	140000	40870	43500	7853*	0
KRAP	Kraków	–	65000	30000	0	0	35000	0	0
KRFB	Kraków	G. Piątek	6200	6200	0	0	0	0	0
KTC	Kielce	–	21350	7000	0	1500	12000	850	0
KTU	Katowice	–	75100	72000	3000	100	0	0	0
LBL	Lublin	M. Szarowski	388500	131000	112000	0	142000	2000	1500
LBLM	Lublin	–	25000	0	0	25000	0	0	0
LOD	Łódź	–	394200	350000	11700	20000	12500	0	0
MGS	Bytom	J. Beteja	22451	12300	9730	421	0	0	0
OLS	Olsztyn	–	14000	14000	0	0	0	0	0
OLSZ	Olsztyn	L. Olesieński	7600	7600	0	0	0	0	0
OLTC	Olsztyn	–	2472	2472	0	0	0	0	0
OMWM	Olsztyn	K. Gębura	2368	2368	0	0	0	0	0
OPN	Ojców	–	480	480	0	0	0	0	0
OPOL	Opole	–	5000	5000	0	0	0	0	0
PBMA	Poznań	–	40000	40000	0	0	0	0	0
POZ	Poznań	P. Szkudlarz	185000	160000	0	0	25000	0	0

Tabela 1 *cd.*Table 1 *cont.*

Akronim <i>Acronym</i>	Miasto <i>Town</i>	Konsultanci <i>Consultants</i>	Ogółem <i>Total</i>	Rośliny Naczyniowe <i>Vascular Plants</i>	Mszaki <i>Bryo- phytes</i>	Grzyby śluzowce <i>Fungi, Myxo.</i>	Porosty <i>Lichens</i>	Głony <i>Algae</i>	Inne <i>Others</i>
POZG	Poznań	A. Rusińska	229000	145000	84000	0	0	0	0
POZM	Poznań	M. Lisiewska K. Szambelańczyk	13000	0	0	13000	0	0	0
POZNB	Poznań	P. Urbański	27850	12900	12650	1200	800	300	0
POZNF	Poznań	W. Szwed	6700	6700	0	0	0	0	0
POZW	Poznań	J. Szwejkowski	40000	0	40000	0	0	0	0
ROGA	Rogów	J. Tumiłowicz	700	700	0	0	0	0	0
RPNH	Zwierzyniec	Z. Maciejewski	212	212	0	0	0	0	0
RZS	Rzeszów	–	2000	2000	0	0	0	0	0
SKPN	Bieliny	P. Krzos	2560	2309	0	0	251	0	0
SLTC	Słupsk	I. Izydorek	33000	30000	0	0	3000	0	0
SMOK	Drozdowo	K. Zielińska	4500	4500	0	0	0	0	0
SOSN	Sosnowiec	E. Pietkun	23000	1000	22000	0	0	0	0
SPNH	Smoldzino	–	800	800	0	0	0	0	0
SZCZ	Szczecin	L. Wołejko	13700	4500	7000	2000	0	200	0
SZPA	Szczecin	–	1100	0	0	1100	0	0	0
SZUB	Szczecin	–	8800	6500	300	2000	0	0	0
TRN	Toruń	W. Gugnacka-Fiedor	208000	195000	3000	800	2000	0	0
UGDA	Gdańsk	W. Fałtynowicz D. Szlachetko	70400	35000	7000	400	28000	0	0
WA	Warszawa	K. Spalik	300700	205000	50000	28700	11000	6000	0
WALM	Wałbrzych	I. Szydlowska	3549	0	0	0	0	0	3549
WAME	Warszawa	–	6792	0	0	0	0	0	6792
WAUF	Warszawa	–	5000	0	0	5000	0	0	0
WPN	Krzywe	M. Romański	180	0	0	0	0	0	0
WRAB	Wrocław	–	12100	10000	1000	0	1000	100	0
WRAF	Wrocław	–	2000	0	0	2000	0	0	0
WRSL	Wrocław	K. Świerkosz	500000	400000	27000	38400	22000	12600	0
WSRP	Siedlce	–	22750	22030	0	0	720	0	0
ZAMU	Zakopane	G. Cisło	7972	6402	615	114	216	25	600
ZTS	Zakopane	H. Piękoś-Mirkowa	10080	8500	1450	130	0	0	0
Total Number			4041857	2834041	562722	229528	357516	29929	18121

* Ponadto ikonoteka glonów zawierająca 440000 rycin (Plus iconotheca of algae comprising 440000 drawings).

- W ponad połowie (28) kolekcji rośliny nie są umocowane trwale na arkuszach, a same arkusze nie są numerowane (25 kolekcji), co pośrednio informuje o stanie nieuporządkowania zbiorów.
- Tylko 5 instytucji prowadzi 14 wydawnictw zielnikowych, z czego 10 wydaje ośrodek krakowski (9 – IB PAN, 1 – IB UJ).
- Tylko połowa zielników (24) prowadzi wymianę krajową, z czego zaledwie 4 z więcej niż 5-cioma ośrodkami. Jeszcze słabiej wygląda wymiana zagraniczna. Prowadzi ją tylko 15 zielników, a jedynie 5 – z 10 lub więcej krajami, z czego tylko 2 z około 20 ośrodkami w kilkunastu krajach, a jeden (zielnik IB PAN) z około 80 ośrodkami w ponad 30 krajach.
- Żaden zbiór nie posiada komputerowej bazy danych o własnych zasobach.
- Tylko 10 instytucji przeznaczają przynajmniej część etatu specjalnie na obsługę zbiorów zielnikowych; w pozostałych obsługą zbiorów zajmują się dorywczo pracownicy wykonujący na codzień inną pracę.
- Spośród analizowanych 46 zbiorów związanych z różnymi instytucjami, tylko 18 posiada bezpośredni dostęp do poczty elektronicznej i własny w niej adres.

PODSUMOWANIE

- Stan polskich kolekcji botanicznych jest wysoce niezadowolający, tak ze względu na potrzeby badań naukowych, jak i wymogów reprezentatywności kolekcji dokumentujących stan szaty roślinnej (szczególnie w obliczu szybkich i na ogromną skalę zachodzących zmian we florze krajowej). Zarówno ilość jak i jakość polskich zbiorów odstają wyraźnie *in minus* od krajów liczących się choćby tylko w skali europejskiej. Z wyjątkiem części zbiorów Krakowa, Kórnik i Poznania, w odniesieniu do wybranych grup także Gdańska, Lublina, Warszawy i Wrocławia, nie posiadamy kolekcji o znaczeniu międzynarodowym. Także stan zabezpieczenia większości kolekcji jest wysoce niezadowolający, a blisko połowa zbiorów przechowywana jest w warunkach skazujących zbiór na zniszczenie w krótkim czasie.

POSTULATY

- Należy wprowadzić wymóg pełniejszego dokumentowania zbiorów wszelkich regionalnych i lokalnych opracowań szaty roślinnej oraz wymóg

składania materiału dowodowego w odpowiednio zabezpieczonych kolekcjach.

- Instytucje posiadające zbiory powinny dołożyć wszelkich starań celem należytego ich zabezpieczenia lub, w razie braku takich możliwości, przekazać kolekcję wiodącej placówce regionalnej bądź Instytutowi Botaniki PAN w Krakowie, gdzie istnieją właściwe warunki dla przechowywania zbiorów.
- Komitet Badań Naukowych powinien wzmocnić finansowanie zbiorów, gdyż obecna polityka nie tylko nie prowadzi do polepszenia i tak już bardzo trudnych warunków gromadzenia, przechowywania i obsługi kolekcji, ale sytuację tę nadal pogarsza.

ŹRÓDŁA

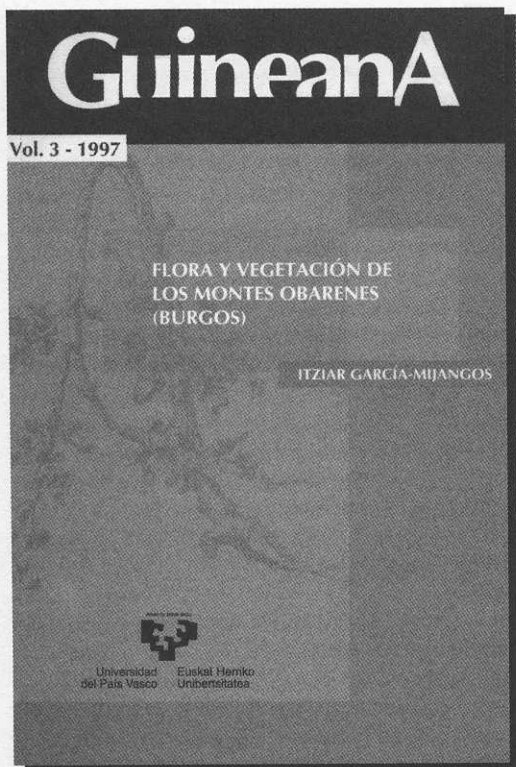
- HOLMGREN P. K., HOLMGREN N. H., BARNETT L. C. 1990. Index Herbariorum. Part I: The Herbaria of the World. *Regnum Vegetabile* **120**: 1–693.
- MIREK Z. 1990. Polish Herbaria. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **2**: 1–73.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1995. Kto jest Kim w Botanice Polskiej (Who is Who in Polish Botany). *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **14**: 1–436.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1997. Polish Herbaria. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **18**: 1–116.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1998. Polskie Zbiory Zielnikowe – baza danych na stronie internetowej Instytutu Botaniki PAN, Kraków: server WWW – <http://botan.ib-pan.krakow.pl/>
- VITT D. H., GRADSTEIN S. R., IWATSUKI Z. 1985. Compendium of Bryology. A World Listing of Herbaria, Collectors, Bryologists, and Current Research. *Bryophytorum Bibliotheca* **30**: 1–355. J. Cramer, Braunschweig.

Zbigniew MIREK

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

GUINEANA

Guineana (ISSN 1135–7924) jest nową botaniczną serią wydawniczą, wydawaną przez Uniwersytet Pais Vasco w Bilbao poczynając od 1995 roku. Tytuł serii upamiętnia imię wybitnego baskijskiego botanika Emilio Guinea Lópeza (1907–1985), prekursora badań fitosocjologicznych w Kraju Basków i na obszarach przyległych. W serii *Guineana* publikowane są obszerne opracowania monograficzne z zakresu systematyki, taksonomii i ekologii roślin, oraz florystyki i fitosocjologii, a także Flory regionalne różnych grup roślin w tradycyjnym ujęciu (glonów, grzybów i poro-

stów, mchów i roślin naczyniowych). Poszczególne woluminy ukazują się w cyklu rocznym; każdy wolumin zawiera jedną pracę monograficzną. Dotychczas ukazały się trzy woluminy, w których opublikowane zostały następujące monografie: Vol. 1 (1995). M. Herrera – *Estudio de la vegetación y flora vascular de la Cuenca del Río Asón (Cantabria)*, ss. 438; Vol. 2 (1996). G. Renobales – *Contribución al conocimiento de los líquenes calcícolas del occidente de Vizcaya y parte oriental de Cantabria (N-España)*, ss. 310; Vol. 3 (1997). I. García Mijangos – *Flora y vegetación de los Montes Obarens (Burgos)*, ss. 458.

W dotychczas wydanych tomach, starannie redagowanych według najlepszych wzorów przyjętych dla tego typu opracowań, monografie publikowane są w języku hiszpańskim, poprzedzone krótkimi streszczeniami w języku angielskim. Cena pojedynczego woluminu włącznie z porto waha się w granicach 2700–2888 peset. Szczegółową informację odnośnie do prenumeraty uzyskać można pod elektronicznym adresem: e-mail: luxedito@lg.ehu.es

Seria *Guineana* znajduje się w zbiorach wspólnej Biblioteki Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Redakcja: Guineana

Laboratorio de Botánica

Departamento de Biología Vegetal y Ecología

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea
Apdo. 644.

48080 Bilbao, SPAIN

E-mail: gvpegam@lg.ehu.es

Jan J. WÓJCICKI

BULLETIN OF THE BOTANIC GARDENS OF TOYAMA

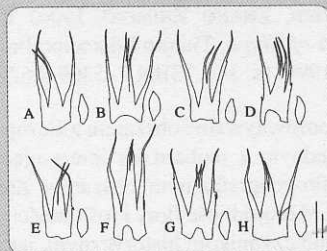
Bulletin of the Botanic Gardens of Toyama (ISSN 1342-4297) jest nowym botanicznym czasopismem japońskim, wydawanym od 1996 przez znane z posiadania bogatej kolekcji roślin z Dalekiego Wschodu Ogrody Botaniczne w Toyoma, położone na wyspie Honsyu. Zakres publikowanych prac jest bardzo szeroki. Oprócz, co oczywiste, prac z zakresu botaniki stosowanej i eksperymentalnej (np. Godo T. 1997. „Seed germination of *Monochoria korsakowii* Regel & Maack., a threatened plant”; Kanemoto T. 1996. „List of vascular plants of the Ryukyu Islands cultivated in the Botanic Gardens of Toyama”), *Bulletin* publikuje artykuły z zakresu taksonomii (np. Kurokawa S, Arakawa S. 1997. „Revision of Japanese Species of

Bulletin of the Botanic Gardens of Toyama

No. 1

富山県中央植物園研究報告

第1号

March, 1996

Botanic Gardens of Toyama

1996年3月

富山県中央植物園

Myelochroa, Parmeliaceae), cytologii i biochemii roślin (np. Nakata et al. 1997. „Cytological studies on Chinese plants introduced from Yunnan Province. I. Karyomorphology of some species of *Primula* and *Androsace*, Primulaceae”; Nakata M. et al. 1997. „Number of 45S rRNA sites in the two varieties of *Hylotelephium sieboldii*, Crassulaceae”), a także florystyki (np. Oohara T. et al. 1997. „Materials for the Flora of Toyama”).

Prace publikowane są w języku angielskim lub japońskim ze streszczeniem, podpisami pod rycinami i opisami tabel w języku angielskim. Sprawia to, że z treścią prac może łatwo zapoznać się każdy zainteresowany czytelnik nie znający języka japońskiego. *Bulletin of the Botanic Gardens of Toyama* jest rocznikiem, redagowanym w oszczędnej formie dwułamowej, drukowanym w formacie B5 na wysokiej klasy papierze kredowym, pozwalającym na wierną reprodukcję często zamieszczanych fotografii, w tym barwnych; objętość poszczególnych dotychczas wydanych numerów nie przekraczała 100 stron.

Redakcja: Syo Kurokawa

Botanic Gardens of Toyama

42 Kamikutsuwada

Fuchu-machi

Nei-gun

Toyama 939–27, Japan

Jan J. WÓJCIK

RECENZJE

BOOK REVIEWS

LI SHENGCHEN, ZHANG ZHIMING, LANG KAIYONG. *Wild flowers of China*. Tianjin Education Press. Tianjin. 1st ed. 1996, ss. 346. ISBN 7–5309–2623–3/S59.

Chiny, porównywalne obszarem z Europą, są niewątpliwie jednym z najbardziej interesujących pod względem fitogeograficznym obszarów Ziemi. Bogactwo oraz różnorodność flory i roślinności zawdzięczają zarówno czynnikom historycznym, jak i współczesnym warunkom środowiska (zwłaszcza warunkom klimatycznym i rzeźbie terenu). Liczne na tym obszarze stanowiska flor kopalnych z wszystkich okresów geologicznych Ziemi, rzuciły światło na pochodzenie i ewolucję roślin nago – i okrytozalążkowych. Obszar ten stanowi również największą ostoję roślinności leśnej typu nemoralnego, wywodzącej się ze starego pnia flory arktyczno-trzeciorzędowej.

Chiny rozciągnięte pomiędzy 20° a 50° szerokości geograficznej północnej, są położone w 3 strefach klimatycznych: zwrotnikowej, podzwrotnikowej i umiarkowanej. Chiny są krajem wybitnie górzystym. Obszary wzniesione powyżej 500 m n.p.m. zajmują ok. 75% powierzchni kraju, w tym powyżej 3000 m – 24%. Ogromne zróżnicowanie roślinności na obszarze Chin znajduje odzwierciedlenie w bogactwie i różnorodności gatunkowej. Flora naczyniowa tego kraju liczy ok. 30 000 gatunków, w tym paprotniki – 2600 gatunków, nagozalążkowe – 200 gatunków i okrytozalążkowe – ponad 27 000 gatunków. Flora Chin charakteryzuje się dużym stopniem endemizmu oraz zaawansowanym wiekiem, o czym świadczy obecność licznych starych reliktywów geograficznych i systematycznych (*Ginkgo biloba*, *Metasequoia glyptostroboides*, *Cathaya argyrophylla*). Wśród 3116 rodzajów Angiospermae znanych z terenu Chin, 23 są endemiczne (7,4%). Uderzająco wysoki stopień endemizmu rodzajowego wykazują *Gymnospermae* (25%).

Ogromną różnorodność flory Chin oraz jej niepowtarzalne piękno przybliży doskonale książka p.t. „Wild Flowers of China”. Książka ta, imponująca swoimi rozmiarami i objętością, powstała z inspiracji Chińskiego Towarzystwa Ogrodów Botanicznych. Jest ona dziełem wieloosobowego zespołu doświadczonych florystów z przeszło 20 ogrodów botanicznych i instytutów botaniki w Pekinie oraz kilkunastu innych ośrodków naukowych. W krótkiej dwujęzycznej (chińsko-angielskiej) przedmowie autorzy informują o postępie w poznaniu rodzimej flory, jaki dokonał się w ostatnich 50 latach, głównie dzięki badaniom prowadzonym przez Chińską Akademię Nauk. Badania te zaowocowały odkryciem znacznej liczby gatunków nowych dla Chin. Wiele gatunków flory chińskiej, oprócz walorów naukowych, odznacza się wysokimi walorami dekoracyjnymi. Zamierzeniem autorów było m.in. stymulowanie rozwoju ogrodnictwa w Chinach poprzez pokazanie piękna różnych gatunków roślin oraz nawiązanie współpracy międzynarodowej w zakresie wymiany i uprawy roślin ozdobnych.

Książka ma charakter albumu, w którym zilustrowano 748 dziko rosnących w Chinach gatunków roślin kwiatowych, reprezentujących 300 rodzajów i należących do 80 rodzin. Rodziny, których wykaz znajduje się na początku, są ułożone według systemu Englera, natomiast układ rodzajów i gatunków w obrębie każdej rodziny, jest alfabetyczny. Każdy gatunek zilustrowano 1–3 znakomicie reprodukowanymi, barwnymi fotografiami, przedstawiającymi poszczególne rośliny w ich naturalnym środowisku. Książka daje przegląd różnych siedlisk i różnych formacji roślin-

nych z wszystkich regionów Chin. Na 346 stronach albumu jak w kalejdoskopie pojawiają się rośliny tundry wysokogórskiej, rośliny stepów, pustyń i półpustyń, łąk, wiecznie zielonych lasów tropikalnych, lasów liściastych i mieszanych strefy umiarkowanej, lasów szpilkowych, wód śródlądowych, wybrzeży morskich oraz namorzyn. Dla każdego gatunku prezentowanego na fotografii podano bardzo krótką i zwięzłą informację, dotyczącą wysokości rośliny, kształtu liści, barwy kwiatów, czasu kwitnienia, rozmieszczenia w Chinach (z wymienieniem prowincji, w których gatunek występuje), zasięgu pionowego oraz zajmowanych siedlisk. Dzieło zaopatrzone jest na końcu dwoma skorowidzami chińskich i łacińskich nazw gatunków. Szukając wśród gatunków zamieszczonych w książce, analogii do flory Europy środkowej stwierdzono zaledwie 24 gatunki wspólne dla tych dwu obszarów. Kilka innych gatunków, znanych z flory europejskiej, jest reprezentowanych w Chinach przez inne podgatunki lub odmiany (np. *Hepatica nobilis* var. *asiatica*, *Pedicularis oederi* var. *sinensis*). Wśród gatunków przedstawionych na fotografiach można znaleźć również takie, które przypominają o historycznych powiązaniach flor Europy i Azji Wschodniej. Są to gatunki znane z europejskich flor trzeciorzędowych, które w Chinach przetrwały do czasów współczesnych. Z tych względów książka ta może stanowić cenną pomoc dla europejskich paleobotaników.

Książka odznacza się znakomitym poziomem edytorskim. Wydana jest w twardej okładce, na pięknym papierze, z atrakcyjną barwną obwolutą. Zachwyca pięknem oraz bogactwem barw, form i kształtów roślin prezentowanych na fotografiach. Dlatego zapoznanie się z tym wydawnictwem sprawia ogromną przyjemność nie tylko profesjonalnemu botanikowi, ale również każdemu miłośnikowi roślin oraz każdemu kto jest wrażliwy na piękno przyrody.

Halina PIĘKOŚ-MIRKOWA

STAFLEU F. A., MENNEGA E. A. *Taxonomic literature. A selective guide to botanical publications and collections with dates, commentaries and types. Supplement V: Da–Di*. Regnum Vegetabile, Vol. 135, Koeltz Scientific Books, Königstein, 1998, ss. viii + 432. Opr., format 15,2 × 24,4 cm. Cena: 280 dem. ISSN 0080-0694; ISBN 3-87429-402-1 (omawiany tom) i 3-87429-339-4 (cały suplement).

Kolejne, piąte już uzupełnienie do monumentalnego dzieła *Taxonomic literature* (TL-2)¹ zawiera botaników o nazwiskach na literę D, a dokładniej od Da do Di. Wraz z wydaniem tego tomu zakończyła się pewna epoka w realizacji tego ogromnego przedsię-

wzięcia bibliograficznego. Niespełna rok przed jego ukazaniem się, w grudniu 1997 r., zmarł F. A. Stafleu, a wkrótce po nim, na początku 1998 r., odszedł na zawsze także E. A. Mennega. Tym samym nie ma już wśród żyjących ani inicjatorów tego projektu, ani jego wykonawców. Wszyscy oni wykonali ogromną pracę dając do rąk botanikom dzieło, bez którego trudno dziś wyobrazić sobie działalność nie tylko systematyków, ale i redaktorów czasopism botanicznych, którzy bez przerwy muszą sięgać na półkę po TL-2, aby sprawdzać i uzupełniać różne pozycje bibliograficzne beztrudno nieraz cytowane przez autorów prac. Można tylko żywić nadzieję, że ich następcy będą kontynuować to dzieło w tym samym stylu, utrzymując jego wysoki poziom naukowy.

W omawianym tomie znalazły się dane bibliograficzne dla 2381 prac autorstwa 356 botaników. Spośród nich aż 293 znalazło się tu po raz pierwszy, a dla pozostałych wprowadzone zostały mniej lub bardziej istotne uzupełnienia. Palmę pierwszeństwa w tej ostatniej grupie dźwierz bezwzględnie belgijski botanik É. A. J. De Wildeman (1866–1947) z 222 pozycjami literatury. Ucieszy to nie tylko badacze glonów, którymi zajmował się on w młodzieńczym okresie swej działalności, ale przede wszystkim botaników zajmujących się florą naczyniową Afryki Centralnej, której poświęcił on większość swego długiego i pracowitego życia naukowego. Nieco skromniejszym, ale równie imponującym, wynikiem może poszczycić się niemiecki botanik F. L. E. Diels (1874–1945), z którego dorobku uwzględnione zostały 174 prace. Inni badacze prezentują się skromniej, a na uwagę zasługują tu m.in. P. Dietel (1860–1947) – 93 prace, G. Dismier (1856–1942) i G. B. De Toni (1864–1924) – po 64 prace czy B. H. Danser (1891–1943) – 59 prac.

Spośród nowych postaci na czoło wybija się bezwzględnie angielski briolog H. N. Dixon (1861–1944), jeden z najwybitniejszych znawców mchów w historii. Z jego ogromnej bibliografii uwzględnionych zostało 101 prac. Zdecydowanie ustępuje mu z 36 pracami niemiecki botanik H. Dingler (1846–1935), zaś pozostali nowi w TL-2 botanicy legitymują się znacznie skromniejszym dorobkiem naukowym. Gwoli sprawiedliwości należy dodać, że wielu z nich, np. belgijski briolog F. Demaret, właśnie w latach 40. rozpoczynało swoją wielką działalność, stąd w tomie znalazły się tylko ich najwcześniejsze prace.

¹ Patrz recenzje R. Ochry: *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 38(1): 337 (1993), *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 1: 366–367 (1994) i 3: 431 (1996) oraz *Wiadomości Botaniczne* 42(1): 105–106 (1998).

Z polskich botaników w niniejszym tomie znalazł się tylko S. Dembosz (1802–1868) i jego wydany w 1841 r. *Tentamen florum territorii Cracoviensis*. Można się tu również doszukać paru botaników wywodzących się ze Śląska i Prus, których nazwiska wskazują na polskie korzenie, np. J. Dembowski czy A. P. Dachnowski-Stokes, ale ich narodowość określona jest jako niemiecka czy amerykańska.

Ryszard OCHYRA

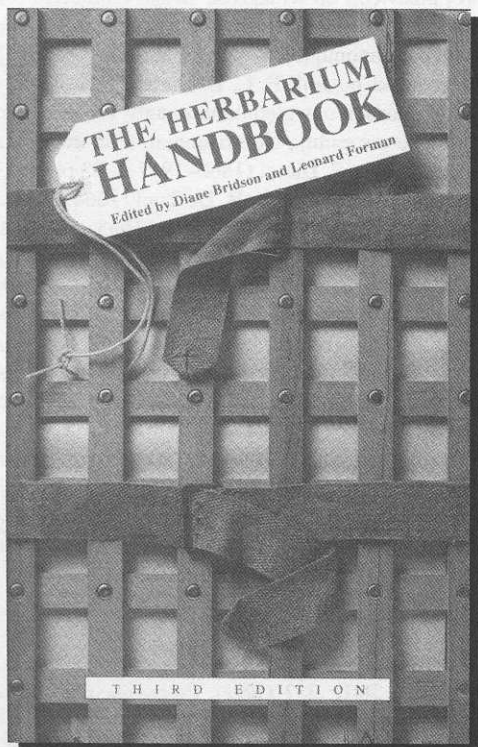
BRIDSON D., FORMAN L. *The herbarium handbook*. Ed. 3. Royal Botanic Gardens, Kew, 1998, ss. xii + 334, ryc. 64. Miękka opr., format 15,5 × 26,4 cm. ISBN 1 900347 43 1.

Zielniki były i ciągle pozostają podstawowym miejscem pracy systematyka roślin. Nic również nie wskazuje, aby ten stan rzeczy mógł ulec zmianie w przyszłości, tym bardziej, że z informacji zawartych w zielnikach szeroko korzystają także badacze innych specjalności, m.in. fitogeografowie i ekolodzy. Dlatego też zbiory zielnikowe są wszędzie przedmiotem specjalnej troski botaników i władz instytutów botanicznych, a ich znajomość i dostępność bardzo często leżą u podstaw sukcesu w wykonaniu określonej monografii czy rewizji taksonomicznej. W literaturze bo-

tanicznej można znaleźć wiele opracowań poświęconych zielnikom, zarówno o charakterze ogólnym, jak i zajmujących się określonymi grupami organizmów, ale niniejsza książka zawiera najpełniejszy i najwszechstronniejszy wykład na temat praktyki zielnikowej. Dodatkowym atutem, który winien wzbudzić zaufanie do jej treści, jest miejsce powstania tego opracowania. Królewskie Ogrody Botaniczne w Kew pod Londynem są instytucją cieszącą się powszechnym szacunkiem i w pełni uzasadnionym autorytetem wśród botaników, a zgromadzone tu zbiory (ok. 6 milionów arkuszy) są nie tylko jedne z największych w świecie, ale również jedne z najbardziej wartościowych pod względem naukowym. Nie trzeba więc chyba nikogo przekonywać, że autorzy, którzy zdobywali praktykę w tej instytucji, muszą posiadać szczególnie duże doświadczenie i wiedzę w sprawach zielnikowych.

Książka powstała na bazie międzynarodowych kursów poświęconych zielnikom, organizowanych w Kew od 1987 r. i cieszących się ogromnym powodzeniem i renomą wśród kustoszy zielników na całym świecie. Koncentruje się ona na zagadnieniach ściśle technicznych związanych z organizacją zielnika, a więc preparowaniu, przechowywaniu i konserwacji materiałów, a także ich zbieraniu do celów naukowych. Książka okazała się dużym sukcesem wydawniczym, a miarą zapotrzebowania na tego typu wydawnictwa jest fakt, że jest to już jej trzecie, zrewidowane wydanie. Pierwsze ukazało się w 1989 r. (dodruk w 1991 r.), zaś drugie, zmienione i uzupełnione wydanie opublikowane zostało w rok później.

Układ książki jest prosty, przejrzysty i logiczny, a sam tekst napisany jest językiem zwięzłym i łatwo zrozumiałym nie tylko dla profesjonalnych botaników. Książka obejmuje 42 rozdziały, które można zestawić w sześć grup tematycznych. Po uwagach wstępnych objaśniających istotę systematyki, cel gromadzenia zbiorów zielnikowych oraz typy zielników, w czterech następnych rozdziałach przedstawione są warunki, jakie muszą panować w pomieszczeniach zielnikowych, podstawowe materiały potrzebne do pracy w zielniku oraz typy etykiet. Sporo miejsca poświęcają autorzy owadom niszczącym zbiory, które są utrapieniem kustoszy wszystkich zielników. W trzeciej, najobszerniejszej grupie zagadnień obejmującej 16 rozdziałów, omówione są problemy związane z przygotowaniem materiałów do wcielania, układem zielników i konserwacją samych okazów. Sporo miejsca poświęcono tu kolekcjom specjalnym, wydzielaniu dubletów, wypożyczaniu, organizacji pracy badaczom odwiedzającym zielnik oraz zasadom selekcjonowania prób do badań specjalnych. Czytelnik znaj-

dzie tu również przegląd najważniejszej literatury niezbędnej do pracy w zielniku, m.in. wykazy słowników nazw roślin, bibliografii taksonomicznych, flor, kluczy do oznaczania, rozmaitych słowników terminów botanicznych oraz literatury taksonomicznej, itp.

W kolejnych siedmiu rozdziałach zaprezentowane są dodatkowe techniki niezbędne w zielnikach, aspirujących do miana centrów badań taksonomicznych. Są one o tyle istotne, że autorzy przekazują tu wiele ważnych, praktycznych informacji, np. odnośnie do zmian układu zielników wynikającymi ze zmian w klasyfikacji czy sposobów przechowywania wypreparowanych części roślin. Omówione są tu również różne techniki wykonywania rycin i fotografii okazów, a także wartość i znaczenie rozmaitych materiałów związanych ze zbiorami, np. korespondencji, sprawozdań z wypraw, map, wykazów nazw geograficznych, itp. Obszernie przedstawione jest również wykorzystanie komputerów w pracy zielnikowej.

W dziewięciu następnych rozdziałach autorzy zajmują się samym kolekcjonowaniem materiałów do celów naukowych. Ta z pozoru nieskomplikowana czynność nie jest w rzeczywistości tak prosta, jak sądzi wielu amatorsko nastawionych zbieraczy, gdyż obowiązują tu różne zasady, przestrzeganie których podnosi wartość naukową i przydatność kolekcji. Omówione są tu sposoby zbierania, suszenia i konserwowania paprotników, mszaków, glonów, grzybów i porostów, podane są liczne praktyczne rady jak kolekcjonować i przysyłać żywy materiał oraz materiał do banków nasion. Z oczywistych względów najwięcej miejsca poświęcają autorzy zbieraniu roślin naczyniowych, podając wiele praktycznych rad jak kolekcjonować rośliny z wybranych rodzin czy grup ekologicznych. Przy okazji omawiania technik suszenia można tu znaleźć miły polski akcent. Jako „polskie praski” autorzy określają metodę suszenia opracowaną i rozpropagowaną przez J. Madałskiego.

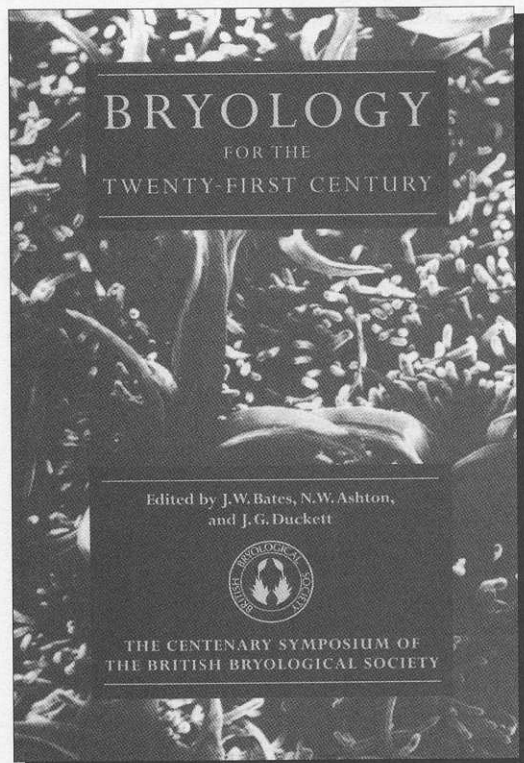
Książkę kończą cztery rozdziały zajmujące się problemami ekonomicznymi, ekologicznymi, ochroniarskimi i prawnymi związanymi z zielnikami. Z oczywistych względów są one tu zaledwie zarysowane, gdyż dotyczą szerokich zagadnień, które same w sobie doczekały się już obszernej literatury, co raz jeszcze dowodzi nadrzędności i ważności zbiorów zielnikowych we wszystkich typach działalności botanicznej.

Omówiona pokrótce, książka jest prawdziwym kompendium i encyklopedią praktycznej wiedzy na temat zbiorów zielnikowych. Trudno w ogóle wyobrazić sobie prowadzenie jakiegokolwiek zielnika bez stosowania się do zasad i reguł, które w jasny i kom-

petentny sposób zostały tu zebrane i wyłożone. Z książką tą winien zapoznać się nie tylko każdy kustosz, ale również i personel techniczny obsługujący dany zielnik.

Ryszard OCHYRA

BATES J. W., ASHTON N. W., DUCKETT J. G. (red.), *Bryology for the twenty-first century*. Maney Publishing, Leeds, 1998, xii + 382 str., liczne ryciny. Miękka opr., format 17,0 × 24,4 cm. Cena: 38 gbp (Zjednoczone Królestwo i Unia Europejska) i 43 gbp (inne kraje). ISBN 0 901286 90 7.

Zbliżający się szybkimi krokami koniec drugiego tysiąclecia owocuje licznymi podsumowaniami dorobku w wielu dziedzinach życia i nauki. Nie ominęło to również briologii i opublikowana właśnie przez *British Bryological Society* książka nosi właśnie taki chwytliwy, rozliczeniowy tytuł. Pretekstem do jej wydania były obchody setnej rocznicy tegoż Towarzystwa, które rozpoczęło swą egzystencję w 1896 r. i do 1923 r. działało jako *Moss Exchange Club*. Na jej treść składają się 24 referaty wygłoszone na specjalnym sympozjum zorganizowanym w sierpniu 1996 r.

w Glasgow. Zostały one podzielone na 4, a właściwie 3, grupy tematyczne, z których pierwsza zawiera specjalny hołd złożony przez J. G. Ducketta zmarłemu w końcu 1995 r. profesorowi P. W. Richardsowi, seniorowi brytyjskich briologów, który w głównej mierze przyczynił się do odrodzenia się Towarzystwa po II wojnie światowej i nadania mu obecnego kształtu organizacyjnego. Trzy zasadnicze części książki poświęcone są pochodzeniu, ewolucji i systematyce mszaków (10 artykułów), morfogenezie i biologii komórek (5) oraz fizjologii, ekologii i globalnym zmianom pod wpływem zanieczyszczenia powietrza (8).

Można mieć rozmaity stosunek do tego typu podsumowań, mając przede wszystkim na uwadze fakt, że okrągłe daty w kalendarzach nie zawsze oznaczają przełomowe momenty w historii, które często przechodzą niezauważone przez współczesnych i dopiero perspektywa historyczna nadaje im właściwy wymiar. Stan badań w rozmaitych działach briologii był oceniany i podsumowywany szereg razy w ostatnim dwudziestolecu, m.in. w znakomitym *New manual of bryology* czy w wydawanych od 1981 r. przez *International Association of Bryologists* serii *Advances in bryology*. Nie znaczy to oczywiście, że omawiana książka nie wnosi nic nowego do skarbnicy wiedzy na temat mszaków. Wręcz przeciwnie, prezentuje ona bardzo wysoki poziom naukowy wielu artykułów, a w kilku z nich zaprezentowane są oryginalne, nigdzie jeszcze nie publikowane wyniki badań, np. w rozdziale poświęconym nowej klasyfikacji *Orthotrichales* (B. Goffinet, D. H. Vitt), nowej ordynalnej klasyfikacji mchów (Th. Hedderston, B. Goffinet, D. H. Vitt) czy badaniom genetycznym nad *Mielichhoferia* (A. J. Shaw).

W części poświęconej systematyce i ewolucji pasjonującą lekturę stanowią rozdziały o najstarszych szczątkach kopalnych roślin lądowych (D. Edwards, C. H. Wellmann, L. Axe) oraz kilka artykułów na temat filogenezy i ewolucji mszaków w oparciu o badania ultrastruktury (D. J. Garbary, K. S. Rezanglia) i badania molekularne (T. A. Hedderston, R. L. Chapman, C. J. Cox). Znaczenie badań molekularnych w badaniach systematycznych nad mszakami szerzej omawiają także M. Bopp i I. Capesius, a H. Bischler i M.-C. Boisselier rozwijają to zagadnienie w odniesieniu do samych wątrobowców. Natomiast L. Hedenäs prezentuje swe rozważania na temat systematyki mchów plagiotropowych w oparciu o analizę kladystyczną. Jedy-nym artykułem reprezentującym „klasyczną” taksonomię są studia nad znaczeniem barwy i skulptury spor w systematyce rodzaju *Asterella* (D. G. Long).

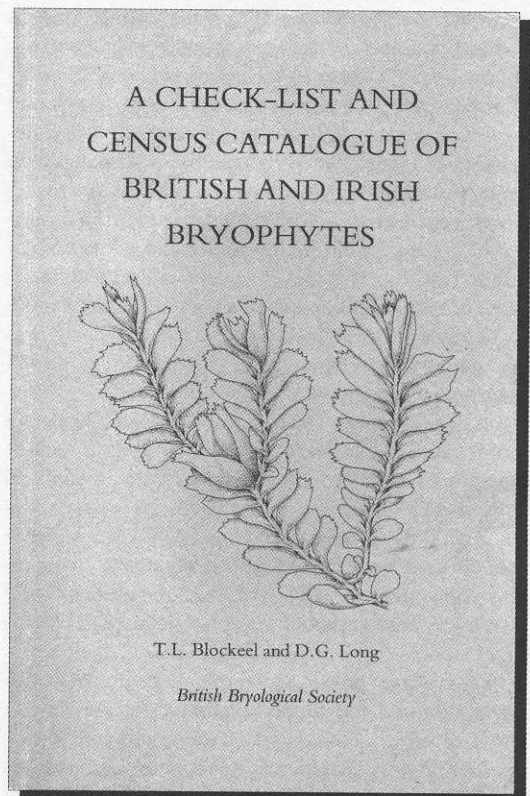
Czytelnikom parającym się badaniami eksperymentalnymi nad mszakami należy polecić interesu-

jące rozważania o morfogenezie (J. G. Duckett, A. M. Schmid, R. Ligrone) i grawitropizmie spletki (F. D. Sack, T. A. Wagner, V. D. Kern). Równie ważne jest przedstawienie nowych perspektyw w badaniach fizjologicznych i biofizycznych mszaków (J. A. Raven, H. Griffiths, E. C. Smith, K. C. Vaughn). Ich dopełnieniem jest kilka innych artykułów prezentujących wyniki szczegółowych badań, np. nad ekofizjologią barwników fotosyntetycznych u mszaków wodnych (J. Martínez-Abigair, E. Nuñez-Olivera) czy wpływem ozonu i azotu atmosferycznego na mszaki (J. A. Lee i in.).

Jako całość książka może zadowolić najbardziej wymagających i wybrednych czytelników i można być pewnym, że będzie ona swoistym bestsellerem briologicznym.

Ryszard OCHYRA

BLOCKEEL T., LONG D. G., *A check-list and census catalogue of British and Irish bryophytes*. British Bryological Society, Cardiff, 1998, ss. 208, ryc. 6. Miękka opr., format 14,0 × 21,7 cm. ISBN 0-9507639-7-7.

Wyspy Brytyjskie należą bezspornie do najlepiej zbadanych pod względem briologicznym obszarów, zarówno w Europie jak i w świecie. Jest to zasługa nie tylko dużej liczby aktywnie działających briologów, ale również sprawnie i efektywnie działającego systemu gromadzenia danych. Zaproponowany w 1852 r. dla Wielkiej Brytanii, a w 1901 r. dla Irlandii, system "vice-counties" ma zbyt wiele zalet, aby uwzględnione zostały głosy jego krytyków, proponujących zastąpienie go innymi systemami. Ponadto wrócił już na tyle głęboko w tradycję badań briologicznych na Wyspach Brytyjskich, że biorąc poprawkę na tradycyjny konserwatyzm mieszkańców tych wysp, nie należy spodziewać się jego odrzucenia.

Od chwili utworzenia w 1896 r. *Moss Exchange Club*, przekształconego z czasem w *British Bryological Society*, co pewien czas publikowano katalogi mszaków Wysp Brytyjskich. Początkowo były to oddzielne listy dla wątrobowców i mchów, ale ostatni taki katalog wydany w 1981 r.¹ łączył już obie te grupy. Opracowania te były nie tylko wykazami gatunków mszaków znanych z Wysp Brytyjskich, ale zawierały one także dane o ich występowaniu w "vice-counties".

Omawiany katalog został opracowany dokładnie według tego samego schematu jak poprzednie wydanie z 1981 r. Kilka gatunków zostało skreślonych z listy, gdyż podano je błędnie z Wysp Brytyjskich, np. *Andreaea crassinervia* Bruch, *A. obovata* Thed., *Racomitrium microcarpon* (Hedw.) Brid. czy *Schistidium boreale* Poelt. Wykluczono również szereg taksonów wewnątrzgatunkowych, gdyż ich status taksonomiczny jest wątpliwy. Oczywiście taksony te zostały zastąpione licznymi gatunkami, które zostały stwierdzone po raz pierwszy na tym obszarze w ciągu ostatnich 20 lat, np. *Seligeria campylopoda* Kindb., *Bryum archangelicum* B., S. & G. czy *Sanionia orthothecoides* (Lindb.) Loeske, a kilka z nich opisano nawet jako nowe dla nauki, np. *Pictus scoticus* Townsend i *Thamnobryum cataractarum* Hodgetts & Blockeel.

Na Wyspach Brytyjskich rośnie obecnie 1046 gatunków mszaków, nie licząc licznych podgatunków i odmian, w tym 292 gatunki wątrobowców, 4 glewików i 750 mchów. Należą one, odpowiednio, do 84, 4 i 191 rodzajów. Ułożone są one w porządku systematycznym, w zasadniczych zarysach zgodnym z będącymi w przygotowaniu nowymi wydaniem Flor mchów i wątrobowców Wysp Brytyjskich A. J. E.

Smitha i J. A. Paton, chociaż uwzględnione zostały liczne nowe propozycje w klasyfikacji, szczególnie w rodzinie *Pottiaceae* i w rzędzie *Hypnales*. Lista opatrzona jest wieloma przypisami, w których autorzy uzasadniają podjęte decyzje lub podają bliższe informacje o danym taksonie. Nazwiska autorów nazw cytowane są za Brummittem i Powellem (1992), który to system zyskuje coraz większą popularność, chociaż, co trzeba otwarcie powiedzieć, w wielu wypadkach proponowane sposoby ich zapisu nie należą do najwygodniejszych. Odnotować również warto 3 nowe kombinacje nomenklatoryczne w rodzaju *Sphagnum* L.: *S. capillifolium* (Ehrh.) Hedw. subsp. *rubellum* (Wils.) M. O. Hill, *S. subnitens* Russ. & Warnst. var. *ferrugineum* (Flatberg) M. O. Hill i *S. fallax* (Klinggr.) Klinggr. subsp. *isoviitae* (Flatberg) M. O. Hill.

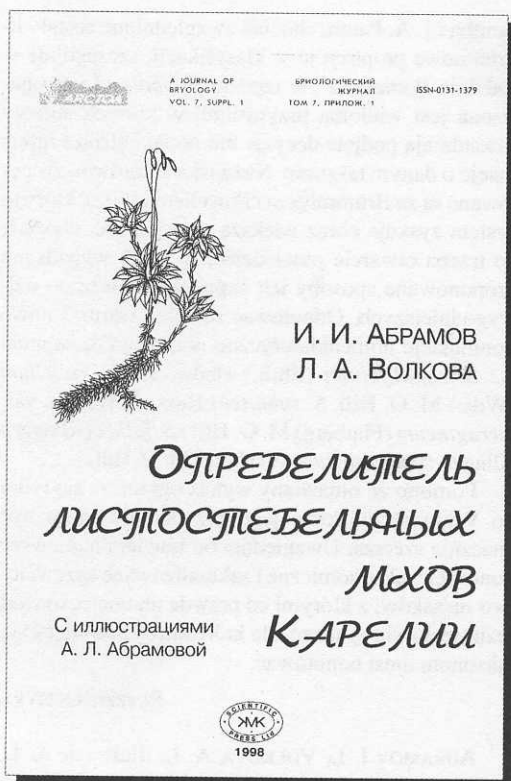
Pomimo że omawiany wykaz ogranicza się tylko do Wysp Brytyjskich, jego przydatność może być znacznie szersza. Uwzględnia on bowiem najnowsze koncepcje taksonomiczne i zaktualizowane nazewnictwo mszaków, z którymi co prawda niekoniecznie od razu trzeba się zgadzać, ale które każdy szanujący się taksonom musi odnotować.

Ryszard OCHYRA

ABRAMOV I. I., VOLKOVA A. L. (ilustracje A. L. ABRAMOVA), *Opredelitel' listostebel'nykh mchov Karelii*. Arctoa, Volume 7, Supplement 1. KMK Scientific Press Ltd., Moskva (?), 1998, ss. 390, ryc. 126. Miękka opr., format 18,8 × 26,5 cm. ISBN 5-87317-056-8; ISSN 0131-1379.

Położona we wschodniej Fennoskandii, między Morzem Białym a Zatoką Fińską, Karelia jest niziną krainą o polodowcowym krajobrazie zdominowanym przez bagna, tajgę i jeziora, z których Ładoga i Onega są największymi w Europie. Przeważająca część Karelii należy obecnie do Rosji jako republika autonomiczna, a tylko niewielki jej skrawek położony jest w granicach Finlandii, chociaż przed pamiętną wojną zimową 1939-40 kraj ten utracił pokaźny fragment Karelii na rzecz Rosji. Flora mchów tej krainy była od dawna przedmiotem badań, głównie briologów fińskich, a ukoronowaniem ich działalności na tym terenie jest klasyczna dziś praca M. J. Kotilainena *Über das boreale Laubmooselement in Ladoga-Karelien* wydana w 1929 r. Omawiana książka jest pierwszą pełną Florą mchów Karelii oraz przyległych do niej obszarów prowincji leningradzkiej i murmańskiej, a jej autorami są byli pracownicy Instytutu Botaniki im. Komarova w St. Petersburgu: zmarły w 1990 r. I. I. Abramov i L. A. Volkova, która po przejściu na emeryturę w 1992 r. nie kontynuuje badań

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 31(1): 49-50 (1987).

brilogicznych. Stąd też trudu ostatecznego przygotowania książki do druku podjęła się A. L. Abramova, żona pierwszego z autorów, która przygotowała również rycinę.

Na obszarze objętym Florą rośnie około 450 gatunków mchów, przy czym autorzy włączyli tu również gatunki bezpośrednio nie znane z Karelii, ale występujące na obszarach przyległych, a których znalezienie na badanym obszarze jest bardzo prawdopodobne. Książka jest typową Florą, zawierającą opisy wszystkich taksonów, klucze do ich oznaczania oraz dane ekologiczne i briogeograficzne. Większość gatunków jest zilustrowana dobrymi rycinami kreskowymi. Słabą stroną Flory są niestety dane, a właściwie ich brak, o lokalnym rozmieszczeniu gatunków, które właśnie powinny być najmocniejszą stroną takich opracowań. Sprowadzają się one do lakonicznych informacji typu: rzadki, bardzo rzadki czy szeroko rozprze-strzeniony. Tymczasem dane o lokalnym rozmieszczeniu gatunków rzadkich miałyby ogromną wartość dla badaczy zajmujących się chorologią mchów europejskich. A tak pozostaje tylko albo sięganie po klasyczną pracę M. J. Kotilainena, która na pewno zawiera niepełne dane, albo prowadzenie specjalnych badań w zielnikach, przede wszystkim w St. Petersburgu.

Flora nie zawiera żadnych nowości taksonomicznych i należy ją zaliczyć do dzieł prezentujących raczej staromodne ujęcia taksonów, które dzisiaj mało kto akceptuje, np. rodzajów *Drepanocladus* (Müll. Hal.) G. Roth, *Cratoneuron* (Sull.) Spruce, *Thuidium* B., S. & G., *Isopterygium* Mitt., *Polytrichum* Hedw. czy *Barbula* Hedw. Sporo do życzenia pozostawia również nazewnictwo samych taksonów. Chociaż autorzy bardzo starali się dostosować je do obecnie obowiązujących standardów, to nie uniknęli błędów, używając niepoprawnych nazw dla kilku gatunków, np. *Oxystegus cylindricus* (Brid.) Hilp. (= *O. tenuirostris* (Hook. & Tayl.) A. J. E. Sm.), *Dicranum bergeri* Bland. (= *D. undulatum* Brid.), *Brachythecium curtum* (Lindb.) Lange & C. Jens. (= *B. oedipodium* (Mitt.) Jaeg.) czy *Bryum stenotrichum* Müll. Hal. (= *B. amblyodon* Müll. Hal.).

Pomimo pewnych niedociągnięć omawiana książka jest ważnym przyczynkiem do literatury briologicznej, eliminującym kolejną białą plamę na briologicznej mapie Rosji, której flora mchów ciągle należy do najslabiej zbadanych w Europie, co nikogo nie powinno zaskakiwać mając na uwadze rozległość obszaru i niewielką liczbę briologów tam działających.

Ryszard OCHYRA

JÓHANSSON B., *Íslenskir mosar. Breytingar og skrár [Icelandic bryophytes. Changes and lists]*. Fjörliit Náttúrufræistofnunar No. 36, ss. 101, ryc. 24, Náttúrufræistofnun Íslands, Reykjavík, 1998. Miękka opr., format 24,4 × 17,0 cm. Cena: nie podano. ISSN 1027-832x.

Opublikowany w grudniu 1998 r. szesnasty zeszyt Flory mchów Islandii zamyka dziesięcioletni okres pracy nad tym ważnym przedsięwzięciem wydawniczym¹. Tyle bowiem czasu potrzebował B. Jóhannsson, bliżej nie znany w międzynarodowej społeczności briologów i jedyny aktywnie działający w tym wyspiarskim kraju briolog, na opracowanie pełnej Flory mchów Islandii. Jest to osiągnięcie wręcz rekordowe zważywszy, że opracowanie to jest jednocześnie atlasem rozmieszczenia mchów islandzkich, prezentującym zasięgi geograficzne wszystkich gatunków w dziesięciokilometrowej siatce kwadratów.

Jak można było się spodziewać, omawiany zeszyt zawiera niezbędne sprostowania i uzupełnienia oraz

¹Porównaj recenzje R. Ochry: *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 36(2): 498 (1991), *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 422 (1996) i 4: 350 (1997) oraz *Wiadomości Botaniczne* 41(2): 111-112 i 41(3-4): 146-147 (1998).

indeksy nazw łacińskich i islandzkich wszystkich gatunków i rodzajów mchów. W wykazie mszaków autor zawarł również wszystkie znane z Islandii wątrobowce i glewiki (w sumie 147 gatunków należących do 52 rodzajów), ale zastrzega się, że jest to lista bardzo prowizoryczna, mająca na celu zorientowanie czytelników odnośnie do składu hepaticoflory Islandii, która wymaga gruntownych badań.

Najważniejszą zmianą jaką czytelnik znajdzie w omawianym fascykułe jest zupełnie nowe ujęcie taksonomiczne trudnego rodzaju *Schistidium* Bruch & Schimp. Autor przyjął niedawno zaproponowaną przez norweskiego badacza H. H. Bloma koncepcję taksonomiczną kompleksu *S. apocarpum*², dzięki czemu liczba gatunków z tego rodzaju wzrosła na Islandii z 12 do 18, a jeden z nowych gatunków, *S. frigidum* Blom, należy do pospolitych w tym kraju. Opracowany został nowy klucz do gatunków *Schistidium*, a dla kilku z nich poprawione zostały opisy, zmienione rysunki i mapy rozmieszczenia geograficznego.

Autor zaakceptował również takie rodzaje jak *Dryptodon* Brid., *Polytrichastrum* G. L. Sm., *Pseudoscleropodium* (Limpr.) Fleisch. i *Syntrichia* Brid., co pociągnęło za sobą niezbędne zmiany w nazewnictwie gatunków. W kilku wypadkach zmienione zostały nazwy gatunków w następstwie postępu w badaniach taksonomicznych i nomenklatorycznych, chociaż zamiany *Plagiopus oederianus* (Sw.) Crum & Anderson na *P. oederi* (Brid.) Limpr. i *Grimmia alpestris* (Web. & Mohr) Schleicher na *G. sudetica* Schwaegr. nie są uzasadnione i nazwy te powinny być utrzymane. Autor przeprowadził również obszerną dyskusję na temat statusu taksonomicznego *Polytrichastrum norvegicum* (Hedw.) Schljak., uznając go za odrębny gatunek, różniący się od *P. sexangulare* (Brid.) G. L. Sm.

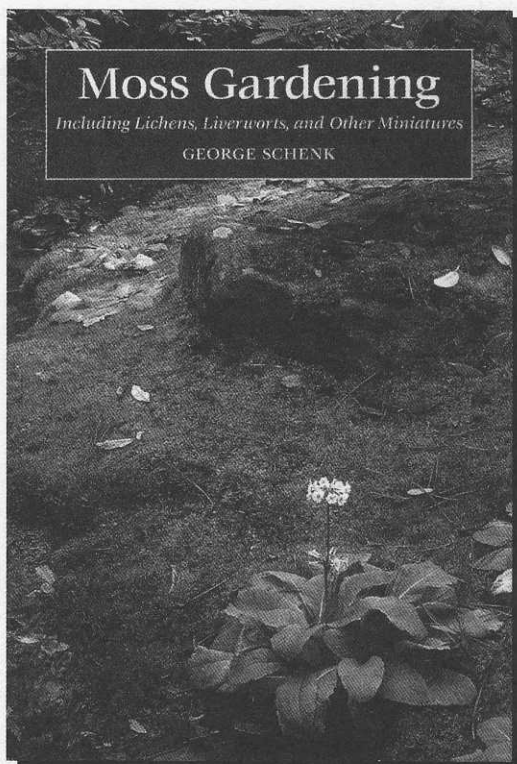
Uwzględniając wszystkie poprawki, zmiany i nowo stwierdzone gatunki, flora mchów Islandii liczy obecnie 456 gatunków należących do 146 rodzajów. Jest to liczba znaczna, biorąc pod uwagę wysoką szerokość geograficzną tej wyspy, ale można się spodziewać, że przyszłe badania dorzucą jeszcze niejednego nowego gatunku dla tego obszaru, a omówiona Flora powinna być znakomitym przewodnikiem dla wszystkich bryologów prowadzących tu badania.

Na koniec pozostaje miły obowiązek pogratulowania B. Jóhannssonowi pomyślnego ukończenia tego dzieła i życzenie mu równie owocnych studiów nad florą wątrobowców Islandii.

Ryszard OCHYRA

SCHENK G. *Moss gardening including lichens, liverworts and other miniatures*. Timber Press, Portland, Oregon, 1998, 261 str., 97 wielobarwnych fotografii. Opr., format 23,5 × 16,0 cm. Cena: 34,95 USD. ISBN 0-88192-370-2.

Dla większości ludzi ogrodnictwo nieodparcie kojarzy się z roślinami naczyniowymi, zwłaszcza z niektórymi ich przedstawicielami, którzy natychmiast przyciągają uwagę obserwatora dzięki swym barwnym kwiatom czy oryginalnym formom wzrostu. Powszechnie pomijane są przez ogrodników drobne i niepozorne rośliny zarodnikowe, które w popularnym żargonie określane są przez laików jako „mchy”, za którą to nazwą kryją się rozmaite grupy wcale blisko ze sobą nie spokrewnionych roślin i grzybów, przede wszystkim mchy, glewiki, wątrobowce i porosty. To że jest to niesłuszne podejście, jako pierwsi odkryli Japończycy, a docierające od czasu do czasu pocztówki ze słynnymi mszystymi ogrodami w Kioto, powinny przekonać niedowiarków co do walorów dekoracyjnych tych niewielkich i nie zawsze rzucających się w oczy roślinek. Z Japonii moda na mszyste ogrody, podobnie jak wiele innych „wynalazków” Kraju Kwitnącej Wiśni, rozprzestrzeniła się szeroko

² Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 4: 401–402 (1997).

po świecie i dzisiaj ogrody wykorzystujące mszaki jako rośliny dekoracyjne są przedmiotem fascynacji wielu ludzi, zwłaszcza w Europie i Ameryce Północnej.

Zakładanie i utrzymywanie mszystych ogrodów wymaga nie tylko nakładu pracy, ale także elementarnej znajomości biologii i ekologii mszaków i innych miniaturowych roślin, a także zupełnie innych od tradycyjnych metod ich przesadzania i namnażania. Wszystkim pragnącym bliżej zainteresować się, a może i założyć taki ogród, należy polecić niniejszą książkę, która jest bodajże pierwszym w literaturze przewodnikiem i podręcznikiem szeroko omawiającym wszystkie zagadnienia związane z wykorzystaniem w ogrodnictwie mszaków i innych miniaturowych organizmów. Autor prezentuje w niej swoje doświadczenie i wiedzę, zdobyte w ciągu kilkudziesięciu lat praktyki w tej dziedzinie.

Na treść książki składa się 15 rozdziałów napisanych żywym i bardzo zajmującym językiem oraz bogato ilustrowanych wspaniałymi kolorowymi fotografiami. Są one nie tylko świetnym uzupełnieniem omawianych zagadnień, ale również najlepszym potwierdzeniem zachwalanych przez autora walorów dekoracyjnych mszaków. Szczególne wrażenie na czytelniku powinien wywrzeć fotograficzny esej w rozdziale 9, poświęcony mchom w zimowym krajobrazie. Po niezbędnych wyjaśnieniach wstępnych odnośnie do grup będących przedmiotem rozważań, autor zaczyna swoją wędrówkę po mszystych ogrodach, rozpoczynając ją oczywiście od Japonii, a w najważniejszych ogrodach europejskich kończąc. W kilku kolejnych rozdziałach prezentuje mszaki i porosty jako element dekoracyjny w alpinariach, ogrodach skalnych, na dachach i murach, a także mówi o wykorzystaniu walorów ozdobnych mchów tworzących kobierce. Mszaki mogą być również hodowane z powodzeniem w doniczkach, rozmaitych pojemnikach oraz terrariach, a niezwykle kompozycje można uzyskać sadząc je z miniaturowymi drzewkami bonsai. „Klombry” mszyste narażone są oczywiście na szkodliwe działanie zwierząt, ptaków i rozmaitych szkodników oraz na wysychanie. W osobnym rozdziale autor podaje więc wiele praktycznych rad jak najlepiej chronić je przed takimi szkodliwymi działaniami.

W końcowej części książki znajduje się przegląd mchów, wątrobowców i porostów najlepiej nadających się do uprawy w mszystych ogrodach. Wiele z nich zilustrowanych jest efektownymi fotografiami, potwierdzającymi, że fascynacja nimi ma pełne uzasadnienie. Większość z nich jest tak znakomita technicznie, że identyfikacja gatunków przy ich pomocy nie powinna nastęrczać kłopotów. Mimo że autor nie jest zawodowym briologiem, jego oznaczenia są popraw-

ne. Jedynym wyjątkiem jest tu fotografia podpisana jako *Sphagnum imbricatum*, która ponad wszelką wątpliwość przedstawia jakiś gatunek z sekcji *Cuspidata*. Niestety jego dokładne oznaczenie tylko na podstawie samego zdjęcia jest niemożliwe.

Tę uroczą i przyjemnie napisaną książkę można polecić wszystkim miłośnikom sztuki ogrodniczej, zwłaszcza poszukującym nowych i oryginalnych elementów zdobniczych wśród roślin. Odkrywa ona przed nimi fascynujący świat miniaturowych roślin, które rosnąc w rozmaitych darniach i poduszkach prezentują wyjątkowe, subtelne piękno.

Ryszard OCHYRA

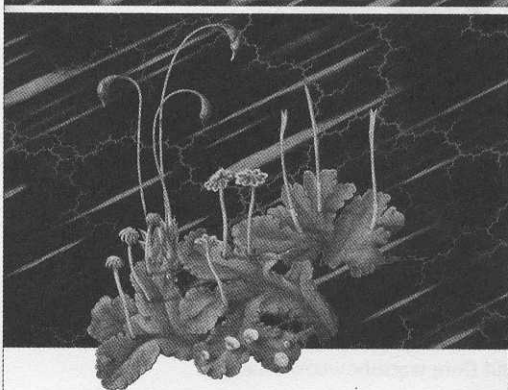
ZHAO ZUNTIAN, CAO TONG (red.), *Flora bryophytorum shandongicorum*. Shandong Science and Technology Press, 1998, str. [8] + 2 + 2 + 339, ryc. 337. Opr., format 25,5 19,1 cm. ISBN 7-5331-2041-8.

Shandong jest stosunkowo niewielką prowincją we wschodnich Chinach, położoną w miejscu ujścia Huang He do Morza Żółtego. Jest to obszar wyżynny i górzysty, mający ciepły, monsunowy klimat i bardzo urozmaiconą budowę geologiczną i geomorfologiczną z szeregiem masywów górskich wznoszących się powyżej 1000 m n.p.m., najwyższy z których, Tais-

山东苔藓植物志

FLORA BRYOPHYTORUM SHANDONGICORUM

赵遵田 曹同 主编

山东科学技术出版社

han, osiąga 1524 m n.p.m. Pomijając kilka drobnych przyczynków z okresu kolonialnego, badania brioflory tego obszaru rozpoczęły się na dobrą sprawę dopiero w latach 50., a ich intensyfikacja nastąpiła dopiero w początkach lat 80. Zaowocowały one szeregiem opracowań florystycznych poświęconym różnym masynom górskim, a omawiana książka, będąca pełną, opisową Florą mchów i wątrobowców Shandongu, z kluczami do oznaczania i rycinami większości taksonów, stanowi ukoronowanie wieloletnich badań. Jest to dzieło zbiorowe, opracowane przez szereg autorów zaangażowanych w badania brioflory tej prowincji, których poczynaniami kierowali dwaj znani chińscy briologowie, Zhao Zuntian i Cao Tong.

Brioflora Shandongu liczy 368 gatunków, 3 podgatunki i 12 odmian, w tym 73 gatunki, 1 podgatunek i 4 odmiany wątrobowców i glików oraz 295 gatunków, 2 podgatunki i 8 odmian mchów. Z oczywistych względów językowych, książka ta poza Chinami będzie miała ograniczoną użyteczność. Warto ją jednak mieć w księgozbiórze chociażby ze względu na dobrą ikonografię. Prawie wszystkie gatunki są zilustrowane rycinami kreskowymi, które są szczególnie istotne i użyteczne w przypadku mało znanych gatunków ostatnio opisanych przez chińskich badaczy. W kilku wypadkach na podstawie samych tylko rycin można mieć jednak poważne wątpliwości co do poprawności oznaczeń gatunków, np. *Brachythecium reflexum* (Starke) B., S. & G. czy *Hygroamblystegium noterophilum* (Sull. & Lesq.) Warnst. W przypadku tego ostatniego gatunku byłoby to pierwsze jego stwierdzenie poza Ameryką Północną. Jednakże wyraźne komórki skrzydłowe liści jednoznacznie wskazują, że okaz ten należy do *Cratoneuron filicinum* (Hedw.) Spruce var. *atrovirens* (Brid.) Ochyra. Niezwykłą cechą jest również skręcony kończyk liścia u *Brachythecium rutabulum* (Hedw.) B., S. & G., który u tego gatunku jest zawsze płaski, podczas gdy takie skręcenie jest typowe dla niektórych gatunków z rodzajów *Eurhynchium* B., S. & G. czy *Rhynchostegium* B., S. & G.

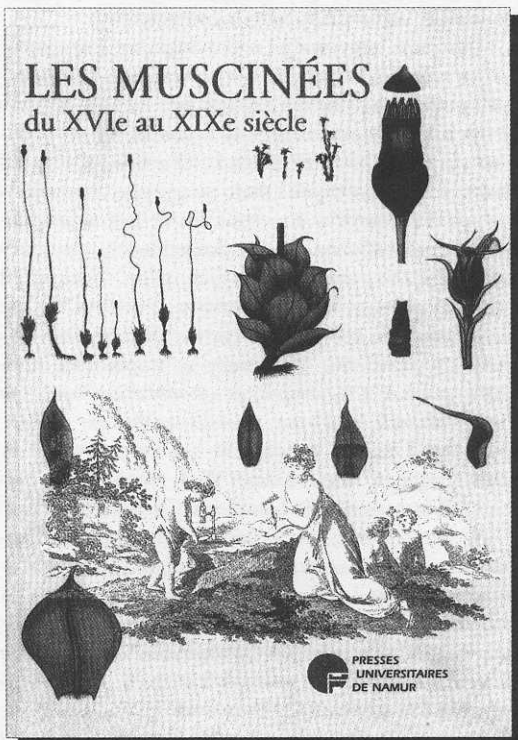
Ujęcia gatunków i nazewnictwo są na ogół poprawne i zgodne z obecnie obowiązującymi standardami. Autorzy i redaktorzy przeoczyli niestety kilka właściwych i dobrze ugruntowanych nazw, np. *Fissidens dubius* P. Beauv. [= *F. cristatus* Wils.], *Oxystegus tenuirostris* (Hook. & Tayl.) A. J. E. Sm. [= *O. cylindricus* (Brid.) Hilp.] czy *Weissia longifolia* Mitt. [= *W. crispa* (Hedw.) Mitt.]. Pewnym nieporozumieniem jest również umieszczenie *Grimmia alpestris* (Web. & Mohr) Schleich. wśród synonimów *G. affinis* Hornsch., gdyż są to dwa zupełnie różne, dobrze zdefiniowane gatunki.

Po Quinglingu, Xizangu (Tybecie) i północno-wschodnich Chinach, Shandong jest kolejną prowincją tego ogromnego azjatyckiego państwa, która oczekiwała się własnej Flory mszaków. Książka jest starannie wydana i winna dobrze służyć chińskim briologom, którzy w ostatnich latach przejawiają dużą aktywność, w tym również na arenie międzynarodowej. To tylko powinno cieszyć, gdyż na tym obszarze nadal wiele pozostało do zbadania.

Ryszard OCHYRA

DE SLOOVER J. L., BOGAERT-DAMIN A.-M. *Les muscinées du XVIe au XIXe siècle dans les collections de la bibliothèque universitaire Moretus Plantin. Bibliothèque universitaire Moretus Plantin Publication N° 8, Namur, 1999, ss. 257, liczne ryciny, 32 wielobarwne plansze. Miękka opr., format 26 × 19 cm. Cena: 1000 bef. ISBN 2-87037-270-1.*

Mszaki są starożytną grupą roślin, a ich pochodzenie jest ciągle przedmiotem licznych spekulacji opartych na skąpych i nie zawsze dobrze zachowanych materiałach kopalnych z odległych epok paleozoiku. Również nauka, która się nimi zajmuje – briologia – sięga swymi korzeniami do okresu Renesansu, kiedy rodziła się nowożytna botanika. Co prawda w ostat-

nim wydaniu *Encyklopedii biologicznej* z 1998 r., reklamowanej przez wydawcę jako „największą i najbardziej aktualną tego typu publikację na świecie”, można znaleźć stwierdzenie, że twórcą briologii jest niemiecki botanik A. H. de Bary (T. 1, str. 274), ale informację tę należy potraktować raczej w kategoriach [ponurego] żartu naukowego. Kiedy ten skądinąd zasłużony badacz przyszedł na świat w 1831 r., nauka o mszakach była już w pełni ukształtowaną gałęzią wiedzy, dysponującą ogromną literaturą o fundamentalnym znaczeniu dla poznania tych roślin. Również same terminy „briologia” czy „muskologia” były już dobrze ugruntowane w dziełach S. E. Bridela, Th. F. L. Neesa von Esenbecka, Ch. F. Hornschucha i J. Sturma, nie mówiąc już o nieco późniejszej, epokowej *Bryologia europaea* Ph. Brucha, W. Ph. Schimpera i Th. Gümbela, wydawanej przez 20 lat począwszy od 1836 r., kiedy wątpliwym było czy de Bary umiał już czytać i pisać. Wszystkim, którzy pragnęliby poznać rzeczywiście historię briologii, należy gorąco polecić omawianą tu książkę. Autorzy wybrali niezwykle atrakcyjny a zarazem sugestywny sposób jej przedstawienia, a mianowicie poprzez pryzmat ikonografii briologicznej w dziełach o mszakach znajdujących się w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej w Namur. Ponieważ księgozbiór ten obejmuje prawie komplet najstarszej literatury briologicznej, więc przegląd ten jest jak najbardziej pełny i kompetentny.

Ilustracje odgrywały i nadal odgrywają ogromnie ważną rolę we wszelkich opracowaniach poświęconych mszacom i stąd też zajmują one zwykle poczesne miejsce w większości Flor. Technika ich wykonywania przeszła również długą i ciekawą ewolucję, od bardzo schematycznych i mało precyzyjnych renesansowych drzeworytów po współczesne ilustracje oddające z fotograficzną wręcz dokładnością struktury morfologiczne i anatomiczne tych roślin. Wiele dzieł z drugiej połowy XVIII i pierwszej połowy XIX w. zawiera ręcznie kolorowane ryciny, które są prawdziwymi arcydziełami. Wystarczy tu wspomnieć chociażby plansze z *Descriptio et adumbratio muscorum frondosorum* J. Hedwiga, *Species muscorum frondosorum* tegoż autora z licznymi suplementami C. F. Schwägrichena, *Musci exotici* W. J. Hookera czy *Deutsche Kryptogamische Gewächse* Ch. Schkuhra.

W zarysowanej przez siebie historii briologii autorzy wyróżniają szereg okresów znaczonych epokowymi dziełami i odkryciami. W starożytności i w średniowieczu niewiele wiedziano o mszakach, chociaż wspomina o nich już Dioskorydes w słynnej *De materia medica*. Zwrot nastąpił dopiero w okresie Odrodzenia i w dziełach O. Brunfelsa, L. Fuchsa, P. A. Mattioli, R. Dodoensa czy M. Lobeliusa mchy są

już szeroko opisywane i ilustrowane. Przełomowe znaczenie w badaniach nad mszakami (i innymi roślinami zarodnikowymi) miało oczywiście odkrycie mikroskopu, a wydana w 1605 r. przez R. Hooke'a *Micographia* zawiera pierwszą rycinę struktur mikroskopowych mchu, prawdopodobnie *Bryum capillare*. Od tego czasu mikroskopowanie stało się normą w badaniach nad mszakami, a rozmaite szczegóły ich budowy anatomicznej ilustrowane były m.in. przez J. Bauhina, M. Malpighiego, P. Magnola, J. P. de Tournefoura, J. J. Scheuchzera i S. Vaillanta.

Odkrycie istoty rozmnażania piciowego u mszaków przez P. A. Micheliego w 1729 r. było kolejnym kamieniem milowym w historii botaniki, gdyż doprowadziło do wyróżnienia kryptogamów jako grupy roślin różniącej się zasadniczo od fanerogamów. Od tego epokowego odkrycia już tylko krok dzielił od wyodrębnienia się briologii jako oddzielnej nauki i wszyscy zgodnie jej ojcostwo przypisują J. J. Dilleniuszowi. Wydana przez niego w 1741 r. w Oksfordzie *Historia muscorum* jest swego rodzaju Biblią dla briologów, a większość gatunków wyróżnionych w tym dziele została zaakceptowana przez K. Linneusza w *Species plantarum*, które zostały uznane za punkt wyjściowy nazewnictwa wątrobowców, glewików i torfowców. Twórcą nowoczesnej briologii jest J. Hedwig, odkrywca przemiany pokoleń u mszaków, właściwej funkcji gametangiów i perystomu, nie mówiąc już o wykazaniu różnic między mchami, glewikami i wątrobowcami. Jego wydane pośmiertnie w 1801 r. dzieło, *Species muscorum frondosorum*, zostało uznane za punkt wyjściowy nomenklatury mchów. Nawiasem mówiąc, to sławne nazwisko, uhonorowane w nazwach czołowych czasopism poświęconych roślinom zarodnikowym, *Hedwigia* i *Nova Hedwigia*, zdaniem redaktorów „epokowej” *Encyklopedii przyrodniczej* również nie zasłużyło nawet na najmniejszą wzmiankę.

W osobnym, najdłuższym rozdziale przedstawiona została historia briologii w okresie posthedwigowskim. Zaznaczył się on opublikowaniem wielu dzieł o fundamentalnym znaczeniu dla nauki o mszakach, m.in. szeregu suplementów do *Species muscorum frondosorum* przez Ch. F. Schwägrichena (1811–1842), *Muscolgiae hibernicae spicilegium* D. Turnera (1804), *Deutsche Kryptogamische Gewächse* Ch. Schkuhra (1810) oraz *Musculologia recentiorum* z suplementami przez S. E. Bridela (1797–1819) i tegoż autora *Bryologia universa* (1826–1827). Ich zwieńczeniem była wspomniana wyżej monumentalna *Bryologia europaea* (1836–1855). Obok Flor o znaczeniu ogólnym osobny rozdział poświęcony został Florom lokalnym zawierającym ilustracje mchów, m.in. Niemiec, Francji, Belgii, Wielkiej Brytanii, Ho-

landii, a nawet obszarów egzotycznych (Antarktyka, Indie, Ameryka Południowa). Niektóre z nich, np. *Scottish cryptogamic Flora* R. K. Greville'a (1823–1828) czy *Flore cryptogamique de la Belgique* C.-H. Delogne'a (1883), mimo lokalnego charakteru, są dziełami o znaczeniu uniwersalnym.

Ostatni rozdział książki autorzy poświęcają eksykatom mszaków znajdującym się w zbiorach biblioteki im. M. Plantina. Wiele dawnych wydawnictw zielnikowych było oprawionych w formie książkowej, w bogato nieraz zdobionych okładkach, i zawierały wspaniale wypreparowane okazy opatrzone drukowanymi etykietami, wśród których nierzadko znaleźć można różne typy nomenklatoryczne. W przeciwieństwie do księgozbioru, zbiór eksykatów nie jest reprezentatywny, chociaż znajdują się tu 42 fascykuły słynnych *Cryptogamische Gewächse des Fichtelgebirgs* H. Ch. Funcka, 14 fascykułów *Stirpes cryptogamae vogeso-rhenanae* J. B. Mougeota i Ch.-G. Nestlera (1810–1854) czy 2 tomy *Musci americani* Th. Drummonda (1828).

Przedstawienie historii briologii przez pryzmat 95 ksiąg i eksykatów jest oryginalnym i godnym naśladowania pomysłem. Książkę tę należy gorąco polecić nie tylko biohistorykom i taksonomom, dla których obcowanie ze starymi księgami jest chlebem powszednim, ale przede wszystkim briologom zajmującym się florystyką, briogeografią, ekologią czy innymi pokrewnymi dziedzinami. Dla wielu z nich cytowanie autorów nazw i danych bibliograficznych, nie mówiąc już o zmianach nomenklatorycznych, jest niepotrzebnym i uciążliwym obciążeniem. Tymczasem żadna dyscyplina nauki, zwłaszcza taksonomia, nie może pomyślnie się rozwijać bez odwoływania się do historii. Zaletą omawianej książki jest bardzo bogata ikonografia, prezentująca liczne reprodukcje tytułowych stron omawianych dzieł, jak też liczne tablice, w tym również wielobarwne plansze. Wiele z nich należy dziś do białych kruków bibliofilskich i przeciętny briolog, pracujący poza dużymi ośrodkami akademickimi, ma niewielkie szanse na zapoznanie się z oryginałami. Ta książka stwarza szanse przynajmniej na zapoznanie z przykładami dawnej ikonografii i być może zachęci do sięgnięcia do oryginałów. Autorom należy pogratulować tego znakomitego opracowania, które wypełnia dotkliwą lukę w briologicznej literaturze biohistorycznej.

Ryszard OCHYRA

Annotated Diatom Micrographs edited by H. Lange-Bertalot. Vol. 6. Phytogeography–Diversity–Taxonomy. A. R. G. Gantner Verlag K. G., Vaduz, 1999, ss. 295. ISBN 3–904 144–09–X.

Już szósty tom wspaniale wydawanej dokumentacji ikonograficznej okrzemek ukazał się w ciągu pięciu lat. Ten dotyczy słabo dotąd zbadanych pod tym względem arktycznych regionów Eurazji. Pierwszą część opracowania dotyczy słodkowodnych i brakicznych taksonów z grupy *Pennatae* (*Centricae* opracowane będą w osobnym tomie). Doskonała pod względem technicznym dokumentacja fotograficzna zgrupowana jest w 74 tablicach. Jej walory podkreśla użycie najwyższej jakości papieru kredowego.

Wśród 490 taksonów opisano jeden rodzaj (*Neidiopsis*) i aż 42 gatunki jako nowe dla nauki. Wiele innych wymaga jeszcze dalszych studiów. Znalaziono je wszystkie w zaledwie 17 zebranych próbkach. Subtelne rozróżnianie szczegółów budowy krzemionkowych pancerzyków stało się możliwe dzięki zastosowaniu świetnie dobranej optyki i doskonałej techniki mikroskopii świetlnej, jak i mikroskopu skaningowego. Bez tego badanie okrzemek, zresztą też i innych systematycznych grup glonów, jest już dziś niemożliwe.

Przy opisywaniu nowych taksonów autorzy współpracowali także z innymi specjalistami; kreatorami nowych taksonów są tu też Krammer, Nörpel-Schempp, Reichardt, Warum oraz Polacy: Witkowski, Witak i Stachura. Ci ostatni opisali *Opephora krumbeinii*, jedną z najmniejszych znanych na świecie okrzemek o kolistych okrywach od 1,5 do 4,5 m średnicy, która – jak się okazuje – występuje również w Zatoce Puckiej i w Zatoce Gdańskiej oraz u licznych innych wybrzeży morskich. Polskim akcentem jest też nowy eponim *Navicula luciae* poświęcony Lucji Dzieniewicz-Chwiatkowskiej z Elbląga.

Dzieło kończy kilka notatek nomenklatorycznych: dotycząca zmiany nazwy rodzaju *Kobayasia* (*Navicula pro parte*) na *Kobayasiella* (H. Lange-Bertalot); dotycząca zmiany nazw szeregu gatunków z rodzaju *Achnanthes* na *Achnanthydium*, *Nupela* i *Planorhynchium* (H. Lange-Bertalot); oraz ustanowienie ważności nazwy nowego rodzaju *Cymbopleura*, określającej poprzednio podrodzaj w rodzaju *Cymbella* (K. Krammer). Jest też krótka uwaga z ilustracją o *Didymosphaenia dentata* (Dorog.) Skv. & Meyer (D. Metzeltin & H. Lange-Bertalot).

Tom ten powinien się znaleźć na stole wszystkich badających okrzemki.

HORST LANGE-BERTALOT H., GENKAL S. I. *Diatomeen aus Sibirien I. Inseln im Arktischen Ozean (Yugorsky-Shar Strait)*. Iconographia Diatomologica,

Jadwiga SIEMIŃSKA

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- IX EXPEDITION OPTIMA ITINERA MEDITERRANEA – EXPEDITION TO WEST BLACK SEA COAST, BULGARIA, 20 V–9 VI. 1999

Informacja: Dr. M. Anchev, Institute of Botany, Bulgarian Academy of Sciences, Acad. G. Bonchev Str., Bl. 23, BG-1113 Sofia, BULGARIA

Tel. +359 2 9792159 lub +359 2 9793764

Fax: +359 2 719032

E-mail: botmanch@iph.bio.bas.bg <http://www.bgbm.fu-berlin.de/OPTIMA/default.htm> <http://www.bio.bas.bg/botany/OPTIMAexpedition.html>

<http://www.bgbm.fu-berlin.de/OPTIMA/default.htm>

www.bio.bas.bg/botany/OPTIMAexpedition.html

- BRYOPHYTE PHYLOGENY AND INTERRELATIONSHIPS WITH EARLY EMBRYOPHYTES, 2–3 VI 1999

Informacja: Science promotion Section, The Royal Society, 6 Carlton House Terrace, London, SW1Y 5AG, United Kingdom <http://www.royalsoc.ac.uk>

- NEW ZEALAND BOTANY AT THE END OF THE MILLENNIUM, 16–18 VI 1999

Informacja: Mrs Petra Palmer, Landcare Research, PO Box 69, Lincoln 8152, NEW ZEALAND

Tel. ++03 3256700

Fax: ++04 3252418

E-mail: palmerp@landcare.cri.nz

- IV SESJA NAUKOWA „BADANIA NAUKOWE W PIENINACH '99”, 24–25 VI 1999

Informacja: Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107b, 34–450 Krośnice n/D.

Tel. +18 2625601 wewn. 39 lub +18 2625602 wewn. 39

Fax: +18 2625603

- INTERNATIONAL TRAINING COURSE ON AQUATIC PLANT BIOLOGY AND CONTROL, 28 VI–14 VII 1999

Informacja: Center of Aquatic and Invasive Plants, IFAS-University of Florida, 7922 NW 71 ST, Gainesville, FL 32653, U.S.A.

Tel. +352 3929613

E-mail: aqplants@gnv.ifas.ufl.edu

- SIXTH SYMPOSIUM ON BIOGEOCHEMISTRY OF WETLANDS, 11–14 VII 1999

Informacja: IFAS Office of Conference, Ft. Lauderdale, Florida, U.S.A.

Tel. +352 3925830

E-mail: mrp@gnv.ifas.ufl.edu

<http://gnv.ifas.ufl.edu/~conferweb/#upcoming>

- XVI INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS (IBC), 1–7 VIII 1999

Informacja: Secretariat, XVI International Botanical Congress, Missouri Botanical Garden, P. O. Box 299, St. Louis, MO 63166–0299, U.S.A.

Tel. +[314] 577–5175

Fax: +[314] 577–9596

E-mail: ibc16@mobot.org

<http://www.mobot.org/MOBOT/Research/congress.html>

<http://www.ibc99.org>

- THE LATE MIOCENE MIGRATION OF THE ASIATIC ARID FLORAS TO EAST AND SOUTH AFRICA AND THE EVOLUTION OF HOMINIDAE – WORKSHOP DURING THE INQUA XV INTERNATIONAL CONGRESS IN DURBAN, 3–11 VIII 1999

Informacja: Dr. Oleg V. Kovalev, Zoological Institute of Russian Academy of Sciences, 199034 St. Petersburg, lub Dr. Sergey G. Zhilin, Dept. of Palaeobotany, Komarov Botanical Institute of Russian Academy of Sciences, 197376 St. Petersburg, RUSSIA.

Fax: ++812 2344512

E-mail: kov@zisp.spb.su lub zhilin@herb.bin.ras.spb.ru

lub zhilin@AH1553.spb.edu

- INTERNATIONAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL UNION FOR QUATERNARY RESEARCH (INQUA): „THE ENVIRONMENTAL BACKGROUND TO HOMINID EVOLUTION IN AFRICA”, 3–12 VIII 1999

Informacja: Dr D. Margaret Avery, INQUA XV Congress, P. O. Box 6, South Africa Museum, Cape Town 8000, SOUTH AFRICA

Tel: +27 21 243330

Fax: +27 21 246716

E-mail: mavery@samuseum.ac.za

- INTERNATIONAL CONFERENCE ON ASSIMILATE TRANSPORT AND PARTITIONING – INTEGRATION OF STRUCTURE, PHYSIOLOGY AND MOLECULAR BIOLOGY, 15–20 VIII 1999

Informacja: Assoc. Prof. Tina Offler, Co-Convenor & Conference Secretariat ICATP99, Department of Biological Sciences, The University of Newcastle, Callaghan NSW 2308, AUSTRALIA

Tel. +61 2 4215704

Fax: +61 2 49216923

E-mail: icatp@newcastle.edu.au

<http://www.newcastle.edu.au/icatp/>

- 4TH INTERNATIONAL CONIFER CONFERENCE, 22–25 VIII 1999

Informacja: Ms. Lisa von Schlippe, The Royal Botanic Gardens, Kew, Richmond, Surrey TW9 3AE, UNITED KINGDOM

Tel. +44 (0)1813325198

Fax: +44 (0)181332–5197

E-mail: l.von.schlippe@rbgkew.org.uk

- 14. INTERNATIONALES SYMPOSIUM „BIODIVERSITÄT & EVOLUTIONSBIOLOGIE”, 5–11 IX 1999

Informacja: Institut für Spezielle Botanik der Friedrich-Schiller-Universität Jena, Philosophenweg 16, D-07743 Jena, GERMANY

E-mail: jena99@otto.biologie.uni-jena.de

<http://www.uni-jena.de/biologie/spezbot>

- V CONFERENCE ON PLANT TAXONOMY, 16–19 IX 1999

Informacja: Prof. Ana Isabel D. Correla, Museu, Laboratório e Jardim Botânico, R. de Escola Politécnica, 58, P-1250-102 Lisboa, PORTUGAL
Tel. +351 1 3921800
Fax: +351 1 3970882
E-mail: taxbot@fc.ul.pt

- EURECO '99: VIII EUROPEAN ECOLOGICAL CONGRESS ON THE EUROPEAN DIMENSION IN ECOLOGY, 18–23 IX 1999

Informacja: Secretariat EURECO '99, Department of Ecology, School of Biology, UPB 119, Aristotle University, GR-540 06 Thessaloniki, GREECE
E-mail: secretariat@eureco99.auth.gr
http://www.eureco99.auth.gr

- FIFTEENTH NORTH AMERICAN DIATOM SYMPOSIUM, 22–25 IX 1999

Informacja: Sarah Spaulding, Department of Invertebrate Zoology & Geology, California Academy of Sciences, Golden Gate Park, San Francisco, CA 94118, USA
Tel: +(415) 750-7078
Fax: +(415) 750-7090
E-mail: spauldin@cas.calacademy.org
http://www.calacademy.org/research/diatoms/nads/nads.htm

- VII INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MESOZOIC TERRESTRIAL ECOSYSTEMS, IX 1999

Informacja: Secretary of the VII International Symposium on Terrestrial Mesozoic Ecosystems, Division Paleontology, Museo Argentino de Ciencias Naturales „B. Rivadavia” Avda, Angel Gallardo 470, 1405 Buenos Aires, ARGENTINA

- FOTOSYNTYZA – OD DNA DO EKOSYSTEMU, 28 IX 1999

Informacja: Dr Przemysław Wojtaszek, Instytut Chemii Bioorganicznej, Polska Akademia Nauk, Noskowskiego 12/14, 61-704 Poznań
Fax: +61 852 05 32
Email: przemow@ibch.poznan.pl

- MONITORING GRZYBÓW – MOŻLIWOŚCI I ZAGROŻENIA, 18–20 X 1999

Informacja: Mgr Jarosław Szkodzik, Zakład Algologii i Mikologii, Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16
Tel. +42 6354404
E-mail: jszk@biol.uni.lodz.pl

- „PALEOBOTANIKA POLSKA NA PRZEŁOMIE WIEKÓW” – SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA PAMIĘCI ANDRZEJA ŚRODONIA I MARII ŁAŃCUCKIEJ-ŚRODONIOWEJ, 27–28 VI 2000

Informacja: Doc. dr hab. Ewa Zastawniak, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków
Tel. +12 4215144
Fax: +12 4219790
E-mail: e.zastaw@ib-pan.krakow.pl

- 43rd SYMPOSIUM OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR VEGETATION SCIENCE, 23–28 VII 2000

Informacja: 43rd IAVS Symposium Secretariat, Department of Vegetation Science, Institute of Environmental Science and Technology, Yokohama National University, 79-7 Tokiwadai, Hodogaya-ku, Yokohama City 240-8501, JAPAN
Tel. +81 45 339-4355, 4356, 4370
Fax: +81 45 3394373
E-mail: iavs2000@kan.ynu.ac.jp

- THE SIXTH QUADRENNIAL CONFERENCE OF THE INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PALAEOBOTANY, 30 VII–3 VIII 2000

Informacja: Prof. Liu Lujun, Secretary General of IOPC-VI Organising Committee, Nanjing Institute of Geology and Palaeontology, Academia Sinica, 39 East Beijing Road, Nanjing 210008, CHINA
Tel. 86 25 6637208
Fax: +86 25 3357026
E-mail: lixx@njnet.nj.ac.cn

- 10TH INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONFERENCE (IPC-X), 24–30 VII 2000

Informacja: Prof. Liu Gengwu, Nanjing Institute of Geology and Palaeontology, Academia Sinica, Nanjing 210008, CHINA
Fax: +86 25 3357026

- HIGHER LEVEL SYSTEMATICS INCLUDING EUPHORBIACEAE, 2001

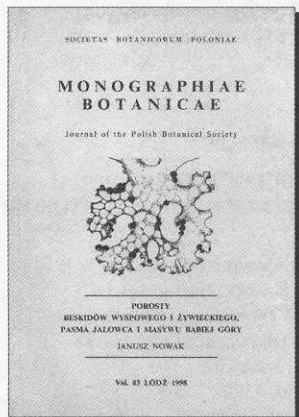
Kew, UK

- VII INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, 2002

Oslo, NORWAY

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

J. NOWAK 1998. *Porosty Beskidów Wyspowego i Żywieckiego, Pasma Jałowca i Masywu Babiej Góry*. Monographiae Botanicae, Vol. 83, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 131. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-08-3. Cena 10.00 zł

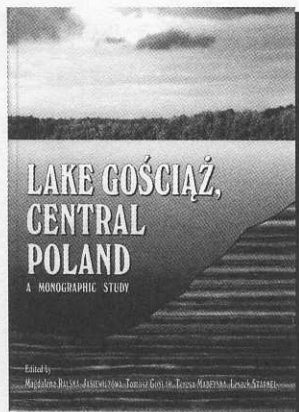
Praca zawiera niepublikowane dotychczas wyniki badań przeprowadzonych przez autora w latach 1964–1969 nad porostami Beskidów. Zawartość opracowania to przede wszystkim dwie listy gatunków porostów (dla Beskidu Wyspowego – 342 gatunki i osobno Beskidu Żywieckiego, Pasma Jałowca i Masywu Babiej Góry – 543 gatunki). Każdy z wykazów poprzedza mapa z pełnym wykazem stanowisk (361 w pierwszym i 481 w drugim przypadku). W jednym ze wstępnych rozdziałów zawarta jest ogólna charakterystyka szaty porostowej tego obszaru. Dla każdego taksonu z listy podane są ważniejsze synonimy, siedlisko, liczba stanowisk oraz precyzyjny wykaz stanowisk wraz z wysokością nad poziom morza. Lokalizację stanowisk ułatwiają podane w nawiasach nazwy gmin, miejscowości lub gór. Wielką wartość opracowania znają lichenolodzy, ale na pracę tę należy zwrócić uwagę tym wszystkim, którzy zainteresowani są badaniami Karpat.

Dystrybucja: Mgr Barbara Hon, Zarząd Główny PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; tel. +(22) 6213669

M. I. MACIOTI 1998. *Mity i Magie Ziół*. (Przełożył I. Kania). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych "Universitas", Kraków, ss. 347. ISBN 83-7052-851-1. Cena 46.00 zł

"Drzewa, rośliny, kwiaty zawsze były obecne w wyobraźni rozmaitych ludów. Dostarczały pożywienia ciału i duszy. Od tysiącleci roztaczają wokół siebie indywidualne aury, magicznie symboliczny czar... Niektóre rośliny kwitną w środowisku wielkich religii; dość pomyśleć o lotosie, związanym głównie ze Wschodem i budyzmem, o jemiole, przez długi czas uważanej za dar bogów, którzy z niebios zesłali ją na dąb... Zapachy, talizmany, esencje astralne do dziś są wokół nas, towarzysząc znakom zodiaku, rozsiewając przyjazne i ochronne aury, bądź też wywołując, jak się wydaje, rozstania i animozje. Zerwanie kwiatu czy wybór jakiegoś zapachu nie jest aktem obojętnym..."

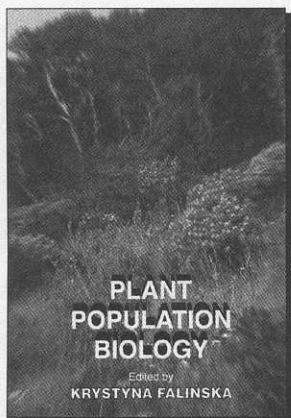
Dystrybucja: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych "Universitas", Al. 3 Maja 7, 30-063 Kraków, tel. +(12) 6343785, fax: +(12) 4234769, e-mail: box@universitas.dnd.com.pl

M. RALSKA-JASIEWICZOWA, T. GOSLAR, T. MADEYSKA, L. STARKEL (eds) 1998. *Lake Gościąg, Central Poland. A monographic study. Part 1*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, ss. 340. ISBN 83-85444-64-5. Cena 75.00 zł

W rozdziałach wstępnych książki przedstawiono współczesne środowisko Pojezierza Gostynińskiego, gdzie położone jest Jezioro Gościąg, oraz charakterystykę samego jeziora wraz z systemem połączonych z nim trzech zbiorników wodnych (Jeziora Na Jazach). Główna część pracy poświęcona jest multidyscyplinarnym badaniom historii środowiska regionu oraz jeziora w ciągu ostatnich 15 000 lat. Ich wykonanie było możliwe dzięki odkryciu w Jeziorze Gościąg unikalnej sekwencji osadów limnicznych wykazujących na niemal całej swej miąższości nie zaburzoną laminację roczną. Po dyskusji na temat litologii, pochodzenia i wieku systemu jezior Na Jazach oraz chronologii osadów Jeziora Gościąg, przedstawiono w 3 dużych rozdziałach zmiany środowiska w późnym glacie, w holocenie, oraz wpływ człowieka na jego przekształcanie się w ciągu ostatnich 8000 lat, udokumentowany badaniami archeologicznymi. W opracowaniu brało udział 39 autorów, z Polski, Holandii i Francji.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

K. FALIŃSKA (ed.) 1998. *Plant Population Biology and Vegetation Processes*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 368. ISBN 83-85444-63-7. Cena 45.00 zł

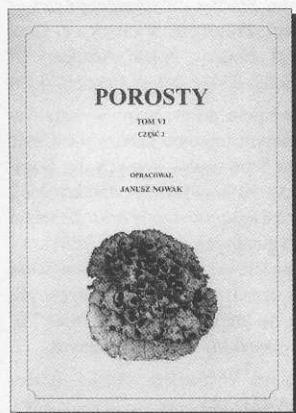
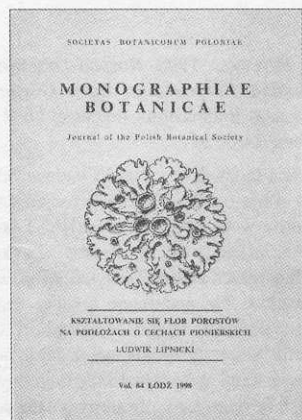
Przedstawiana monografia jest próbą analizy relacji zachodzących między procesami populacyjnymi i ekologicznymi, z uwzględnieniem wyników wielu oryginalnych, najnowszych prac oraz współczesnych idei w teorii biologii populacji i ekologii zbiorowisk roślinnych. Dzieło to, stanowiące efekt pracy kilku autorów pod redakcją prof. Krystyny Falińskiej, pracownika Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie, w znacznej mierze opiera się na rezultatach badań uzyskanych przez polskich uczonych, zwracając tym samym uwagę opinii światowej na istotny wkład polskich badaczy w rozwój biologii populacji roślin. Fakt, że monografia ukazała się w języku angielskim daje gwarancję, że jej treści będą dostępne dla wszystkich potencjalnych odbiorców interesujących się tą tematyką.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

L. LIPNICKI 1998. *Kształtowanie się Flor Porostów na Podłożu o Cechach Pionierskich*. Monographiae Botanicae, Vol. 84, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 150. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-09-1. Cena 11.00 zł

W tomie opublikowano cztery prace pióra Ludwika Lipnickiego: *Kształtowanie się flory porostów zasiedlających głazy narzutowe*, *Kształtowanie się flory porostów na korze osiki w zapustach jałowcowo-osikowych na nieużytkach porolnych podlegających sukcesji wtórnej*, *Kształtowanie się flor porostów na słomianych strzechach budynków* i *Kształtowanie się flory porostów na podłożach o cechach pionierskich (głazy narzutowe, kora osiki i słomiane strzechy)* opatrzone wspólnym tytułem: *Kształtowanie się Flor Porostów na Podłożu o Cechach Pionierskich*. Tekst prac uzupełniają syntetyczne zestawienia tabelaryczne i liczne ryciny kreskowe. Obszerne angielskojęzyczne streszczenia, opisy rycin i tabel pozwolą na wykorzystanie prac także botanikom zagranicznym.

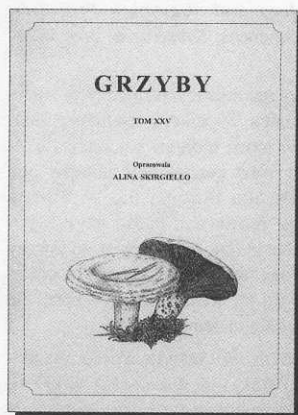
Dystrybucja: Mgr Barbara Hon, Zarząd Główny PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; tel. +(22) 6213669

J. NOWAK 1998. *Porosty (Lichenes). Tom VI, Część 2. Buelliaceae (Physciaceae sensu lato)*. Flora Polska. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziem Ościennych. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 236. ISBN 83-85444-62-9. Cena 30.00 zł

Książka zawiera opracowanie porostów skorupiatych z dawnej rodziny *Buelliaceae* włączone obecnie do rodziny *Physciaceae*. Przedstawiono w niej opisy 138 gatunków z 9 rodzajów (*Buellia*, *Rinodina*, *Amandinea*, *Hafellia*, *Diplotomma*, *Diploicia*, *Dimelaena*, *Rinodinella*, *Phaeorrhiza*). Uwzględnione zostały wszystkie taksony podane z terytorium Polski lub możliwe do odnalezienia. Dla każdego taksonu podane zostały ważniejsze synonimy, krótki, wyczerpujący opis budowy morfologicznej i anatomicznej plechy i organów rozmnażania, informacje o podstawowych testach chemicznych, uwagi o pozycji systematycznej i zmienności wewnątrzgatunkowej, wymagania siedliskowe i ogólna charakterystyka zasięgu oraz informacje o ich rozmieszczeniu w Polsce. Książkę uzupełniają wiele kluczy do oznaczania taksonów różnej rangi, skorowidz nazw łacińskich oraz czarno białe fotografie 52 gatunków.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

A. SKIRGIEŁŁO 1998. *Grzyby (Mycota). Tom XXV. Podstawczaki (Basidiomycetes), Gołąbkowate (Russulales), Gołąbkowate (Russulaceae). II, Mleczej (Lactarius).* W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 129. ISBN 83-85444-65-3. Cena 15.00 zł

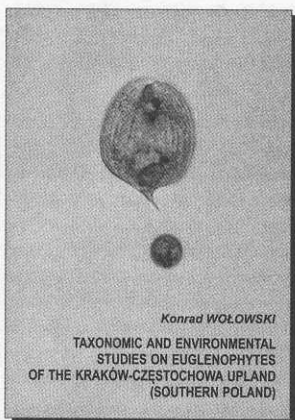
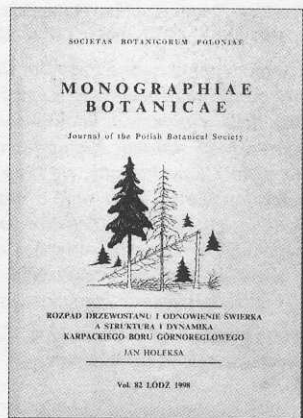
Jest to pierwsze w piśmiennictwie polskim monograficzne opracowanie rodzaju *Lactarius*, drugiego pod względem wielkości rodzaju z rodziny *Russulaceae*. W części ogólnej przedstawiono m.in. makroskopowe i mikroskopowe cechy budowy grzybów z rodzaju *Lactarius* i użyteczne wskazówki metodyczne. W części szczegółowej zamieszczono charakterystykę rodzaju, klucz do oznaczania gatunków oraz wyczerpujące opisy wszystkich środkowoeuropejskich przedstawicieli rodzaju notowanych lub znalezionych w Polsce. Przy każdym opisie znajdują się odnośniki do literatury przedmiotowej, wykaz ważniejszych synonimów oraz spis ikonografii, a także charakterystyka siedlisk i informacje o rozmieszczeniu gatunku w Polsce oraz komentarze i uwagi krytyczne różnego typu. Książkę uzupełnia klucz do oznaczania gatunków w języku angielskim, schematyczne rysunki zarodników, skorowidz nazw łacińskich oraz jedna czarno biała tablica fotograficzna i dziewięć tablic z barwnymi rycinami przedstawicieli rodzaju *Lactarius*.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

J. HOLEKSA 1998. *Rozpad Drzewostanu i Odnowienie Świerka a Struktura i Dynamika Karpackiego Boru Górnoregłowego.* Monographiae Botanicae, Vol. 82, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 209. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-07-5. Cena 14.00 zł

Praca łączy dwa kierunki badawcze: środkowoeuropejski – w postaci następujących po sobie fazach i stadiach rozwojowych, i anglosaski – zwracający uwagę na zaburzenia w warstwie drzew (luk) i konsekwencje ich pojawiania się. Autor dowiódł, że zamieranie drzewostanów świerkowych boru górnoregłowego jest rezultatem nie tylko takich czynników jak silne wiatry, osadzanie śniegu i szadzi czy żerowanie owadów. Na podstawie analizy zamierania drzew, tempa rozkładu ich szczątków, powiększania się luk i warunków odnawiania świerka doszedł on do wniosku, że zanik warstwy drzew na dużych powierzchniach pozostaje w związku z wieloma zjawiskami wewnątrzfitocentrycznymi, które szczegółowo scharakteryzował. Praca została opatrzona obszernym streszczeniem w języku angielskim.

Dystrybucja: Mgr Barbara Hon, Zarząd Główny PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; tel. +(22) 6213669

K. WOŁOWSKI 1998. *Taxonomic and Environmental Studies on Euglenophytes of the Kraków-Częstochowa Upland (Southern Poland).* Fragmenta Floristica et Geobotanica, Supplementum 6. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 192. ISSN 0015-931x; ISBN 83-85444-59-9. Cena 18.00 zł

Przedstawiana monografia jest pierwszym opracowaniem dotyczącym występowania euglenin w dobrze scharakteryzowanym, wapiennym regionie krasowym. Część taksonomiczna zawiera opisy 206 taksonów, w tym 5 taksonów nowych dla Europy, 69 nowych dla Polski i 161 nowych dla Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Opisy taksonów uzupełniają ilustracje – 335 rysunków kreskowych oraz 29 tablic fotograficznych (tu zamieszczono także wiele oryginalnych fotografii SEM). W drugiej części monografii omówiono ilościowe i jakościowe występowanie euglenin w rozmaitych typach zbiorników wodnych. Wyniki przedstawiono w syntetycznych tabelach i na niezbędnych wykresach. Ze względu na bogatą i staranną stronę ilustracyjną monografia ułatwi oznaczanie euglenin wszystkim zainteresowanym.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4215144, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

Opracował: Jan J. Wójcicki

**43rd Symposium
of the
International Association for Vegetation Science**

**July 23 to 28, 2000
Nagano, Japan**

Second Circular

*Global to local perspectives of vegetation science:
search for new paradigms for the 21st century*

Organization: 43rd IAVS Symposium Organizing Committees